

Міністерство освіти і науки України
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ПРЕВЕНТИВНА ТА КОРЕКЦІЙНА РОБОТА
У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Навчально-методичний посібник
для підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавр за
освітньо-професійною програмою галузі знань 23 Соціальна робота,
спеціальності 231 Соціальна робота

Укладачі: В. В. Анголенко, К. С. Волкова, Н. М. Печериця

Харків

2023

УДК 378.016:364-212/214(075)

П 71

Укладачі :

Анголенко В. В., кандидат педагогічних наук, викладач кафедри соціальної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Тема 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22).

Волкова К. С., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Тема 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23).

Печериця Н. М., кандидат педагогічних наук, викладач кафедри соціальної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Тема 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24).

Рецензенти:

Рассказова О.І. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи, Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Щиглинська Н. П. – начальник Служби у справах дітей по Основ'янському району Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради

П 71 Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері: навч.-метод. посібник для здобувачів вищої освіти освітнього рівня бакалавр / уклад.: В. В. Анголенко, К. С. Волкова, Н. М. Печериця. – Харків, 2023. – 191 с.

У навчально-методичному посібнику репрезентовано теоретичні та практичні основи превентивної та корекційної роботи у соціальній сфері. Зміст навчально-методичного посібника відповідає освітньо-професійній програмі підготовки фахівців галузі знань 23 Соціальна робота та вимогам Державного галузевого стандарту освіти для спеціальності 231 «Соціальна робота». У посібнику розкрито нормативно-законодавчу базу, яка регламентує стратегії превентивної та корекційної роботи; етико-професійні якості, функції та ролі соціального педагога / працівника в превентивній та корекційній роботі; соціальні проблеми та їх характеристики, соціальні, педагогічні, психологічні особливості та потреби груп превентивного та корекційного впливу, способи запобігання, зменшення та корекції негативних впливів на особистість, ознайомитися із закордонним досвідом, основними моделями, новітніми технологіями, формами і методами превентивної та корекційної роботи.

Видання розраховане на здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, працівників соціальної сфери, соціальних педагогів.

УДК 378.016:364-212/214(075)

Рекомендовано до друку науково-методичною радою академії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
Протокол № 5 від 10.05.2023 року

© ХГПА 2023
© Анголенко В. В.,
© Волкова К. С.,
© Печериця Н. М.

ЗМІСТ

Передмова.....	6
Розділ I. Змістовний модуль 1. Теоретичні основи превентивної педагогіки.....	7
Лекція до теми 1. Генезис превентивної педагогіки.....	7
Лекція до теми 2. Завдання, зміст та функції превентивної педагогіки різних вікових груп	13
Лекція до теми 3. Детермінанти несприятливих умов розвитку особистості... ..	18
Лекція до теми 4. Діагностика особистості у ході превентивної діяльності.....	23
Семінарське заняття 1 до теми 4. Особливості здійснення діагностичної діяльності у процесі превентивного виховання.....	27
Практичне заняття 1 до теми 4. Інструментарій превентивної діяльності.....	29
Практичне заняття 2 до теми 4. Основні аспекти превентивної діагностики у роботі фахівців соціальної сфери.....	30
Практичне заняття 3 до теми 5. Превентивна діяльність в закладах освіти... ..	31
Практичне заняття 4 до теми 5. Превентивне виховання в закладах освіти в умовах дистанційного навчання.....	33
Семінарське заняття 2 до теми 6. Різновиди соціально-педагогічної профілактики в соціальних інституціях.....	34
Практичне заняття 5 до теми 6. Превентивна діяльність в різних соціальних інституціях.....	36
Практичне заняття 6 до теми 6. Роль фахівця соціальної сфери у превентивній діяльності в закладах охорони здоров'я.....	37
Змістовний модуль 2. Практичні аспекти превентивної роботи з різними категоріями населення.....	39
Семінарське заняття 3 до теми 7. Досвід реалізації основних програм та проєктів з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення.....	39
Практичне заняття 7 до теми 7. Характеристика програм соціально-педагогічної профілактики їх реалізація та розробка наочних компонентів.....	40
Лекція до теми 8. Превентивна діяльність з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю.....	42
Практичне заняття 8 до теми 8. Превентивні заходи для осіб з інвалідністю.. ..	48
Практичне заняття 9 до теми 8. Розробка превентивних заходів для осіб з інвалідністю в онлайн-форматі.....	49
Лекція до теми 9. Особливості превентивної роботи з особами з девіантною поведінкою.....	51
Практичне заняття 10 до теми 9. Аналіз основних форм превентивної діяльності з особами з девіантною поведінкою.....	57
Практичне заняття 11 до теми 9. Заходи з превентивної діяльності з особами з девіантною поведінкою.....	59
Лекція до теми 10. Особливості превентивної роботи з особами з різними видами залежностей.....	61
Практичне заняття 12 до теми 10. Сутність і профілактична діяльність з особами з різними видами залежностей.....	67

Практичне заняття 13 до теми 10. Практичне використання методів превентивної роботи з особами з різними видами залежностей.....	68
Лекція до теми 11. Особливості превентивної роботи щодо проявів різних видів насилля.....	69
Практичне заняття 14 до теми 11. Основні види та принципи профілактики насильства та жорстокого поводження з дітьми.....	76
Практичне заняття 15 до теми 11. Розробка програми протидії домашньому насильству.....	78
Лекція до теми 12. Особливості превентивної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями.....	79
Практичне заняття 16 до теми 12. Аналіз профілактичної роботи у різних соціальних напрямках з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордоном..	82
Практичне заняття 17 до теми 12. Основні аспекти профілактичної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями.....	83
Розділ II. Змістовний модуль 3. Теоретичні основи корекційної педагогіки.....	86
Лекція до теми 13. Становлення і розвиток корекційної педагогіки.....	86
Лекція до теми 14. Об'єкт, предмет, завдання корекційної педагогіки.....	92
Лекція до теми 15. Основні положення корекційно-педагогічної діяльності...	95
Семінарське заняття 4 до теми 16. Характеристика сутності корекційної педагогіки.....	101
Практичне заняття 18 до теми 16. Загальна характеристика основних принципів та методів корекційної педагогіки.....	102
Практичне заняття 19 до теми 17. Соціально-педагогічна корекція в закладах освіти.....	103
Практичне заняття 20 до теми 17. Корекційні заходи в закладах освіти в умовах дистанційного навчання.....	105
Семінарське заняття 5 до теми 18. Специфіка соціально-педагогічної корекційної діяльності в різних соціальних інституціях.....	106
Практичне заняття 21 до теми 18. Соціально-педагогічна корекція в різних соціальних інституціях.....	107
Практичне заняття 22 до теми 18. Специфіка соціально-педагогічної корекції в реабілітаційних центрах.....	109
Змістовний модуль 4. Практичні аспекти корекційної роботи з різними категоріями населення.....	111
Семінарське заняття 6 до теми 19. Досвід реалізації програм та проєктів з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення.....	111
Практичне заняття 23 до теми 19. Характеристика програм соціально-педагогічної корекції їх реалізація та розробка наочних компонентів.....	112
Практичне заняття 24 до теми 19. Розробка соціально-педагогічної корекційної програми.....	114
Лекція до теми 20. Корекційна діяльність з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю.....	115
Практичне заняття 25 до теми 20. Корекційні заходи для осіб з інвалідністю.....	123

Практичне заняття 26 до теми 20. Розробка корекційних заходів для осіб з інвалідністю в онлайн-форматі.....	125
Лекція до теми 21. Особливості корекційної роботи з особами з делінквентною поведінкою.....	126
Практичне заняття 27 до теми 21. Зміст методів соціально-педагогічної корекції осіб з девіантною поведінкою.....	134
Практичне заняття 28 до теми 21 Основні напрями, форми та методи соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки.....	135
Лекція до теми 22. Особливості корекційної роботи з особами з різними видами залежностей.....	137
Практичне заняття 29 до теми 22. Основний зміст соціально-педагогічної корекційної діяльності з особами з різними видами залежностей.....	143
Практичне заняття 30 до теми 22. Практичне використання методів соціально-педагогічної корекційної діяльності з особами з різними видами залежностей.....	144
Лекція до теми 23. Особливості корекційної роботи з особами які постраждали від різних видів насилля	146
Практичне заняття 31 до теми 23. Аналіз нормативно-правової бази, що регламентує діяльність із протидії насильству в сім'ї.....	154
Практичне заняття 32 до теми 23. Розробка програми соціально-педагогічної корекції поведінки для дорослих та дітей, які вчинили насильство в сім'ї.....	155
Лекція до теми 24. Особливості корекційної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями.....	157
Практичне заняття 33 до теми 24. Аналіз напрямів корекційної роботи у різних соціальних напрямках з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордоном.....	162
Практичне заняття 34 до теми 24. Основні аспекти корекційної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями.....	164
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	166
ДОДАТКИ.....	173

ПЕРЕДМОВА

Трансформаційні зміни, що відбуваються наразі у соціальній роботі в Україні підвищують значення превентивної та корекційної діяльності фахівця соціальної сфери. Важливою умовою на шляху до європейського рівня розвитку нашої держави, постає необхідність забезпечити висококваліфіковану підготовку майбутніх конкурентоспроможних фахівців соціальної сфери здатних до впровадження соціально позитивних змін та інновацій у суспільстві.

Мета навчально-методичного посібника систематизація та поглиблення знань у здобувачів вищої освіти з освітнього компонента «Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері» для формування компетентностей необхідних у майбутній професійній діяльності фахівців соціальної сфери.

Навчально-методичний посібник «Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері» розроблено відповідно до навчального плану спеціальності 231 «Соціальна робота». Він містить робочу навчальну програму освітнього компонента, плани всіх семінарських та практичних занять і завдання до них, запитання до самоконтролю, самостійну роботу студентів, питання для іспиту, список літератури та додатки. Включає два розділи: у першому розділі розкрито основні теоретичні та практичні концепти превентивної діяльності фахівців соціальної сфери з різними соціальними категоріями; у другому розділі посібника представлено теоретичні основи та практичні аспекти соціально-педагогічної корекційної роботи з різними категоріями населення. Для кращого засвоєння навчального матеріалу та формування практичних навичок у здобувачів освіти до посібника включено велику кількість практичних завдань, а саме, таблиць, кейсів, планів, програм для удосконалення професійних умінь з превентивної та корекційної діяльності у сфері соціальної роботи.

Навчально-методичний посібник може бути корисний для здобувачів вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота», науково-педагогічних працівників, фахівців соціальної сфери, соціальних педагогів, соціальних робітників тощо.

Розділ I
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Тема 1. Генезис превентивної педагогіки

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з метою, завданнями, змістом освітнього компонента «Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері» та становленням превентивної педагогіки як науки.

Вид: лекція вступна, навчальна.

План:

1. Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері як освітній компонент професійної підготовки соціального працівника.
2. Сутність превентивного виховання в Україні.

Література:

1. Доброскок І., Лиховид О., Усик О. Превентивна педагогіка: практикум. Київ: Педагогічна думка, 2013. 307 с. URL: <http://surl.li/fdlrj> (дата звернення: 13.11. 2022).
2. Сургова С. Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с. URL: <http://surl.li/fdlvr> (дата звернення: 23.02. 2023).

Перебіг заняття:

1. Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері як освітнього компонента професійної підготовки соціального працівника.

Мета освітнього компонента «Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері» полягає у формуванні та виявленні в соціальному просторі сталої, безпечної, відповідальної поведінки особистості, на основі сформованості превентивного світогляду, здатності опору до негативних впливів соціального середовища групи та окремих осіб, а також до визначення і створення соціально-педагогічних умов, необхідних для досягнення максимально можливого рівня соціалізації.

Завдання освітнього компонента – сформулювати знання щодо місця превентивної та корекційної педагогіки в системі педагогічної науки; визначити суть негативних явищ, які впливають на соціалізацію особистості; визначити особливості та закономірності розвитку різних категорій, їхні потенційні можливості у досягненні певного рівня життєвої компетентності тощо.

Вивчення освітнього компонента спрямоване на формування таких компетентностей:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу й суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 7. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 15. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ФК 2. Здатність прогнозувати перебіг різних соціальних процесів.

ФК. 4. Здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи й громади.

ФК 12. Здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту.

ФК 16. Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи.

ФК 18. Здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері.

Вивчення освітнього компонента спрямоване на досягнення таких програмових результатів навчання:

ПРН 1. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування професійних і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між соціальними подіями та явищами.

ПРН 2. Вільно спілкуватися усно і письмово державною та іноземною мовами з професійних питань.

ПРН 3. Ідентифікувати, формулювати та розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід.

ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми.

ПРН 5. Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.

ПРН 8. Критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни, соціально-політичні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

ПРН 10. Аналізувати соціально-психологічні процеси в малих та великих групах.

ПРН 21. Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

ПРН 22. Демонструвати уміння креативно розв'язувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

Засвоєння змісту курсу в процесі його вивчення передбачає два рівні:

1-ий рівень – аудиторна робота студентів під керівництвом викладача на лекціях, семінарських і практичних заняттях;

2-ий рівень – самостійна робота студентів у процесі якої вони простежують зв'язок теорії та практики, формується готовність до майбутньої соціально-педагогічної діяльності.

2. Сутність превентивного виховання в Україні.

В умовах воєнного стану найбільшої актуальності набувають питання пов'язанні з соціально-психологічною безпекою особистості, зокрема найбільш вразливих категорій. Саме тому на перший план виходить превентивне виховання, яке передбачає реалізацію заходів, спрямованих на запобігання протиправним діям, формування культури безпеки життєдіяльності особистості без порушень норм моралі, виявлення негативних змін у поведінці особистості, вивчення причин і умов, що сприяють скоєнню протиправних дій, попередження їх подальшого розвитку, організацію змістовного та безпечного дозвілля, поліпшення роботи з дезадаптованими, надання їм допомоги в самовихованні.

Поняття «превентивне виховання» (від франц. *preventif* з лат. *praeventio* – випереджаю, запобігаю) розглядається як діяльність, що забезпечує теоретичну і практичну реалізацію заходів, спрямованих на запобігання й подолання відхилень у поведінці осіб, розвитку різних форм їхніх асоціальних та аморальних вчинків. Превентивне виховання будується на теоретико-методологічних засадах особистісно-орієнтованого гуманістичного підходу до особистості на основі Конвенції про права дитини та інших міжнародних актів і рекомендацій щодо становища дітей і молоді, у відповідно до Національної програми виховання дітей та молоді, а також до

національних програм протидії зловживанню наркотичних засобів, профілактики захворюваності на СНІД, боротьби зі злочинністю тощо.

Превентивна педагогіка – (від лат. *preventus* – попереджувальний) – педагогіка, яка вивчає причини формування та розвитку відхилень у поведінці людини та методи їх попередження.

Асоціальна поведінка – сукупність людських дій та вчинків, що суперечать чинним у даному соціумі культурним нормам, соціальним правилам, обов'язкам та моральним вимогам.

Виокремлюють такі типи асоціальної поведінки особистості:

- 1) конфліктно-ситуативний – з переважанням позитивній спрямованості;
- 2) ситуативний – з незначною негативною спрямованістю;
- 3) нестійкий – з переважно негативною спрямованістю;
- 4) стійкий – з негативною спрямованістю.

Система превентивного виховання – це керована діяльність, яка забезпечується заходами, спрямованими на попередження, долання відхилень у поведінці особистості, їх асоціальної, неморальної поведінки, а саме: правопорушень (агресії, крадіжок, брехні, що призводять до криміналу); екологічної брутальності та егоцентризму; поганих звичок (алкоголізму, наркоманії, тютюнопаління, токсикоманії); статевих порушень та їх наслідків (статевої розпусти, венеричних хвороб та СНІДу, статевого насильства); важких психічних станів з наслідками (ПТСР, депресії, імпульсивності, агресивності, загострення психопатичних тенденцій).

Метою превентивного виховання є формування правової свідомості на основі правових знань, уявлень, переконань, що склалися в нашому суспільстві, почуттів, що регулюють поведінку, почуття законності обраної мети, правомірності шляхів її реалізації, справедливості, активної протидії порушникам законів нашої країни; докорінне підвищення правової культури; формування культури безпеки та здорового способу життя, запобігання асоціальних проявів у особистості тощо.

Мета превентивної педагогіки поліаспектна:

1) педагогічний аспект полягає у виробленні такої позиції особистості, що конкретизується культурою цінностей, самоактуалізацією, свідомим вибором моделей просоціальної поведінки;

2) соціальний аспект передбачає об'єднання зусиль суб'єктів превентивної діяльності на міждисциплінарному рівні, спрямованих на погоджену і своєчасну реалізацію попереджувальних заходів, нейтралізацію і поступове усунення детермінант, що викликають негативні прояви в поведінці дітей та молоді;

3) психологічний аспект превентивної педагогіки полягає у диференційованому індивідуально-психологічному, статево-віковому підході до виявлення деструктивних рис у поведінці особистості й розробці науково-обґрунтованих програм соціалізації та корекції девіацій;

4) правовий аспект визначається як дотримання прав особистості, формування правової культури;

5) рефлексивний аспект або компонент післядії передбачає осмислення того, що відбулося і проектування певних дій у майбутньому.

Отже, здійсненню превентивного виховання сприяють психолого-педагогічна профілактика та корекція відхилень у поведінці індивіда, використання нестандартних форм виховання, зокрема в умовах онлайн формату, забезпечення зайнятості та безпечного відпочинку, допомога соціально дезадаптованим категоріям, профілактика посттравматичного стресового розладу (далі ПТСР), просвітницька робота щодо запобігання протиправній поведінці, залежностям, захворюваності; правильне статеве виховання; надання алгоритму щодо поводження у кризових умовах тощо.

Запитання для самоконтролю:

1. В чому полягає мета вивчення освітнього компонента «Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері»?
2. Розкрийте сутність та зміст превентивного виховання?
3. Розкрийте роль превентивного виховання у професійній діяльності фахівців соціальної сфери?

4. Схарактеризуйте основні типи асоціальної поведінки у ході превентивного виховання?

Тема 2. Завдання, зміст та функції превентивної педагогіки різних вікових груп

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з метою, завданнями, змістом превентивної діяльності.

Вид: лекція навчальна.

План:

1. Завдання превентивної педагогіки.
2. Суб'єкти та об'єкти, функції превентивної педагогіки.
3. Типологія превентивної діяльності.

Література:

1. Доброскок І., Лиховид О., Усик О. Превентивна педагогіка: практикум. Київ: Педагогічна думка, 2013. 307 с. URL: <http://surl.li/fdlrj> (дата звернення: 13.11. 2022).
2. Топчій О. Превентивна педагогіка: новий погляд на предмет : вебсайт. URL: <http://surl.li/fdmpz> (дата звернення: 16.12. 2022).

Перебіг заняття:

1. Завдання превентивної педагогіки.

До основних завдань превентивної педагогіки відносяться:

1) створення умов для формування позитивних якостей особистості в процесі трудової, навчальної, позашкільної та інших видів діяльності, що сприяють інтелектуальному, морально-етичному, естетичному розвитку, виробленню опірності до негативних явищ;

2) забезпечення соціально-психологічної роботи, педагогічно зорієнтованої на протидію залучення дітей та молоді до негативної діяльності;

3) надавання комплексної психолого-педагогічної та медико-соціальної допомоги тим особам, котрі її потребують;

4) забезпечення адекватної соціальної корекції та реабілітації особам, котрі скоїли протиправне діяння, зловживали психоактивними речовинами або потрапили у складні життєві обставини (далі СЖО);

5) стимулювання клієнтів до здорового та безпечного способу життя і позитивної соціальної орієнтації, сприяти валеологізації освітнього процесу (формування з раннього віку навичок культури безпеки життєдіяльності);

б) забезпечення здоров'язберігаючих технологій навчання і виховання, розвивати національну мережу шкіл сприяння здоров'ю;

7) сприяння виробленню інтегративних міждисциплінарних підходів при підготовці фахівців (соціальних працівників, педагогів, психологів тощо), батьків, об'єднанню зусиль різних суб'єктів превентивної роботи.

2. Суб'єкти та об'єкти, функції превентивної педагогіки.

Суб'єкти та об'єкти превентивної педагогіки є: діти дошкільного віку, учні загальноосвітніх шкіл, коледжів, закладів вищої освіти тощо; особи, які перебувають на обліку в спеціалізованих установах; особи, соціалізація яких відбувається під впливом негативних явищ («групи ризику»); особи, які перебувають в установах соціальної реабілітації, у місцях позбавлення волі чи повернулися з них; діти, які не мають умов для сімейного виховання й опіки (сироти, неповнолітні з алко-наркозалежних родин, діти, батьки яких перебувають у місцях позбавлення волі); молоді родини, які потребують консультативної допомоги по догляду за дітьми; родини, які мають дітей з інвалідністю або негативними чи протиправними проявами в поведінці, наркозалежні; педагогічні колективи навчально-виховних, позашкільних, культурно-освітніх та інших установ; працівники спеціалізованих установ.

Основними функціями превентивного виховання є:

1) діагностично-прогностична функція, що полягає в аналітичній роботі зі з'ясування причин і умов відхилень у поведінці дітей та молоді; передбаченні тенденцій їх розвитку; виявленні шляхів і способів превентивного втручання в соціальну ситуацію розвитку особистості;

2) корекційно-реабілітаційна функція, що ставить за мету узгодження виховного процесу з реальними умовами соціалізації дитини та пов'язана з втручанням у негативну ситуацію її розвитку на рівні знань, емоцій, поведінки, використання оптимальної корекційної допомоги, перевиховання та подолання негативних проявів у поведінці, налагодження стосунків для позитивного способу життя;

3) освітньо-консультативна функція передбачає використання сучасних технологій надання оптимальної освітньої, консультативної інформації; попередження і нейтралізацію надмірної інформації про види та форми негативних явищ;

4) організаційно-методична функція ставить за мету опрацювання і реалізацію міжгалузевих науково-дослідних проєктів з проблем превентивного виховання; дослідження соціально-педагогічних та медико-біологічних факторів розвитку схильності неповнолітніх до негативної поведінки та розробку заходів щодо її профілактики; соціально-педагогічних та психолого-педагогічних технологій на базі дошкільних, позашкільних закладів, шкіл, коледжів, установ реабілітації неповнолітніх та молоді;

5) інтегративно-просвітницька функція передбачає збір, обмін, аналіз, адаптацію, узагальнення та впровадження вітчизняного й зарубіжного досвіду превентивного виховання, інтеграцію у світовий превентивний процес в роботі з дітьми та молоддю.

3. Типи превентивної діяльності.

Первинна превенція переважно, спрямована на збереження і розвиток умов, що сприяють здоров'ю, збереженню життя, попередженню негативного впливу. Вона є масовою і найбільш ефективною.

Превенція (лат. від – випереджати, попереджати) – попередження, запобігання. В теорії кримінально-виконавчого права, у кримінології він уживається як синонім терміна запобігання злочинності.

До заходів первинної превенції належать: заходи педагогічного захисту; фізіолого-педагогічний захист (захист здоров'я, безпека життя і розвитку);

психолого-педагогічний захист (надання допомоги у психологічній стабілізації особистості, стійкості, творчої активності дитини, здатності розуміти та розкрити себе); соціально-педагогічний захист (розвиток здібностей та інтересів людини, захист її прав, розвиток позитивних якостей) тощо.

Соціально-педагогічна профілактика (первинна профілактика) – вид превентивної роботи, спрямований на здійснення освітньо-профілактичних заходів та інших педагогічних моделей впливу на особистість з метою попередження різних видів небезпечної поведінки на ранніх стадіях девіацій.

Метою соціально-педагогічної профілактики є своєчасне виявлення та усунення несприятливих інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних та інших факторів, що зумовлюють відхилення психологічного та соціального розвитку особистості, її поведінки, стану здоров'я.

Зміст полягає у взаємодії формування знань, умінь, установок та мотивів свідомого вибору просоціальних моделей поведінки; підготовці та розповсюдженні превентивної інформації через друковану продукцію, засоби масової інформації, спілкування на рівні взаємостосунків, інші форми соціально-педагогічної роботи тощо.

Вторинна превенція – це якомога раніше виявлення негативних змін у поведінці особистості з метою попередження їх подальшого розвитку. Це діагностика різноманітних аспектів життєдіяльності школярів, глибокий аналіз причин і обставин, що зумовлюють їх асоціальну поведінку. Показниками ранніх відхилень є грубість, агресивність, брехливість, лінощі. До виховних заходів слід віднести самопізнання, самовизначення, саморозвиток, самореалізацію, тобто самовдосконалення.

Превентивна допомога і корекція – вид психолого-педагогічної та медико-соціальної діяльності, метою якої є допомога окремим категоріям – «групам ризику». Це передбачає психолого-педагогічний та соціально-терапевтичний вплив на особистість задля того, щоб вона сама навчилася допомагати собі,

розв'язуючи численні проблеми, що провокують на деструктивну поведінку. На цьому рівні є доцільними: реалізація програм превентивного виховання з «групами ризику» із залученням державних, громадських, конфесійних організацій, волонтерів; патронажна робота з «групами ризику», неповнолітніми з дисфункціональних сімей, що сприяє усуненню соціально-психологічних передумов деструктивної поведінки; різноманітні форми превентивної освіти за місцем проживання, проведення дозвілля у зонах відпочинку тощо.

Третинна превенція – це цілеспрямована превенція, яка поєднує у собі сукупність заходів, спрямованих на попередження переходу відхилень у поведінці у тяжчу стадію.

Адаптація, реабілітація та ресоціалізація полягає в реконструкції соціокультурного оточення для різних категорій дітей та молоді, допомозі в спілкуванні, працевлаштуванні й навчанні з метою відновлення втрачених соціальних зав'язків або адаптації в соціальній діяльності. Необхідними заходами такої роботи є: науково-методичне забезпечення превентивної соціально-терапевтичної діяльності у створених притулках та інших спеціалізованих закладах; співпраця і науково-методична підтримка роботи центрів соціальної адаптації, анонімних наркологічних кабінетів, діагностично-консультативних центрів, служб «Телефон довіри» та інших закладів, до функцій яких входить розв'язання проблем негативної поведінки особистості; науково-методичне сприяння організації й розвитку терапевтичних співтовариств взаємопідтримки тощо.

Педагогічна превенція – це частина навчально-виховного процесу освітнього закладу, вона поділяється на дві групи: загальну ранню превенцію з усіма учнями та їхніми батьками. Це комплекс впливів на свідомість, почуття і волю учнів з метою попередження антигромадської поведінки. Це розвиток почуття соціальної відповідальності підлітків за свою поведінку, глибоке усвідомлення не лише своїх прав, а й обов'язків. Мета педагогічної превенції повинна втілюватися у взірці – позитивний приклад, ідеал

людини, який може виступати як мета виховання – забезпечення набуття учнями особистого досвіду реалізації прав і виконання своїх людських обов'язків.

Отже, основними типами превентивної діяльності є: первинна профілактика, вторинна та третинна превенції.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте основні завдання превентивної педагогіки?
2. Охарактеризуйте суб'єктів та об'єктів превентивної педагогіки?
3. Охарактеризуйте основні функції превентивної педагогіки?
4. Визначте типологію превентивної діяльності?

Тема 3. Детермінанти несприятливих умов розвитку особистості та їх профілактика

Мета: ознайомити студентів з метою, завданнями, змістом превентивної діяльності.

Вид: лекція навчальна.

План:

1. Деструктивна поведінка особистості.
2. Профілактика як система превентивного виховання.

Література:

1. Журавель Т. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності. Соціальна педагогіка : навч. посібник/ за ред. О. Безпалько. Київ: Академвидав, 2013. 312 с. URL: <http://surl.li/garvr> (дата звернення: 01.09. 2022).
2. Профілактика деструктивної поведінки підлітків / Т. Журавель та ін. ; за ред. Т. Журавель, Ю. Удовенко. Видавництво ФОП Буря О. Д. Київ, 2022. 144 с. URL: <http://surl.li/garun> (дата звернення: 15.11. 2022).

Перебіг заняття:

1. Деструктивна поведінка особистості.

Деструктивна поведінка – це руйнівні дії особистості (вербальні чи практичні), які можуть бути спрямовані на самого себе або зовнішній світ і проявлятися в нападах агресії, гніву чи ворожості. Тобто головною ознакою деструктивної поведінки є її руйнівний характер, спрямований на будь-що: стосунки, злагоду, здоров'я, успіх, дружбу тощо, а також фізичні об'єкти. Загалом можна виокремити два типи деструктивної поведінки, які різняться за своїми цілями.

Перший тип – зовнішньо деструктивна поведінка, цілі якої спрямовані на порушення соціальних норм (моральних, етичних, культурних), прийнятих у суспільстві. Зазвичай такий тип поведінки класифікується як асоціальний. У цьому випадку прояви деструктивної поведінки особистості можуть стати джерелом підвищеної небезпеки не лише для неї самої, а й для її оточення і суспільства в цілому. Деструктивна поведінка може спричинити й антисоціальних форм вияву, які порушують правові норми та стосовно яких законодавством України передбачено юридичну відповідальність (цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність).

Прояви зовнішньо деструктивної поведінки: умисне заподіяння фізичних збитків іншим людям (побої, хуліганство, крадіжки, вбивство); моральне приниження інших людей (участь у булінгу (цькуванні), провокування конфліктів); порушення соціальних норм (шкільні прогули або відмова від навчання, ухід із дому, бродяжництво, агресивна поведінка, обман); вандалізм (псування неживих предметів, пам'яток культури, історії, витворів мистецтва, графіті (настінні малюнки) непристойного характеру); жорстокість до тварин (знуцання, тортури); екоцид (спричинювати збитки об'єктам природи: підпали, забруднення природного середовища, знищення тварин); лихослів'я (вживання нецензурної лексики).

Другий тип – внутрішньо деструктивний, спрямований на саморуйнацію та дезінтеграцію власної особистості. Такий тип поведінки

надає індивідові у психологічному плані тимчасове короткочасне полегшення, проте заважає вести життя, яке забезпечує його благополуччя.

Прояви внутрішньо деструктивної поведінки: зловживання алкоголем/наркотиками, куріння; розлади харчової поведінки (переїдання, голодування, недоїдання); дії з ризиком для життя (зацепінг, паркур та ін.); надмірна видозміна власного тіла (татуювання, пірсинг, шрамування); патологічна пристрасть до комп'ютерних та азартних ігор; імпульсивна та ризикована сексуальна поведінка (безладні статеві стосунки, проституція та ін.); самоушкодження (різання, висмикування волосся, опіки); спроба самогубства (навмисне позбавлення себе життя).

Зрозуміло, що деструктивна поведінка загрожує в першу чергу благополуччю самого індивіда, негативно впливає на його психічне, фізичне, ментальне здоров'я, створює підґрунтя для появи значних психологічних і соціальних девіацій у житті. Так само деструктивна поведінка особи є небезпечною для суспільства. До її соціальних наслідків відносять правопорушення, зростання захворювань, пов'язаних із тютюновою і наркотичною залежністю, смертність у результаті нещасних випадків, вживання психоактивних речовин, суїцидів. Серед економічних наслідків – величезні витрати на лікування, реабілітацію, усунення правопорушень, утримання відповідних інституційних закладів та установ. Рівні (глибину) деструктивної поведінки: початковий – поодинокі ознаки деструктивної поведінки; ускладнений – збільшена кількість, частота, тривалість прояву ознак деструктивної поведінки; екстремальний – це небезпечні дії, які є реальною загрозою життю та здоров'ю особистості або її оточенню.

2. Профілактика як система превентивного виховання.

Соціальна профілактика – комплекс заходів, що здійснюються суб'єктом, який надає соціальні послуги, спрямований на попередження, обмеження та зупинення негативних соціальних і особистісних (поведінкових) явищ та їх наслідків у соціальному середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного,

психологічного характеру. Соціальна послуга надається особам, сім'ям, групам осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, спричинених інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, бездомністю, відбуванням покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк.

Напрямок соціально-педагогічної діяльності, що передбачає комплекс соціальних, економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі.

Індивідуальний план надання соціальної послуги профілактики – документ, складений на підставі проведеної оцінки потреб отримувача соціальної послуги профілактики, у якому зазначено заходи, що здійснюватимуться для надання такої послуги, відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки виконання, відповідальних виконавців, дані щодо моніторингу результатів та інформація стосовно перегляду індивідуального плану.

Моніторинг якості надання соціальної послуги профілактики – постійний чи періодичний перегляд діяльності працівників суб'єкта, що надає соціальну послугу, з метою оцінювання поточних результатів, виявлення труднощів, визначення проблем, надання рекомендацій для їх усунення. Моніторинг якості надання соціальної послуги профілактики здійснюється мультидисциплінарною командою.

Мультидисциплінарна команда – команда, до складу якої входять не менше трьох осіб з-поміж таких працівників: соціальний працівник, соціальний робітник, фахівець із соціальної роботи, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, лікар (гінеколог, дерматолог, венеролог, нарколог, інфекціоніст, реабілітолог тощо), фельдшер, сестра медична та інші, які працюють у штаті суб'єкта або залучаються з інших установ, організацій, закладів.

Профілактична програма – спеціально розроблений комплекс (система) профілактичних заходів, спрямованих на попередження конкретної соціальної проблеми (або декількох пов'язаних між собою проблем), негативного явища, складних життєвих обставин. Профілактичні програми дозволяють у повному обсязі та комплексно здійснювати надання соціальної послуги на рівні громадян, груп осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, спричинених інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, бездомністю, відбуванням покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк тощо.

Профілактичний захід – спеціально організована взаємодія надавачів та отримувачів соціальної послуги, спрямована на попередження соціальної проблеми, негативного явища, складних життєвих обставин чи подолання окремих її чинників.

Розрізняють загальну та спеціальну соціальну профілактику. Загальна профілактика охоплює широкі верстви суспільства та полягає у здійсненні заходів, спрямованих на попередження певних проблем у майбутньому як окремої особистості, так і суспільства, шляхом усунення та нейтралізації факторів, що можуть сприяти їх виникненню. Спеціальна профілактика спрямована на ті групи, які знаходяться в особливих умовах, що збільшують ризик виникнення та загострення проблеми, чи ж вже відчувають на собі її наслідки. Спеціальна профілактика передбачає систему заходів, спрямованих на попередження та локалізацію конкретних негативних явищ у поведінці людей.

Соціальна профілактика негативних явищ може здійснюватись на рівні всього суспільства, окремого регіону, макросередовища (макрорівень), окремої соціальної групи, установи, організації, мікросередовища (мікрорівень), окремого індивіда (індивідуальний рівень).

Можна виділити такий алгоритм дій, що має бути дотриманий під час реалізації соціальної профілактики незалежно від її виду:

- 1) дослідження причин та факторів проблеми;

2) організація взаємодії суб'єктів профілактики у подоланні проблеми;
 3) планування діяльності, організаційна та методична підготовка;
 4) вплив на особистість: встановлення або ж виявлення існуючих ресурсів, необхідних для подолання проблеми; підвищення особистісних ресурсів, здібностей особистості адекватно реагувати на проблеми, долати їх та задовольнити потреби;

5) вплив на проблемне середовище: запобігання негативному впливу середовища; розширення можливостей для задоволення потреб, подолання проблеми, повноцінної життєдіяльності (підвищення соціальних ресурсів);

б) моніторинг проблеми, аналіз ефективності профілактичних заходів.

У разі, якщо оцінка ефективності профілактичного впливу показує незадовільний результат, необхідно повертатися на етап планування профілактичного впливу.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте особливості деструктивної поведінки особистості?
2. Розкрийте зміст профілактики як системи превентивного виховання?
3. Охарактеризуйте алгоритм дій, який має бути дотриманий під час реалізації соціальної профілактики незалежно від її виду?

Тема 4. Діагностика особистості у ході превентивної діяльності

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з діагностикою особистості у ході превентивної діяльності.

Вид: лекція навчальна.

План:

1. Поняття, мета та стадії діагностики.
2. Програма вивчення особистості.
3. Методи діагностики особливостей відхиленої поведінки

Література:

1. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби : метод. рек. / авт.-упор. : Горленко В. , Острова В., Сосновенко Н. , Ткачук І. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с. URL: <http://surl.li/ffrlg> (дата звернення: 03.12. 2022).
2. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі / укладач Н. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2020. 184 с: URL:<http://surl.li/gaqek> (дата звернення: 12.01. 2023).

Перебіг заняття:

1. Поняття, мета та стадії діагностики.

Діагностика – виявлення причин труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку, соціально-педагогічній адаптації; вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні.

До основних видів діагностики відносяться:

Психодіагностика – це психологічна науково-практична дисципліна, що розробляє якісні та кількісні процедури розпізнавання психічних процесів, станів, рис і якостей особистості. Предмет психодіагностики – способи і засоби вияву (вимірювання) психічних процесів, властивостей, станів у їхній динаміці, кількісно-якісній специфіці, системних зв'язків і причинних відношень.

Соціально-педагогічна діагностика – це спеціально організований процес пізнання, під час якого відбувається збір інформації про вплив на особистість і соціум соціально-психологічних, педагогічних, екологічних та соціальних факторів.

Соціально-педагогічна діагностика допомагає з'ясувати специфічні якості особистості з відхиленнями поведінки; уточнити соціальну ситуацію розвитку; визначити ступінь розвитку чи деформації якостей та властивостей, які обумовлюються перш за все включенням їх у різні соціальні зв'язки (соціальні установки, позиції, особливості комунікації).

Стадії діагностики:

1) попередня стадія (виявлення зовнішніх особливостей відхиленої поведінки, попереднє формулювання гіпотези (припущення) щодо можливих причин відхилень у поведінці особистості);

2) стадія уточнення (аналіз соціально-психологічних, педагогічних та індивідуально-психологічних чинників відхиленої поведінки, уточнення гіпотези);

3) заключна стадія (вивчення індивідуально-психологічних якостей особистості, її фізичного і психічного здоров'я для уточнення причин відхилень у поведінці й прогнозування тенденцій особистісного розвитку).

Обстеження особистості з відхиленнями поведінки має проводитися на основі її прийняття, гуманного ставлення, співпраці з нею і відзначатися: цілеспрямованістю, чітким визначенням, що саме буде предметом і метою спостереження; системним підходом, що дозволить вірогідно відрізнити випадкове від типового, закономірного, врахувати всі ознаки відхиленої поведінки, розглядати чинники відхиленої поведінки в їхньому взаємозв'язку; відзначатися планомірністю та аналітичністю, що передбачає наявність чітко визначеної мети, засобів, послідовності дій, не тільки з констатацією фактів, а і їхнім поясненням, виявленням психологічної природи; реєстрацією результатів, що дозволяє виключити помилки пам'яті, зменшити тим самим суб'єктивізм висновків і узагальнень; оперуванням системою однозначних понять, спеціальних термінів, що сприяють чіткому, недвозначному позначенню матеріалу, який досліджується, а також забезпеченню єдиного підходу до інтерпретації результатів; мати прогностичний характер, що дозволить визначити умови та засоби надання соціально-психологічної допомоги особистості тощо.

2. Програма вивчення особистості.

Програма вивчення особистості включає такі розділи:

1) Особливості соціально-психологічного клімату сім'ї: склад сім'ї (повна, неповна); соціально-професійний статус сім'ї (професії батьків);

матеріально-економічні умови сім'ї: матеріальний добробут, побутові умови; санітарно-гігієнічні умови; тип сімейного виховання: освіта батьків; взаємовідносини у сім'ї (між батьками, між батьками та дітьми, між дітьми й членами сім'ї похилого віку); сімейне дозвілля; ставлення сім'ї до соціально – культурних цінностей (книг, творів мистецтва, музики, спорту, сімейних традицій); відношення сім'ї до наркотичних речовин.

2) Індивідуально-типологічні особливості індивіда: стан здоров'я (здоровий, хворіє іноді, хворіє часто, оперативні втручання, травми, інфекційні хвороби, стан психіки, фізичні вади); спадковість (можливі ускладнення, пов'язані зі зловживанням батьками наркотичних речовин).

3) Соціально-психологічний статус у колективі: положення у формальній групі; характер спрямованості неформальної групи; положення у неформальній групі.

3. Методи діагностики особливостей відхиленої поведінки.

Серед основних методів діагностики особливостей відхиленої поведінки доцільно використовувати наступні соціально-педагогічні методи: параметричний, як зіставлення стану об'єкта чи процесу на початку і на завершальному етапі превентивної роботи; експертної оцінки з урахуванням думки наукових і практичних працівників; моніторинг як постійне відслідкування змін у стані об'єкта чи процесу виховної роботи; моделювання.

До найбільш поширених методів діагностики відносяться:

Метод спостереження – використовується при вивченні зовнішніх проявів поведінки людини.

Бесіда – метод отримання і корекції інформації на основі вербальної комунікації.

Анкетування – метод збору статистичного матеріалу, шляхом формалізованого опитування діагностуючих.

Опитування – сукупність методичних прийомів для вивчення й оцінки окремих проявів поведінки та якостей особистості.

Метод експертної оцінки – опитування експертів шляхом анкетування й інтерв'ю. Використання в ситуації, коли потребується оцінка компетентних осіб.

Соціометрія – метод опитування та опрацювання первинних змін.

Моніторинг – організація постійного відслідкування інформації, включене спостереження, оцінка й аналіз соціальних ситуацій.

Тестування – спеціалізовані методи діагностичного обстеження, за допомогою яких отримують кількісну чи якісну характеристику досліджуваного об'єкта.

Біографічний метод – спосіб дослідження, корекції, діагностики та проєктування життєвого шляху особистості.

Параметричний – зіставлення даних на початку і на проміжному етапі дослідження стану об'єкта чи процесу.

Ситуаційний аналіз – аналіз проблемних ситуацій на основі використання комплексу соціально-педагогічних методів.

Методи обробки статистичних даних тощо.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте мету та стадії діагностики у превентивній діяльності?
2. Охарактеризуйте програму вивчення особистості?
3. Визначте методи діагностики особливостей відхильної поведінки?
4. Охарактеризуйте методи обробки статистичних даних?

Семінарське заняття № 1

Тема семінарського заняття: Особливості здійснення діагностичної діяльності у процесі превентивного виховання

Мета: сформувати теоретичні знання щодо особливостей методів діагностики у процесі превентивної діяльності.

Вид: семінарське заняття.

План:

1. Основні функції діагностики у превентивній діяльності.
2. Стадії діагностики у процесі превентивної діяльності.
3. Особливості підбору діагностичного інструментарію в ході превентивного виховання.
4. Характеристика програми вивчення особистості (діти).
5. Характеристика програми вивчення особистості (родина ВПО).
6. Характеристика програми вивчення особистості (постраждалих від різних видів насилля).
7. Характеристика основних діагностичних методів у процесі превентивної діяльності.

Література:

1. Бондаренко Н. Соціальна діагностика: підручник для студентів напрямку «Соціальна робота». Київ: 2021. 240 с. URL: <http://surl.li/gaqgf> (дата звернення: 09.10. 2022).
2. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с. URL: <http://surl.li/dewmp> (дата звернення: 08.11. 2022).

Перебіг заняття:

- I. Організаційний етап (оголошення теми, мети, плану заняття).
- II. Основна частина.
Виступи студентів з доповідями.
Обговорення запитань.
- III. Підсумок семінарського заняття. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте основні функції в превентивній діяльності?
2. Охарактеризуйте основні особливості підбору діагностичного інструментарію в ході превентивної діяльності?
3. Розкрийте основну мету програм вивчення особистості?

Практичне заняття 1

Тема практичного заняття: Інструментарій превентивної діяльності

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти зі змісту, форм, методів діагностики у ході превентивної діяльності.

План:

1. Аналіз діагностичних методик з профілактики відхильної поведінки.
2. Вимоги до змісту, форм і методів діагностики.
3. Характеристика превентивної діяльності щодо особливостей важковиховуваних учнів.

Література:

1. Бондаренко Н. Соціальна діагностика: підручник для студентів напряму «Соціальна робота». Київ: 2021. 240 с. URL: <http://surl.li/gaqqgf> (дата звернення: 09.10. 2022).
2. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.-метод. посібник / укл. Л. Мафтин. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 368 с. URL: <http://surl.li/dnhuq> (дата звернення: 13.12. 2022).
3. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи : навчально-методичний посібник / Н. Рудкевич. – Львів: Растр-7, 2021. – 324 с. – Режим доступу: <http://surl.li/dewmp> (дата звернення: 15.12. 2022).
4. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <http://surl.li/qsye> (дата звернення: 27.12. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Описати вимоги до змісту, форм і методів діагностики.

Завдання 2. Зробити підбір діагностичних методик з профілактики відхильної поведінки та проаналізувати їх.

Завдання 3. Розробити програму вивчення особистості важковиховуваного учня (Додаток Д).

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте особливості підбору діагностичних методик з профілактики відхильної поведінки?
2. Розкрийте зміст, форми та методи діагностики?
3. Визначте особливості розробки програми вивчення особистості важковиховуваного учня?

Практичне заняття 2

Тема практичного заняття: Основні аспекти превентивної діагностики у роботі фахівців соціальної сфери

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо основних аспектів превентивної діагностики у роботі фахівців соціальної сфери.

План:

1. Основні вимоги до створення діагностичного опитувальника у роботі фахівця соціальної сфери.
2. Розробка опитувальника щодо діагностики рівня обізнаності безпечної соціальної поведінки в сучасних умовах.

Література:

1. Бондаренко Н. Соціальна діагностика: підручник для студентів напряму «Соціальна робота». Київ: 2021. 240 с. URL: <http://surl.li/gaqgf> (дата звернення: 09.10. 2022).
2. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с. URL: <http://surl.li/dewmp> (дата звернення: 08.11. 2022).

3. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <http://surl.li/qsye> (дата звернення: 27.12.2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Опишіть основні вимоги до створення діагностичного опитувальника у роботі фахівця соціальної сфери.

Завдання 2. Розробіть на основі охарактеризованих вимог опитувальник щодо діагностики рівня обізнаності безпечної соціальної поведінки в сучасних умовах.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть основні вимоги до створення діагностичного опитувальника у роботі фахівця соціальної сфери?
2. Назвіть, які труднощі виникли у процесі розробки опитувальника?
3. Охарактеризуйте діагностику за якими можна визначити рівень безпечної соціальної поведінки?

Тема 5. Особливості соціально-педагогічної профілактики в закладах освіти

Практичне заняття № 3

Тема практичного заняття: Превентивна діяльність в закладах освіти

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти зі специфіки превентивної діяльності в закладах освіти.

План:

1. Зміст превентивної діяльності у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) спрямовану на формування культури безпеки в умовах воєнного часу.
2. Особливості превентивного виховання у дошкільних закладах в умовах дистанційної освіти.
3. Суб'єкти для здійснення превентивної діяльності у закладах освіти.

Література:

1. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <http://surl.li/qsye> (дата звернення: 27.12. 2022).
2. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості / стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах : навч.-метод. посіб. / Вид. 2-ге, доп., виправ. / заг. ред.: Чернобровкін В., Панок В. Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2021. 282 с. URL: <http://surl.li/fmqub> (дата звернення: 22.02. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Зробити описово модель превентивної діяльності у ЗЗСО спрямовану на формування культури безпеки в умовах воєнного часу.

Завдання 2. Визначити особливості превентивного виховання у дошкільних закладах в умовах дистанційної освіти.

Завдання 3. Розробити перелік заходів із залученням суб'єктів для здійснення превентивної діяльності у закладах освіти.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте зміст моделі превентивної діяльності у ЗЗСО спрямовану на формування культури безпеки в умовах воєнного часу?
2. Розкрийте особливості превентивного виховання у дошкільних закладах в умовах дистанційної освіти?
3. Визначте перелік заходів із залученням суб'єктів для здійснення превентивної діяльності у закладах освіти?

Практичне заняття № 4

Тема практичного заняття: Превентивне виховання в закладах освіти в умовах дистанційного навчання

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти особливості превентивного виховання в закладах освіти в умовах дистанційної освіти.

План:

1. Зміст профілактики безпечної поведінки серед підлітків у віртуальному просторі.
2. Основні форми превентивної діяльності у реальному та віртуальному просторі з формування здорового способу життя.
3. Цифрові за стосунки у ході превентивного виховання для дітей дошкільного віку.

Література:

1. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с. URL: <http://surl.li/dewmp> (дата звернення: 08.11.2022).
2. Фенчак Л. Особливості організації превентивного освітнього середовища як основи соціального захисту учнівської молоді. Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів : матеріали доп. та повід. Міжнар. наук.-практ. конф. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2019. С. 108-109. URL: <http://surl.li/gaqtv> (дата звернення: 29.11.2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Розробити соціально-педагогічний захід з профілактики безпечної поведінки серед підлітків у віртуальному просторі.

Завдання 2. Визначити основні форми превентивної діяльності у реальному та віртуальному просторі з формування здорового способу життя.

Завдання 3. Підібрати матеріали (відео, фото, ролики, онлайн-застосунки тощо) з превентивного виховання для дітей дошкільного віку.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Визначіть зміст профілактики безпечної поведінки серед підлітків у віртуальному просторі?
2. Окресліть основні форми превентивної діяльності у реальному та віртуальному просторі з формування здорового способу життя?
3. Визначте перелік засобів візуалізації з превентивного виховання для дітей дошкільного віку?

Тема 6. Особливості соціально-педагогічної профілактики в соціальних інституціях

Семінарське заняття № 2

Тема семінарського заняття: Різновиди соціально-педагогічної профілактики в соціальних інституціях

Мета: сформувати теоретичні знання майбутніх фахівців соціальної сфери щодо особливостей соціально-педагогічної профілактики в основних в соціальних інституціях.

Вид: семінарське заняття.

План:

1. Особливості соціально-педагогічної профілактики з дітьми в службах пробації.
2. Особливості соціально-педагогічної профілактики з дітьми в ЦССДМ.
3. Особливості соціально-педагогічної профілактики з дітьми в службах у справах дітей.
4. Особливості соціально-педагогічної профілактики з сільською молоддю в ОТГ.
5. Особливості соціально-педагогічної профілактики з родинами у СЖО у ЦССДМ.

Література:

1. Козирев М. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с. URL: <http://surl.li/gaqvz> (дата звернення: 08.11. 2022).
2. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с. URL: <http://surl.li/dewmp> (дата звернення: 08.11. 2022).

Перебіг заняття:

- I. Організаційний етап (оголошення теми, мети, плану заняття).
- II. Основна частина.
Виступи студентів з доповідями.
Обговорення запитань.
- III. Підсумок семінарського заняття. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Які особливості соціально-педагогічної профілактики з неповнолітніми засудженими до умовних термінів покарання?
2. Які основні функції соціально-педагогічної профілактики з родинами в СЖО?

3. Конкретизуйте особливості соціально-педагогічної профілактики сільською молоддю в ОТГ?

Практичне заняття № 5

Тема практичного заняття: Превентивна діяльність в різних соціальних інституціях

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти зі специфіки превентивної діяльності в різних соціальних інституціях.

План:

1. Характеристика видів та функції соціальних інституцій які можуть здійснювати превентивну діяльність з різними категоріями населення в умовах сучасності.
2. Зміст превентивної діяльності для сімей, які належать до переміщених осіб.
3. Особливості превентивної діяльності з колишніми засудженими які повернулися з місць позбавлення волі.

Література:

1. Сургова С. Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с. URL: <http://surl.li/fdlvr> (дата звернення: 23.02. 2023).
2. Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 25 листопада 2021 р. Харків: ХНПУ імені Г. Сковороди, 2021. 132 с. URL: <http://surl.li/gaqxq> (дата звернення: 07.11. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Схарактеризувати види та функції соціальних інституцій які можуть здійснювати превентивну діяльність з різними категоріями населення в умовах сучасності.

Завдання 2. Розробити програму превентивної діяльності для сімей, які належать до переміщених осіб.

Завдання 3. Розкрити особливості превентивної діяльності з колишніми засудженими які повернулися з місць позбавлення волі.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні види та функції соціальних інституцій які можуть здійснювати превентивну діяльність з різними категоріями населення в умовах сучасності?
2. Розкрийте зміст превентивної діяльності для сімей, які належать до переміщених осіб?
3. Охарактеризуйте особливості превентивної діяльності з колишніми засудженими які повернулися з місць позбавлення волі?

Практичне заняття № 6

Тема практичного заняття: Роль фахівця соціальної сфери у превентивній діяльності в закладах охорони здоров'я

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти зі специфіки та ролі фахівця соціальної сфери у превентивній діяльності в різних соціальних інституціях.

План:

1. Функції фахівця соціальної сфери у превентивній діяльності в закладах охорони здоров'я.
2. Розробка плану превентивного заходу щодо попередження відмовам від новонародженої дитини.

Література:

1. Сургова С. Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с. URL: <http://surl.li/fdlvr> (дата звернення: 23.02. 2023).
2. Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 25 листопада 2021 р. Харків: ХНПУ імені Г. Сковороди, 2021. 132 с. URL: <http://surl.li/gaqxq> (дата звернення: 07.11. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Схарактеризуйте роль фахівця соціальної сфери який здійснює превентивну діяльність у закладах охорони здоров'я.

Завдання 2. Розробіть план превентивного заходу щодо попередження відмовам від новонародженої дитини.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть основні функції фахівця соціальної сфери який здійснює превентивну діяльність у закладах охорони здоров'я?
2. Назвіть основні етапи превентивного заходу щодо попередження відмовам від новонародженої дитини?
3. Окресліть роль фахівця соціальної сфери, який здійснює превентивну діяльність у закладах охорони здоров'я?

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ

Тема 7. Аналіз сучасних програм та проєктів з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення

Семінарське заняття 3

Тема семінарського заняття: Досвід реалізації основних програм та проєктів з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення

Мета: сформувані теоретичні знання щодо основних програм та проєктів з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення.

Вид: семінарське заняття.

План:

1. Охарактеризуйте державні проєкти з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення.
2. Охарактеризуйте міжнародні проєкти з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення.
3. Охарактеризуйте державні програми з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення.
4. Охарактеризуйте міжнародні програми з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення.

Література:

1. Гераськов С. Міжнародні та національні соціальні проєкти та програми: комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни: навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за спеціальністю 231 «Соціальна робота» / КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 93 с. URL: <http://surl.li/dkrav> (дата звернення: 20.12. 2023).

2. Сургова С. Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с. URL: <http://surl.li/fdlvr> (дата звернення: 23.02. 2023).

Перебіг заняття:

I. Організаційний етап (оголошення теми, мети, плану заняття).

II. Основна частина.

Виступи студентів з доповідями.

Обговорення запитань.

III. Підсумок семінарського заняття. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть основні державні проекти з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення?
2. Назвіть основні державні програми з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення?
3. Обґрунтуйте основні концепти з міжнародних програм чи проектів з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення які можна впровадити у практичну діяльність в нашій країні?

Практичне заняття 7

Тема: Характеристика програм соціально-педагогічної профілактики їх реалізація та розробка наочних компонентів

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо характеристики програм соціально-педагогічної профілактики їх реалізація та розробка наочних компонентів.

План:

1. Аналіз програми з соціально-педагогічної профілактики.
2. Розробка соціальної гри з соціально-педагогічної профілактики.

Література:

1. Гераськов С. Міжнародні та національні соціальні проєкти та програми: комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни: навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за спеціальністю 231 «Соціальна робота» / КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 93 с. URL: <http://surl.li/dkrav> (дата звернення: 20.12. 2023).
2. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <http://surl.li/qsye> (дата звернення: 27.12. 2022).
3. Сургова С. Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с. URL: <http://surl.li/fdlvr> (дата звернення: 23.02. 2023).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Проаналізувати програму на сайті:

<http://surl.li/eipah>

Завдання 2. Розробити соціальну гру з профілактики (категорію і напрям профілактики обрати самостійно). З прикладами ознайомитися на сайті:

<http://surl.li/gqcdx>

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте специфічні особливості у ході розробки програми з соціально-педагогічної профілактики?
2. Проаналізуйте основний зміст розробки соціальної гри з профілактики?
3. Розкрийте важливість використання соціальних ігор у превентивній діяльності?

Тема 8. Превентивна діяльність з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю

Мета: ознайомити студентів з теоретичними та практичними засадами превентивної діяльності з особами з інвалідністю.

Вид: лекція навчальна.

План:

1. Основні терміни та поняття.
2. Мейнстримінг інвалідності.
3. Організація превентивних заходів для людей з інвалідністю.

Література:

1. Нічого для нас без нас: Посібник з інклюзивного прийняття рішень для державних органів / В. Азін та ін. Київ: Ленвіт, 2015. 102 с. URL: <http://surl.li/bidvx> (дата звернення: 24.11. 2022).
2. Чайковський М. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору : дис. ... док. пед. наук : 13.00.05 / ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 570 с. URL:<http://surl.li/garbu> (дата звернення: 31.01. 2023).

Перебіг заняття:

1. Основні терміни та поняття.

Термін «особа з інвалідністю» є більш коректним, прийнятним і недискримінаційним та наголошує на тому, що людина є особистістю, а не підкреслює її інвалідність.

Особа з інвалідністю – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Дитина з інвалідністю – особа віком до 18 років (повноліття) зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Розв'язання проблем людей з інвалідністю в сучасному суспільстві повинно відбуватися одночасно у двох напрямках. По-перше – це профілактика інвалідності в соціумі, тобто застосування комплексу заходів, спрямованих на її зниження шляхом підвищення якості медичної допомоги та розширення мережі медико-генетичних закладів, запобігання виробничому та побутовому травматизму. По-друге – це соціальна корекція та реабілітація людей з інвалідністю, а саме розвиток центрів реабілітації, приведення існуючої мережі учбових та виховних закладів у відповідність з об'єктивною необхідністю і діючими міжнародними нормативами з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду з розв'язання проблем цієї категорії людей.

Основні терміни та поняття, що стосуються осіб з інвалідністю:

Недієздатність – настає внаслідок травми або дефекту, що спричиняє обмежену діяльність конкретної людини, перешкоджає виконанню певних нормативних ролей.

Обмежена можливість – це втрата здатності виконувати певну діяльність у межах того, що вважається нормою для людини.

Недуга – втрата чи аномалія психічних та фізіологічних функцій, що ускладнює виконання певної діяльності людиною.

Інвалідність у дітей визначається як стійка соціальна дезадаптація, зумовлена хронічними захворюваннями або патологічним станом, що різко погіршує соціалізацію дитини в суспільство та обмежує її життєдіяльність. Отже, головний наслідок набуття людиною стану з інвалідністю є її переміщення в особливу групу, ознакою якої є ізолюваність, не соціалізованість у соціальне життя, відчуження, а у деяких випадках і деградація.

Група інвалідності – це ступінь втрати працездатності на постійній чи тимчасовій основі. Право встановлення групи інвалідності в Україні має медико-соціальна експертна комісія.

Осіб з інвалідністю заведено розділяти на такі три групи інвалідності – I, II та III, де основою їх встановлення є медичні показники стану здоров'я людини. При набутті людиною стану «особи з інвалідністю» призначаються різні види соціального захисту та пільги. У дітей та дорослих розрізняють такі обмеження, як порушення слуху, зору, інтелектуального розвитку, порушення опорно-рухового апарату, психофізіологічного розвитку, хронічні соматичні захворювання та психоневрологічні хвороби. Відповідно до чинного законодавства України розрізняють такі причини інвалідності як : загальне захворювання; каліцтво, трудове та професійне захворювання; поранення, каліцтво, яке було отримане під час виконання військових обов'язків, або захворювання пов'язані з перебуванням на фронті; каліцтво, одержане в результаті нещасного випадку тощо.

2. Мейнстрімінг інвалідності

Визнання наявності бар'єрів, які доводиться долати людям з інвалідністю, та важливості їх подолання спонукало осіб, котрі займаються формуванням політики, розробити концепцію «мейнстрімінгу інвалідності» – системи залучення проблем інвалідності на міжнародному та національному рівнях до політик, програм та інших заходів з метою просування рівності осіб з інвалідністю. Ця концепція віддзеркалює вимогу людей з інвалідністю: «усе, що нас стосується, повинно робитися за нашою участю».

Мейнстрімінг інвалідності – це одночасно політика, стратегія, метод досягнення соціальної інтеграції. Він дає змогу реалізувати прагнення до рівності у правах і можливостях людей з інвалідністю як повноправних членів суспільства, які мають брати активну участь в процесах його розвитку. Це ефективний та дієвий спосіб не допустити фактів дискримінації. Концепція мейнстрімінгу інвалідності передбачає оцінку стану дотримання прав людей з інвалідністю на всіх рівнях державних інституцій.

Комітет ООН з прав людей з інвалідністю визначає шість основних напрямків мейнстрімінгу: впровадження питань залучення людей з інвалідністю до суспільного життя засвідчує ступінь відповідальності всієї державної системи; залучення є обов'язковою умовою визначення відповідних механізмів звітування та моніторингу, починаючи з початкових етапів; проведення дослідження у різних сферах за участю людей з інвалідністю з метою отримання достовірної інформації щодо існуючих проблем; наявність політичної волі та її практичного втілення з метою забезпечення відповідних ресурсів, включаючи людські та фінансові; обов'язковість участі людей з інвалідністю у процесах прийняття рішень на усіх рівнях; включення не заміщує і не зменшує потреби існування та розробки спеціальних програм для людей з інвалідністю, а також відповідного законодавства.

3. Організація превентивних заходів для людей з інвалідністю.

Необхідно пам'ятати, що місце проведення заходів має бути зручним для таких осіб. Надзвичайно важливим є питання фізичної доступності (це можливість дістатися самостійно на різні поверхи, доступні туалети, належне освітлення, акустика, інформація в доступних форматах).

Важливо заздалегідь підготувати план проведення заходу: він повинен містити чіткі цілі (щоб всі учасники мали однакові сподівання) та реальні часові рамки; плануючи проведення заходу, необхідно організувати все у доступних форматах та залучити якомога більшу кількість учасників; якщо буде передбачена робота учасників в малих групах без ведучого, необхідно

підготувати чіткі письмові інструкції до кожного засідання; запитання для спілкування (бесіди, дискусії) слід підготувати заздалегідь; необхідно передбачити, як будуть записуватися аргументи, пропозиції, рішення учасників тощо.

Тип дискусії має відповідати формату заходу (чи його частини), цілям проведення, наприклад: як виглядає ситуація в цей час? (презентація, мозковий штурм, дискусія у малих групах); що б ви хотіли бачити в майбутньому? (дискусії в малих групах); які кроки треба зробити, щоб зрушити з теперішньої ситуації та досягти бажаних результатів? (дискусії у малих групах); які заходи та пропозиції є найважливішими? (встановлення пріоритетів або черговості).

Використання недискримінаційної комунікації. Використання образів (сюжети про людей з інвалідністю не повинні створювати враження їх особливості, соціальної відмінності. Вони повинні зображуватися як звичайні люди, які живуть своїм повноцінним життям. Людей з інвалідністю необхідно включати в загальне зображення, щоб показати, що вони є такою ж частиною громади, як і будь-хто інший. Доречно зображувати їх у щоденних, побутових обставинах, в робочому середовищі, на відпочинку тощо).

Доступність шрифтів. Шрифт для написання тексту має бути не менший «12» розміру або найкраще «14». Шрифт має бути чітким. Необхідно уникати використання високо стилізованої або симульованої каліграфії та гарнітури шрифту. Гарнітура шрифту може бути різною. Але необхідно також уникати світлої гарнітури, адже вона не має належного контрасту між папером та текстом. Не варто використовувати курсив, оскільки такий шрифт важко читати. Для підкреслення частини тексту, речень, слів можна використовувати «жирний» шрифт. Уникати використання лише великих літер у словах. Людське око при читанні впізнає форму слів, і слово, написане лише великими літерами, заважає розпізнаванню.

Спеціалізовані формати (для тих людей, які не можуть отримати доступ до інформації, навіть якщо вона написана простою мовою та з використанням

вище описаних принципів універсального дизайну, необхідно розробляти матеріали у спеціалізованих форматах).

Формат легкого прочитання для людей з психічними, розумовими порушеннями. Людям, яким важко читати чи писати, або для яких українська не є рідною мовою, формат легкого прочитання дуже потрібний. Це не дитячий формат. В ньому лише використовується менше слів і більше діаграм.

Формати для людей з порушеннями зору. Гарнітура шрифту повинна бути від «16» до «22». Необхідно залишати достатньо місця на полях або між різними частинами сторінки (між абзацами, реченнями, текстом, графікою тощо), щоб читач міг зробити примітки. Розмір сторінки повинен бути легким для фізичного сприйняття. Такі атрибути сторінки, які постійно повторюються (заголовки, номери сторінок), повинні завжди бути розміщені в однаковому місці. Для легкого прочитання тексту необхідно залишати проміжок між абзацами.

Аудіопродукція. Для незрячих людей необхідно забезпечити звук високої якості. Важливо застосовувати аудіоопис (супровід), який надає інформацію про те, чого споживач може не побачити.

Шрифт Брайля. Формати для людей з порушенням слуху. Text Relay service – це програма для обслуговування людей з порушенням слуху, які не можуть користуватися стандартним телефоном.

Відеофільми з субтитрами. Субтитри відображають звукові елементи відеофільму у вигляді тексту на екрані, завдяки чому глядачі можуть слідкувати за діалогом та розвитком подій одночасно. На ринку існують компанії, які виробляють спеціалізовану комерційну відеопродукцію та надають послуги з розробки субтитрів. Але попередньо необхідно перевірити, чи можуть вони робити субтитри для нечуючих глядачів та глядачів з порушенням слуху. Важливо враховувати означені пункти та індивідуально підходити до кожної особистості.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте генезу сутності терміну «особа з інвалідністю»?
2. Охарактеризуйте зміст мейнстримінгу інвалідності?
3. Розкрийте основні вимоги щодо організації превентивних заходів для людей з інвалідністю?

Практичне заняття 8

Тема практичного заняття: Превентивні заходи для осіб з інвалідністю

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо превентивної діяльності з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю.

План:

1. Особливості подолання стереотипного ставлення до людей з інвалідністю.
2. Розробка соціальної реклами щодо подолання відхильної поведінки у людей з інвалідністю.
3. Характеристика превентивних заходів для дітей з інвалідністю.

Література:

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / Байда Л. та ін.; за ред. Байди Л., Красюкової – Еннс О. Київ, 2012. 216 с. URL: <http://surl.li/eruxl> (дата звернення: 10.01. 2023).
2. Чайковський М. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору : дис. ... док. пед. наук : 13.00.05 / ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 570 с. URL: <http://surl.li/garbu> (дата звернення: 31.01. 2023).

Перебіг заняття:

- I. Вступна частина.
Оголошення теми та мети заняття.
- II. Основна частина.
Практична робота студентів:

Завдання 1. Підібрати матеріали (відео, тексти, аудіо тощо) для подолання стереотипного ставлення до людей з інвалідністю.

Завдання 2. Розробити соціальну рекламу щодо подолання відхильної поведінки у людей з інвалідністю.

Завдання 3. Охарактеризувати превентивні заходи для дітей з інвалідністю (з порушенням зору, слуху, ЗПР, ЗППР).

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Зробіть перелік основних наочних матеріалів для подолання стереотипного ставлення до людей з інвалідністю?
2. Розкрийте основний зміст соціальної реклами щодо подолання відхильної поведінки у людей з інвалідністю?
3. Визначіть основний зміст превентивних заходів для дітей з інвалідністю?

Практичне заняття 9

Тема практичного заняття: Розробка превентивних заходів для осіб з інвалідністю в онлайн-форматі

Мета: сформулювати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо превентивної діяльності з людьми з інвалідністю в онлайн-форматі.

План:

1. Розробка превентивного онлайн заходу для осіб з інвалідністю.
2. Аналіз особливостей превентивної діяльності з особами з інвалідністю в реальному та віртуальному середовищі.
3. Аналіз інноваційних форм та методів превентивної діяльності з особами з інвалідністю.

Література:

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / Байда Л. та ін.; за ред. Байди Л., Красюкової – Еннс О. Київ, 2012. 216 с. URL: <http://surl.li/eruxl> (дата звернення: 10.01. 2023).
2. Чайковський М. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору : дис. ... док. пед. наук : 13.00.05 / ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 570 с. URL: <http://surl.li/garbu> (дата звернення: 31.01. 2023).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Розробити превентивний онлайн захід для осіб з інвалідністю (категорію та напрям обрати самостійно).

Завдання 2. Проаналізувати особливості превентивної діяльності з особами з інвалідністю в реальному та віртуальному середовищі.

Завдання 3. Знайти та проаналізувати інноваційні форми та методи превентивної діяльності з особами з інвалідністю.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте особливості розробки превентивних онлайн заходів для осіб з інвалідністю?
2. Визначте особливості превентивної діяльності з особами з інвалідністю в реальному та віртуальному середовищі?
3. Які інноваційні форми та методи превентивної діяльності з особами з інвалідністю Ви знаєте?

Тема 9. Особливості превентивної роботи з особами з девіантною поведінкою

Мета: ознайомити студентів з теоретичними та практичними засадами превентивної діяльності з особами з девіантною поведінкою.

Вид: лекція навчальна.

План:

1. Основні терміни та поняття.
2. Функції окремих інституцій у профілактиці девіантної поведінки дітей.
3. Завдання, сутність і напрями профілактики девіантної поведінки.

Література:

1. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі / укладач Н. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2020. 184 с: URL:<http://surl.li/gaqek> (дата звернення: 12.01. 2023).
2. Соціальна профілактика правопорушень: навч. посіб. / за ред. Н. Головка. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. 174 с. URL: [доступу: http://surl.li/garjb](http://surl.li/garjb) (дата звернення: 10.12. 2022).

Перебіг заняття:

1. Основні терміни та поняття.

Девіантна поведінка людини як система вчинків, які суперечать прийнятим в суспільстві нормам. У сучасних дослідженнях під девіантною поведінкою розуміється: вчинок, дії людини, які не відповідають офіційно встановленим або фактично сформованим у даному суспільстві нормам; соціальне явище, виражене в масових формах людської діяльності, які не відповідають офіційно встановленим або фактично сформованим у даному суспільстві нормам; система вчинків чи окремі вчинки, які суперечать прийнятим в суспільстві нормам і проявляються у вигляді незбалансованих психічних процесів, неадаптованості, порушенні процесів самоактуалізації та ухиленні від морального та етичного контролю особистості над власною поведінкою.

Девіантна поведінка завжди пов'язана з певною невідповідністю людських вчинків, дій, способів діяльності поширеним в суспільстві чи групах нормам, правилам, стереотипам, очікуванням, цінностям. При цьому девіантна поведінка може виступати як спосіб психологічного розвантаження, як самоціль, що задовольняє потреби людини в самореалізації та самоствердженні.

Девіантна поведінка має такі різновиди:

Протиправна поведінка – різновид девіантної поведінки, сукупність протиправних вчинків людини, які не відповідають формально зафіксованим соціальним та юридичним нормам та за які в особливо тяжких випадках може накладатися покарання згідно зі статтями цивільного та кримінального кодексів. Види протиправної поведінки:

Злочин – протиправне, суспільно небезпечне діяння, що класифікується за певними нормами кримінально-процесуального права (згвалтування, вбивство, нанесення значних тілесних пошкоджень тощо).

Правопорушення – це порушення адміністративних та правових норм, які проявляються через дрібні крадіжки, здирництво, викрадення автотранспортних засобів, хуліганство.

Проступок – це протиправні дії, що регулюються нормами адміністративного, цивільного, трудового та іншими галузями права.

Види проступків:

1) агресивно-насильницька поведінка (кривдження інших, бійки, лихослів'я тощо);

2) корислива поведінка (здирництво, мілкі крадіжки, викрадення автотранспорту тощо);

3) бродяжництво.

Серед типових проступків дітей виокремлюють лихослів'я, систематичне порушення дисципліни в школі, бійки з однолітками, бешкетування (наприклад, жбурляння з балкона в перехожих різних предметів; дзвінки телефоном до незнайомих осіб тощо). Поряд з терміном

«протиправна поведінка» вживають термін «делінквентна поведінка», який має аналогічне значення. Передумовою делінквентної поведінки є важковиховуваність. Термін «важкий учень», «важковиховуваний» характеризує дітей з негативним ставленням до навчання та норм моральної поведінки.

Виокремлюють такі групи делінквентних осіб:

- 1) індивіди, які здійснюють правопорушення під впливом певних обставин чи оточуючих людей;
- 2) особи з достатнім рівнем правосвідомості, але пасивним ставленням до інших порушників правових норм;
- 3) свідомі правопорушники.

Пропорушник (делінквент) – особа із соціальними відхиленнями у поведінці, яка здійснює вчинки, заборонені діючим законодавством та іншими нормативними актами.

Категорії осіб, схильних до протиправної поведінки:

Послідовні правопорушники – особи, яким властива активна, свідомо протиправна поведінка, свідоме самостійне створення ситуацій протиправної поведінки, самовиправдання.

Ситуативні правопорушники – особи, яким властива певна суперечливість мотивації поведінки (наявність як протиправних мотивів, так і мотивів слідування праву), правопорушення вчиняються під впливом ситуації або інших осіб, але не робиться спроба протидії ситуації, її наслідки використовуються у власних цілях.

Випадкові правопорушники – у цілому правослухняні особи, які зробили протиправні вчинки несвідомо або під впливом екстремальних обставин, але в особистості яких є певні передумови до протиправної поведінки (мотивація, характер тощо).

2. Функції окремих інституцій у профілактиці девіантної поведінки.

До окремих інституцій у профілактиці девіантної поведінки відносяться підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України.

До їх функцій відносять:

- збір інформації щодо поведінки неповнолітнього, його участі в асоціальних угрупованнях;
- збір інформації щодо девіантного впливу сім'ї на неповнолітнього;
- реєстрація порушень неповнолітніми норм правопорядку;
- проведення індивідуальної профілактичної роботи з девіантом;
- попередження негативного впливу сім'ї та асоціальних угруповань на неповнолітнього;
- правова просвіта.

До функцій служби у справах дітей відносять:

- оцінка соціальної ситуації та соціально-психологічного клімату в сім'ї неповнолітнього;
- попередження негативного впливу сім'ї на неповнолітнього;
- захист прав неповнолітнього;
- сприяння оздоровленню, отриманню освіти, працевлаштуванню неповнолітнього.

До функцій центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді відносяться:

- психологічне обстеження неповнолітнього;
- оцінка соціальної ситуації та соціально-психологічного клімату в сім'ї;
- психологічна реабілітація неповнолітнього.
- психологічна допомога батькам;
- соціальний супровід неповнолітнього (сприяння його зайнятості, отриманню освіти, медичної допомоги, оздоровленню, відпочинку, подоланню особистісних проблем);
- профілактика адиктивної поведінки та формування здорового способу життя в дитячому та молодіжному середовищі;
- залучення девіантних підлітків до соціально-позитивних груп однолітків (дитячих організацій, волонтерських загонів, спортивних секцій, творчих студій тощо).

До функцій освітніх закладів відносяться:

- оцінка поведінки та взаємовідносин неповнолітнього в навчальному закладі;
- організація індивідуального педагогічного підходу до неповнолітнього;
- забезпечення належного рівня освіти неповнолітнього
- забезпечення належного рівня освіти неповнолітнього;
- педагогічна допомога батькам неповнолітнього;
- профорієнтація;
- профілактика девіантної поведінки, формування здорового способу життя.
- Залучення дітей і підлітків до творчих гуртків, спортивних секцій тощо.

До функцій громадських організацій відносяться:

- надання неповнолітньому та його сім'ї соціальних послуг;
- залучення неповнолітнього до соціально-корисної, творчої діяльності;
- залучення неповнолітнього до соціально-позитивних груп однолітків;
- організація змістовного відпочинку, оздоровлення, зайнятості неповнолітнього.

3. Завдання, сутність і напрями соціальної профілактики девіантної поведінки.

Завданнями соціальної роботи з особами, схильними до девіантної поведінки та тими, що вчинили злочин, є: запобігати подальшим проявам протиправної поведінки; зменшення шкоди, що правопорушники наносять собі, оточуючим та суспільству; їхня ресоціалізація та реадаптація. Як правило, робота проводиться з особами, які були умовно засуджені, отримали відстрочку здійснення вироку або з тими, до яких винесено адміністративне покарання.

Соціальна профілактика правопорушень спрямовується на подолання чинників, що сприяють учиненню правопорушень та формуванню схильності до протиправних дій. Серед основних напрямів профілактичної роботи виділяють: правову освіту, розповсюдження інформації щодо правових можливостей подолання проблеми (лекції, кіно-, відео лекторії, освітні

програми, матеріали в ЗМІ, «навчання на рівних», флаєри, постери, буклети тощо); надання консультативної допомоги у розв'язання проблем (консультації юриста, психолога, лікаря, педагога, консультування в ЗМІ, телефонне консультування); надання кризової соціально-психологічної допомоги (кризові стаціонари, служби «Телефон Довіри» тощо); соціально-педагогічну допомогу сім'ям з обмеженнями педагогічними ресурсами, сім'ям з проблемними дітьми (сімейне консультування і психотерапія, соціальний захист і представництво інтересів сімей); соціальний захист і реабілітацію дітей з девіантних сімей (консультування, кризове втручання, позбавлення або обмеження батьківських прав); сприяння зайнятості населення, особливо – представників соціально вразливих груп та груп ризику (центри зайнятості та працевлаштування, громадські роботи); створення умов для змістовного проведення дозвілля (творчі гуртки та студії, спортивні секції, дозвільні заходи, конкурси, вуличні ігрові майданчики); соціальну підтримку проявів позитивної соціальної активності (підтримка діяльності громадських організацій, груп соціальної дії, волонтерської роботи) тощо.

Профілактика девіантної поведінки передбачає організацію спільних координованих дій установ державного і місцевого управління, правоохоронних органів, установ соціального захисту, освіти, культури, громадських організацій. Важливим елементом попередження девіантної поведінки є соціальна корекція та реабілітація осіб, які вже скоїли правопорушення або входять до делінквентних угруповань.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність основних термінів та понять з лекції?
2. Окресліть функції окремих інституцій у профілактиці девіантної поведінки дітей?
3. Охарактеризуйте завдання, сутність і напрями профілактики девіантної поведінки?

Практичне заняття 10

Тема практичного заняття: Аналіз основних форм превентивної діяльності з особами з девіантною поведінкою

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо превентивної роботи з особами з девіантною поведінкою.

План:

1. Характеристика класифікації видів девіантної поведінки.
2. Аналіз соціально-педагогічного кейса.

Література:

1. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <http://surl.li/qsye> (дата звернення: 27.12. 2022).
2. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі / укладач Н. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2020. 184 с: URL:<http://surl.li/gaqek> (дата звернення: 12.01. 2023).
3. Соціальна профілактика правопорушень: навч. посіб. / за ред. Н. Головка. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. 174 с. URL: доступу: <http://surl.li/garjb> (дата звернення: 10.12. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Схарактеризуйте класифікацію видів девіантної поведінки.

Завдання 2. Здійсніть професійний аналіз ситуації. Визначте форму та вид девіантної поведінки. Встановіть коло проблем, спричинених нею. Сплануйте основні напрями допомоги клієнту.

Соціально-педагогічний кейс: Єгор розповідає: «Першого серпня 2016 року, в понеділок, десь о 12-й дня з легкою душею вийшов по сигарети. Все у мене було більш-менш добре, і з сім'єю і на роботі, ніяких особливих

реальних проблем не мав. Хіба психологічні. Дорогою зрозумів, що хочу випити сидру: до вечора запах вивітриться і ніхто нічого не помітить. Тоді жив з громадянською дружиною, вона бачила, як один раз я вже потрапляв до реабілітаційного центру, зміг втекти – це сталося за два місяці до «сидру». Того разу взяв один сидр, потім ще один, «сів» на телефон розмовляти з друзями, під вечір пішов гуляти далі. Дружина все зрозуміла, сказала, що будемо роз'їжджатися, вона за цим всім спостерігала десь пів року, всякого жахливого надивилась. А познайомилися ми, коли я був у тверезості. Через рік після першого підшиву зірвався на чотири дні. Дружина тоді допомагала, рятувала, була поруч. Після того підшився ще раз, удруге, але через пів року знову понесло. Наступні пів року дружина бачила всі мої запої, брехню, егоїзм. Їй цього вистачило. Вдома тоді ночував сам, дружина не приїхала. «Ну, якщо так, значить, руки розв'язані», – подумав я. Наступного дня знову зустрівся з друзями, знову пив. Але з третього дня був фактично один. Міг ще кудись виходити, та сил уже навіть на це не було. Не кури́в, серце відчував так, що не до куріння було. Навіть не їв, тільки пив. Сон у мене абсолютно алкогольний був, несправжній, голова не відновлювалася, невротизація наростала. І тільки протягом дуже короткого моменту, коли похмелявся і ще не встигав завалитися у п'янку, мені було більш-менш. Так тривало п'ять днів. Тоді прийшла мама, їй подзвонила дружина, мовляв, Женя знову взявся за своє. Переночувала зі мною, і наступного ранку ми поїхали у воєнний шпиталь на детоксикацію: крапельниці, очистка крові. Розумів, що сам уже не вистрибну. Пробув там три дні, намагався втекти, хотів продовжувати. Ще й знайомих обманом підбив принести мені пляшку. Якось вивели мене на перекур, і я побіг, кволо так. Одразу помітили, біжать за мною, а хтось мене рукою «зупиняє», розсікає губу. У шпиталі мене зашивають, кажуть: три дні – мало, треба ще, психіка геть погана. Та я всіх запевнив, що мені нормально, що вже стабілізувався. А сам відчуваю, що накручений до межі, злий, як собацюра, алкоголь не вийшов. Біля дому відправив маму, знову ж таки – обманом, у магазин, а сам забіг в аптеку і на

останні копійки взяв настойку глоду, щоб розводити її водою з-під крана. Мама вдома мала бути поруч, аби контролювати. Але я вигадав якісь причини та поїхав продовжувати. Того вечора у мене й сталася перша в житті «білка». А я вже добряче прийняв зверху на ту настойку глоду, і під вечір почало здаватися, ніби той друг – російський шпигун. Почав викидати його речі з вікна сьомого поверху, там і відро було. Диво якимось, що не влучив ні в людей, ні в запарковані машини. Хоча найважливіше, що сам не вистрибнув. Украв його гаманець, додому пішов у його взутті, а на ранок нічого не пам'ятав. То вже був не просто психоз, а класична параноя»

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть основну класифікацію видів девіантної поведінки?
2. Охарактеризуйте основні форми прояву девіантної поведінки?
3. Назвіть основні види девіантної поведінки?

Практичне заняття 11

Тема практичного заняття: Заходи з превентивної діяльності з особами з девіантною поведінкою

Мета: сформулювати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо превентивної роботи з особами з девіантною поведінкою.

План:

1. Зміст первинної та вторинної профілактики девіантної поведінки.
2. Форми та методи роботи зі ЗМІ можна використати для профілактики девіантної поведінки.
3. Особливості соціально-педагогічної роботи з превентивної діяльності з особами з девіантною поведінкою.

Література:

1. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <http://surl.li/qsye> (дата звернення: 27.12. 2022).
2. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі / укладач Н. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2020. 184 с: URL:<http://surl.li/gaqek> (дата звернення: 12.01. 2023).
3. Соціальна профілактика правопорушень: навч. посіб. / за ред. Н. Головка. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. 174 с. URL: доступу: <http://surl.li/garjb> (дата звернення: 10.12. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Розкрийте зміст первинної та вторинної профілактики девіантної поведінки.

Завдання 2. Проаналізуйте, які форми та методи роботи зі ЗМІ можна використати для профілактики девіантної поведінки.

Завдання 3. Розробіть буклет або листівку стосовно превентивної роботи з особами з девіантною поведінкою.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Визначте суть первинної профілактики девіантної поведінки?
2. Охарактеризуйте вторинну профілактику девіантної поведінки?
3. Які форми та методи роботи зі ЗМІ використовують для профілактики девіантної поведінки?

Тема 10. Особливості превентивної роботи з особами з різними видами залежностей

Мета: ознайомити здобувачів освіти з теоретичними та практичними засадами превентивної діяльності з особами з різними видами залежностей.

Вид: лекція навчальна.

План:

1. Адиктивна поведінка та її різновиди.
2. Моделі соціальної профілактики наркотизації.
3. Зміст програм, методи соціальної профілактики та підхід зменшення шкоди адиктивних проявів.

Література:

1. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі / укладач Н. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2020. 184 с: URL:<http://surl.li/gaqek> (дата звернення: 12.01. 2023).
2. Чернецька Ю. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : 13.00.05 ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 46 с. URL: <http://surl.li/gboua> (дата звернення: 04.02. 2023).

Перебіг заняття:

1. Адиктивна поведінка та її різновиди.

Поведінка особистості, що передуює різним видам хімічної залежності називається – адиктивною поведінкою (addictive behaviour з англійської – хибна залежність, негативна пристрасть. Залежна (від наркотичних засобів) поведінка. Ця поведінка виникає в результаті вживання різних груп наркотичних речовин і характеризується наявністю пов'язаних із цим проблем. При адитивній поведінці індивіда негативна пристрасть його до вживання наркотичних речовин ще не досягла стадій індивідуальної психічної або фізичної залежності, тобто певних стадій захворювань.

Адиктивна поведінка – це поведінка людини, для якої притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій. В результаті такої поведінки людина існує у своєрідному «віртуальному» світі. Вона не тільки не вирішує своїх проблем, але й зупиняється в особистісному розвитку, а в окремих випадках навіть деградує.

Розрізняють три групи різновидів адиктивної поведінки: нехімічні адикції (патологічна схильність до азартних ігор (гемблінг), комп'ютерна адикція, трудовголізм); проміжні форми адикції (анорексія – відмова від їжі, булімія – прагнення до постійного споживання їжі); хімічні адикції (вживання та вдихання психоактивних речовин: тютюну, алкоголю, наркотиків, медичних препаратів, речовин побутової хімії). Адиктивну поведінку визначають ще як поведінку, яка передують формуванню патологічної залежності від наркотичних речовин. За цієї форми негативна пристрасть людини до хімічних речовин ще не досягла стадій психічної та фізичної залежностей, тобто захворювання на наркоманію, алкоголізм та токсикоманію тощо.

2. Моделі соціальної профілактики наркотизації.

Розглянемо моделі соціальної профілактики наркотизації:

Модель моральних принципів. Базується на спробі переконати аудиторію в тому, що вживання наркотичних речовин є аморальним. Профілактичні заходи, як правило, приймають форму масових пропагандистських компаній, «привселюдного умовляння», часто використовуються релігійними групами та громадськими організаціями. Подібна профілактична робота ефективна перш за все під час релігійного відродження, але має нетривалий вплив.

Модель залякування. Профілактична робота побудована на поширенні емоційно забарвленої інформації про небезпечність вживання наркотиків.

Проводиться у формі лекторіїв, демонстрації документальних та ігрових фільмів, антиреклами. Профілактика за моделлю залякування ефективна перш за все серед дітей, меншою мірою серед дорослих, а щодо підлітків та молоді може мати зворотний вплив. Неефективна при роботі з особами, що вже мають досвід адиктивної поведінки, оскільки останні сприймають інформацію про шкідливість наркотиків як необґрунтовану та тенденційну.

Модель фактичних знань. Ця модель будується на наданні інформації без провокування емоційно захисної відповіді, пов'язаної з опором, і забезпечує потенційних споживачів наркотиків реальними фактами, дозволяючи їм самостійно зробити вибір щодо наркотиків, заснований на інформації. Профілактичні заходи передбачають надання об'єктивної та дійсної інформації про речовини і їх ефект, а також про ризики й довгострокові наслідки, що можуть викликати ці речовини. Реалізація профілактичних програм за цією моделлю ефективна при роботі з молоддю та різними людьми, в тому числі з тими, хто вже має досвід вживання наркотиків. Проте вона може мати та небажаний ефект, наприклад, стимулювати інтерес до наркотиків.

Модель ефективного навчання. Вона об'єднує методики, спрямовані на корекцію особистісних рис, що сприяють наркотизації. Використовуються індивідуальні й групові психотренінгові методики, спрямовані на формування адекватної самооцінки, навичок подолання тривоги, розв'язання проблем міжособистісних взаємин, самостійного прийняття рішень, подолання соціального тиску. Модель орієнтована перш за все на підлітків та молодь.

Модель поліпшення здоров'я. Охоплює оздоровчі проблеми, спрямовані на формування навичок і звичок здорового способу життя: занять фізкультурою і спортом, раціональної організації праці та відпочинку. Програми цього типу можуть використовуватися як додатковий непрямий підхід до навчання у сфері наркотиків. Описані моделі профілактики орієнтують свій вплив на особистісні чинники наркотизації, на формування

адекватного ставлення до наркотиків. Проте профілактичні заходи мають мати системний характер і охоплювати весь комплекс чинників, що сприяють наркотизації.

3. Зміст програм, методи соціальної профілактики та підхід зменшення шкоди адиктивних проявів.

Ефективна профілактична програма містить:

- дослідження реального стану розповсюдження вживання тієї чи іншої наркотичної речовини серед різних соціальних груп, їх уявлення про наркотики, ставлення до цієї проблеми, каналів поширення інформації про наркотики та їх властивості, ставлення до різних форм профілактичної роботи (соціологічні опитування, експертна оцінка, дослідження методом фокусних груп, інтерв'ю, психодіагностичні методики тощо);
- інформування щодо дійсних властивостей наркотиків, їх впливу на психіку та організм людини, формування афективного ставлення до них;
- пропаганду здорового способу життя, культури здорового відпочинку, підтримку антинаркотичних субкультур;
- формування вміння протидіяти наркотичному впливу оточуючих, уникати ситуацій, пов'язаних зі спокусою або примусом (особливо у представників груп ризику);
- створення умов для подолання особистістю психологічних та соціальних проблем, своєчасного отримання консультативної, педагогічної, психотерапевтичної, медичної допомоги, працевлаштування;
- створення умов для задоволення рекреаційних і творчих потреб, змістовного дозвілля;
- посилення контролю за розповсюдженням наркотичних речовин, протидія незаконному обігу наркотиків.

Серед основних методів загальної профілактики виокремлюємо наступні:

1. Лекції (лекторії), кіно- та відео лекторії, бесіди. Використовуються з метою акцентуації уваги на проблемі наркоманії, формування свідомого

ставлення до наркотиків, інформування про діяльність центру. Застосовуються при роботі з молоддю в навчальних закладах, з колективом батьків та педагогів.

2. Ігри, конкурси та вікторини. Сприяють активному залученню молоді до пошуку інформації про здоровий спосіб життя. наділені значним емоційним впливом. Використовуються для роботи з дітьми та підлітками.

3. Соціально-психологічні тренінги. Дають змогу краще пізнати себе, підвищити впевненість у собі, розвинути комунікативні якості, вміння вирішувати складні ситуації, зокрема протидіяти зовнішньому тиску.

4. Підготовка та публікація статей у періодичній пресі, проведення теле- і радіопрограм. Такі форми роботи дозволяють охопити велику кількість людей і перш за все привернути увагу до проблем наркотизації. Орієнтовані перш за все на дорослих.

5. Соціальна реклама: буклети відеокліпи тощо. Несуть лаконічну яскраво забарвлену інформацію. Привертають увагу до проблеми та формують суспільну думку. Розраховані на дітей та молодь.

6. Масові заходи – концерти, шоу, челенджи тощо. Дозволяють привернути увагу широких кіл громадськості до проблем наркотиків, залучити до профілактичної діяльності відомих громадських діячів, діячів культури та мистецтва.

7. Навчання на рівних. Підготовка волонтерів підлітків та молоді, які поширюватимуть профілактичну інформацію в середовищі однолітків, у тому числі під час неформального спілкування. Цей метод дає можливість подолати упереджене ставлення молоді аудиторії до профілактичної інформації. Також важливим завданням є профілактична робота серед осіб, в яких вже сформувалась адиктивна поведінка. У роботі з цією групою ефективним є підхід зменшення шкоди, пов'язаної із вживанням наркотиків. Він спрямований на те, щоб без втручання спосіб життя людей, схильних до адиктивної поведінки, зробити цей спосіб життя мінімально шкідливим для самого наркомана і навколишніх його людей.

Підхід зменшення шкоди передбачає такі заходи:

- безплатна роздача стерильних шприців (або обмін використаних на чисті), і презервативів у стаціонарних або пересувних пунктах;
- поширення санітарно-просвітницьких матеріалів щодо безпечних засобів введення наркотиків і захисту від ВІЛ-інфекції;
- залучення наркозалежних в освітні програми, волонтерську роботу щодо боротьби з ВІЛ і в групі взаємної підтримки;
- сприяння переходу споживачів наркотиків на менш безпечні засоби їх введення або на менш небезпечні наркотики.

У результаті застосування цього підходу зменшується ризик поширення інфекційних захворювань (ВІЛ, гепатиту тощо), зменшується кількість злочинів, які наркозалежні чинять заради грошей на наркотики або відповідні пристосування, вдається встановити контакт зі споживачами наркотиків, зменшити її агресивність; наркозалежний залишається відкритим до діалогу зі спеціалістом і (якщо не зараз, то пізніше) може прийняти допомогу і знайти вихід зі своєї хвороби. Одним з важливих елементів соціальної роботи щодо проблем наркотизації є соціальна реабілітація наркозалежних, зокрема осіб, які проходять курс лікування наркоманії.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте зміст адиктивної поведінки та її різновидів?
2. Охарактеризуйте моделі соціальної профілактики наркотизації?
3. Визначте методи соціальної профілактики?

Практичне заняття 12

Тема практичного заняття: Сутність і профілактична діяльність з особами з різними видами залежностей

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо превентивної роботи з особами з різними видами залежностей.

План:

1. Види та зміст профілактичної роботи з різними видами адикцій.

2. Розробка комплексної профілактичної компанії щодо профілактики різних видів залежностей.

Література:

1. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі / укладач Н. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2020. 184 с: URL:<http://surl.li/gaqek> (дата звернення: 12.01. 2023).

2. Чернецька Ю. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : 13.00.05 ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 46 с. URL: <http://surl.li/gboqa> (дата звернення: 04.02. 2023).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Схарактеризуйте види та зміст роботи з особами з адикціями за схемою.

№	Вид адикції	Сутність та зміст профілактичної діяльності
1.		
2.		
3.		

Завдання 2. Розробіть комплексну профілактичну компанію щодо профілактики різних видів залежностей (вид залежності та вікову групу обрати самостійно).

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте основні види адикцій?
2. Розкрийте зміст соціальної роботи з адикціями?
2. Розкрийте сутність профілактичної компанії щодо профілактики різних видів залежностей?

Практичне заняття 13

Тема практичного заняття: Практичне використання методів превентивної роботи з особами з різними видами залежностей

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо превентивної роботи з особами з різними видами залежностей.

План:

1. Використання цифрових застосунків щодо профілактики адитивної поведінки серед підлітків.
2. Розробка заходу на групову взаємодію з профілактики адитивної поведінки.

Література:

1. Довженко О. Паління, алкоголь, наркотики та нові залежності XXI століття бібліографічний покажчик. ЗДМУ: наукова бібліотека, Запоріжжя, 2020. 29 с. URL: <http://surl.li/gbozs> (дата звернення: 11.11. 2023).
2. Чернецька Ю. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : 13.00.05 ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 46 с. URL: <http://surl.li/gboua> (дата звернення: 04.02. 2023).

Перебіг заняття:

- I. Вступна частина.
 - Оголошення теми та мети заняття.
- II. Основна частина.
 - Практична робота студентів:

Завдання 1. Підберіть матеріали чи онлайн застосунки щодо профілактики адитивної поведінки серед підлітків.

Завдання 2. Розробіть захід на групову взаємодію з профілактики адитивної поведінки.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Які цифрові за стосунки, які можна використовувати для профілактики адитивної поведінки серед підлітків?
2. Охарактеризуйте основні етапи розробки соціально-педагогічного заходу з профілактики?
3. Назвіть особливості розробки заходу на групову взаємодію з профілактики адитивної поведінки?

Тема 11. Особливості превентивної роботи щодо проявів різних видів насилля

Мета: ознайомити студентів з теоретичними та практичними засадами превентивної діяльності з особами, які постраждали від різних видів насилля.

Вид: лекція навчальна.

План:

1. Типологія видів насильства.
2. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей.

Література:

1. Журавель Т. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей. Соціальна педагогіка: навч. посібник / за ред. О. Безпалько. Київ: Академвидав, 2013. С. 197–209. URL: <http://surl.li/gbrav> (дата звернення: 17.12. 2022).
2. Попередження насильства в закладах освіти: методичний посібник для педагогічних працівників / Вид. 2-ге, доп., виправ. онов. / Київ: Благодійний

фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2020. URL: <http://surl.li/atkzg> (дата звернення: 07.01. 2023).

Перебіг заняття:

1. Типологія видів насильства.

Детально розглянемо основні типи насильства в сучасному соціумі:

Фізичне насильство – це дії із застосуванням фізичної сили метою заподіяння людині болю, дискомфорту, приниження її гідності. До фізичного насильства належать удари, що наносять рукою, ногою, за допомогою будь-яких предметів, побиття, поштовхи, стусани, потиличники, укуси, скубання за вуха, викручування рук, заламування пальців, примус залишатися в будь-якій незручній або принизливій позі, удушення, чублення, струс і напад з будь-яким предметом або зброєю. Фізичне насильство може призвести до фізичних і психологічних травм, інвалідності потерпілої людини або смерті в результаті травми чи суїциду.

Психологічне насильство – це сукупність навмисних вербальних і поведінкових дій, спрямованих на приниження гідності, ігнорування, відторгнення, контроль або соціальну ізоляцію людини. Психологічне насильство може проявлятися у глузуванні, обзиванні, образливих прізвиськах, висміюванні, відмові у спілкуванні, недопущенні у групу, гру, на спортивне заняття або інший захід; а також в образах, лайці, грубих і принизливих висловлюваннях, які применшують самооцінку і самоповагу людини, переконують її у «нікчемності», відторгненні від спільноти, знецінюють її особистість.

Фізичне та психологічне насильство часто починається із залякування – погроз в усній чи письмовій формі (у тому числі з використанням електронної пошти, соціальних мереж), фізичних нападок та інших дій, щоб залякати, підпорядкувати жертву, примусити її вчинити певні дії. Залякування ґрунтується на реальній або передбачуваній нерівності сил кривдника та потерпілої особи. Якщо кривдник не отримує належної відсічі,

зазвичай, він знову і знову вдається до залякування – воно стає систематичним.

Сексуальне насильство – це примус людини до сексуальних стосунків у супереч її бажанню та волі, а також будь-які (в тому числі не пов'язані з примусом) сексуальні дії з боку дорослої особи щодо неповнолітньої особи, яка не досягла віку згоди.

Зґвалтування (статеві стосунки із застосуванням насильства чи загрозою його застосування) – крайній ступінь сексуального насильства, яке може стати причиною вагітності, зараження інфекціями, що передаються статевим шляхом, у тому числі ВІЛ-інфекцією.

Таке насильство завдає глибокої психологічної травми, призводить до зниження самооцінки та може стати причиною спроб самогубства. Сексуальне насильство може мати прояв у небажаних обіймах, дотиках, у тому числі до статевих органів іншої людини, або непристойному оголенні своїх статевих органів, порнографії, підгляданні за оголеною людиною. До сексуального насильства також належать висловлювання, що принижують гідність, та сексуальні домагання – загравання, залицяння, а також будь-які інші дії, спрямовані на утиск людини, яка відхиляє такі домагання.

Відомі види сексуального насильства, з якими клієнти можуть стикатися у мережі Інтернет: секстинг – це надсилання інтимних фото чи відео з використанням сучасних засобів зв'язку. Особи можуть надсилати такі матеріали як знайомим, так і незнайомим людям. Ці особисті фото та відеоматеріали можуть бути оприлюднені, що часто призводить до кібербулінгу та цькування; кібергрумінг – це процес комунікації з дитиною в Інтернеті, під час якого злочинці налагоджують довірливі стосунки з нею задля сексуального насильства у реальному житті чи онлайн. Часом вони можуть змушувати дітей виконувати певні сексуальні дії перед камерою; сексторшен – налагодження довірливих стосунків в Інтернеті для отримання приватних матеріалів, шантажування та вимагання додаткових матеріалів або грошей.

Економічне насильство полягає у псуванні або насильницькому відбиранні майна (грошей, одягу, шкільного приладдя, особистих речей, телефонів тощо). Часто цей вид насильства полягає у здирництві – разовому або періодичному вимаганні грошей, речей під тиском і примусом, включаючи загрозу застосування фізичної сили, розголошення певних відомостей, поширення чуток і пліток. Такі дії завдають жертві не тільки матеріальної, а й моральної шкоди від фізичних і психологічних страждань.

Дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами та свободами в будь-якій формі. Дискримінація може мати різні прояви: явні й відкриті – через образливі й такі, що принижують гідність людини, висловлювання, коментарі, жарти, прізвиська та обзивання, виключення з ігор та змагань, а також неявні – через упереджене, нерівне ставлення.

Гендерне насильство проявляється у вигляді психологічного, фізичного або сексуального насильства. В його основі – гендерний дисбаланс або гендерні стереотипи. Будь-які насильницькі та дискримінаційні дії, у тому числі через неприйняття гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації людини, є проявами гендерного насильства. Гендерне та сексуальне насильство часто зачіпає дівчат і жінок, особливо в суспільстві, де жінка традиційно посідає підлегле становище. Соціальні норми, що закріплюють домінуючу позицію чоловіка та культивують брутальність, можуть провокувати агресивну поведінку хлопчиків. Очікуючи підпорядкування й покірності з боку дівчаток, хлопчики можуть застосовувати до них тиск, примус і силу. Демонструючи свою маскуліність, хлопці та чоловіки можуть чіплятися, принижувати та піддавати фізичному і навіть сексуальному насильству слабших і тих, хто не відповідає гендерним нормам, особливо хлопчиків, котрих сприймають як таких, що мають

гомосексуальну орієнтацію. Гендерне та сексуальне насильство пов'язане з ризиком інфікування ВІЛ.

Булінг – це повторювані акти різних видів насильства і знущань з боку однієї особи або групи осіб щодо особи, яка не може себе захистити. Булінгом не вважається випадок, коли два учні з однаковими фізичними можливостями часто сперечаються, борються чи підбурюють один одного в ігровій формі. Булінг завжди має на меті зацькувати жертву, викликати у неї страх, деморалізувати, принизити, підпорядкувати. З булінгом з боку колег або керівництва можуть стикнутися працівники (мобінг). Один з видів булінгу: хейзинг – пов'язаний з таким явищем, як неформальні насильницькі обряди ініціації. Подібні ритуали більшою мірою характерні для закритих (воєнізованих, інтернатних, пенітенціарних) установ, але зустрічаються та у звичайних закладах освіти, особливо якщо при них є гуртожитки для здобувачів освіти з інших міст. Хейзинг, як і булінг, часто має прихований або явний гендерний і сексуальний підтекст.

2. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей.

Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей – це різновид соціально-педагогічної діяльності, що здійснюється рядом уповноважених структур, спрямований на попередження, усунення та подолання чинників ризику виникнення насильства щодо дітей; раннє виявлення насильства; організацію системи заходів, спрямованих на надання допомоги дитині, яка постраждала від насильства, а також на роботу з агресором з метою недопущення повторних випадків насильства.

Первинна профілактика насильства щодо дітей – це сукупність заходів, спрямованих запобігати розвиткові чинників ризику виникнення насильства щодо дітей; формування в суспільстві ненасильницького світогляду, культури толерантності та чуйності (у тому числі – гендерної); неприйняття насильницької моделі виховання дітей та насильницьких стосунків між людьми загалом.

Інструментом первинної профілактики можуть бути превентивні програми різного рівня.

Основні завдання первинної профілактики насильства щодо дітей:

1. Розроблення та впровадження освітніх та просвітницьких програм з метою змінення соціальних і культурних моделей відповідальної, ненасильницької поведінки чоловіків і жінок (дітей та дорослих); викорінення упереджень, звичаїв та інших практик, базованих на ідеях меншовартості або зверхності, нетолерантності;

2. Широке впровадження програм підготовки молоді до сімейного життя; програм для молодого подружжя або тих, хто збирається до шлюбу; формування усвідомленого батьківства; підвищення батьківської компетенції; раннього розвитку дитини тощо;

3. Розроблення превентивних шкільних програм для обов'язкового впровадження їх в позакласне виховання, спрямованих на формування у дітей ненасильницького світогляду;

4. Організація та проведення громадських акцій на національному та місцевому рівнях, спрямованих на формування ненасильницького світогляду серед населення, культури толерантності та чуйності (у тому числі – гендерної), культури миру (зокрема акції «16 днів без насильства»);

5. Скорочення кількості (аж до повної ліквідації) зон підвищеного ризику (погано освітлені або погано контрольовані зони); розташування зупинок громадського транспорту (автобус, метро, вокзали) в безпечних зонах; поліпшення патрулювання вулиць;

6. Створення та запровадження постійних програм підвищення кваліфікації для всіх категорій фахівців (поліції, лікарів, вчителів, соціальних педагогів/працівників, психологів, суддів, працівників прокуратури, голів сільських рад, працівників управлінь та відділів в справах сім'ї та молоді тощо), які працюють у сфері захисту дітей та запобігати насильству, а також з дітьми, які зазнали насильства, та особами, які вчиняють насильство.

Вторинна профілактика насильства щодо дітей – це сукупність заходів, спрямована на раннє виявлення ситуацій підвищеного ризику виникнення насильства щодо дітей; виявлення, усунення та подолання чинників, які сприяють скоєнню насильства щодо дитини конкретними особами.

Основні завдання вторинної профілактики насильства щодо дітей:

1. Розроблення та впровадження системи раннього виявлення ситуацій підвищеного ризику виникнення насильства щодо дитини;
2. Виявлення та нейтралізація чинників, які сприяють скоєнню насильства щодо дитини конкретними особами;
3. Підтримка сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, організація їх соціального супроводу;
4. Підвищення кваліфікації педагогів, вихователів, інших фахівців, які працюють в установах для дітей (інтернати, у тому числі – спеціалізовані, для дітей з вадами розвитку, будинки дитини, притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, приймальники-розподільники для дітей, виховні колонії тощо), щодо збагачення арсеналу методів виховання дітей, які мають девіантну поведінку, психічні відхилення тощо, що дають позитивний результат та виключають будь-яке насильство над дитиною.

Третинна профілактика насильства щодо дітей – це сукупність засобів втручання у тих ситуаціях, коли насильство щодо дитини вже здійснено, та спрямованих на недопущення рецидиву, реабілітацію дитини, яка зазнала насильства, та роботу з агресором.

Основні завдання третинної профілактики насильства щодо дітей:

1. Кризове втручання та вилучення дитини із ситуації насильства;
2. Надання комплексної допомоги дитині, яка зазнала насильства, та її сім'ї;
3. Розроблення та забезпечення ефективного функціонування реабілітаційних програм для дітей, які зазнали насильства;
4. Розроблення та забезпечення ефективного функціонування програм соціальної реабілітації для осіб, які вчиняють насильство (насамперед – для батьків) з урахуванням їх статі, віку та інших особистісних характеристик.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте типологію основних видів насильства?
2. Охарактеризуйте основні завдання третинної профілактики насильства?
3. Охарактеризуйте соціально-педагогічну роботу з профілактики насильства щодо дітей?

Практичне заняття 14

Тема практичного заняття: Основні види та принципи профілактики насильства та жорстокого поводження з дітьми

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо превентивної роботи з особами які постраждали від різних видів насилля.

План:

1. Характеристика основних видів та принципів профілактики насильства та жорстокого поводження з дітьми.
2. Розробити рекомендації чи інформаційних буклетів для батьків щодо профілактики домашнього насильства та жорстокого поводження з дітьми.

Література:

1. Журавель Т. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей. Соціальна педагогіка: навч. посібник / за ред. О. Безпалько. Київ: Академвидав, 2013. С. 197–209. URL: <http://surl.li/gbrav> (дата звернення: 17.12. 2022).
2. Попередження насильства в закладах освіти: методичний посібник для педагогічних працівників / Вид. 2-ге, доп., виправ. онов. / Київ: Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2020. URL: <http://surl.li/atkzg> (дата звернення: 07.01. 2023).

Перебіг заняття:

- I. Вступна частина.
Оголошення теми та мети заняття.
- II. Основна частина.
Практична робота студентів:

Завдання 1. Заповнити таблицю «Види та принципи профілактики насильства та жорстокого поводження з дітьми».

№	Види профілактики насильства та жорстокого поводження з дітьми	Принципи профілактики насильства та жорстокого поводження з дітьми
1.		
2.		
3.		

Завдання 2. Розробити рекомендації чи інформаційних буклетів для батьків щодо профілактики домашнього насильства та жорстокого поводження з дітьми.

Перевірка СРС.

III. Заклучна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте основні види та принципи профілактики насильства та жорстокого поводження з дітьми?
2. Охарактеризуйте основні принципи профілактики насильства та жорстокого поводження з дітьми?
2. Назвіть методи профілактики домашнього насильства та жорстокого поводження з дітьми?

Практичне заняття 15

Тема практичного заняття: Розробка програми протидії домашньому насильству

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо розробки превентивної програми з особами які вчинили насильство.

План:

1. Нормативно-правові засади попередження домашнього насилля в Україні.
2. Програма протидії домашньому насильству.

Література:

1. Гурковська К. Протидія домашньому насильству: міжнародний досвід. Альманах міжнародного права. 2020. Вип. 24. С. 97-104. URL: <http://surl.li/gbrkc> (дата звернення: 10.09. 2022).
2. Журавель Т. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей. Соціальна педагогіка: навч. посібник / за ред. О. Безпалько. Київ: Академвидав, 2013. С. 197–209. URL: <http://surl.li/gbrav> (дата звернення: 17.12. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Проаналізувати нормативно-правові акти з попередження домашнього насилля в Україні.

Завдання 2. Розробити коротку програму протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте основні види домашнього насилля?
2. Перелічіть нормативно-правові документи щодо попередження домашнього насилля в Україні?
3. Розкрийте зміст програми з протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану?

Тема 12. Особливості превентивної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями

Мета: ознайомити студентів з теоретичними та практичними засадами превентивної діяльності з військовослужбовцями та їх сім'ями.

Вид: лекція навчальна.

План:

1. Функції соціального працівника/педагога із військовослужбовцями.
2. Особливості суїцидальної поведінки у військовослужбовців.

Література:

1. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України: метод. посіб. / Кокун О. та ін. Київ: ФОП Маслаков, 2019. 288 с. URL: <http://surl.li/gbpsf> (дата звернення: 03.03. 2023).
2. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я / В. Горбунова, О. Савиченко, І. Тичина, Н. Портницька., 2022. – 61 с. URL: <http://surl.li/dxcae> (дата звернення: 01.03. 2023).

Перебіг заняття:

1. Функції соціального працівника/педагога із військовослужбовцями.

Соціальний педагог / соціальний працівник у роботі із військовослужбовцями та їх родинами має:

- проводити індивідуально-виховну роботу з військовослужбовцями учасниками бойових дій;
- у разі необхідності особисто відвідати сім'ї військовослужбовців, створити умови для відвертого, довірливого обговорення і розв'язання складних життєвих ситуацій;
- проводити профілактичні заходи щодо запобігання агресивної, конфліктної, тривожної поведінки як у військовослужбовців, так і у членів його родини;
- організовувати соціальний супровід військовослужбовця-учасника бойових дій і його сім'ї;

- проводити тренінгові заняття з військовослужбовцями задля успішної адаптації їх до нових умов мирного життя;
- вивчати соціально-психологічний стан військовослужбовців учасників бойових дій, а також аналізувати суспільну думку, настрої, які є у близького оточення;
- проводити заходи для підтримки здорового морально-психологічного клімату військовослужбовців-учасників бойових дій;
- піклуватися про соціальний захист військовослужбовців, що брали участь у бойових діях і членів їх сімей, допомагати у відновленні порушених прав та допомагати отримувати соціальну підтримку, яка закріплена законодавчими актами;
- проводити консультування з соціально-правових і сімейно-побутових проблем, які можуть виникнути у військовослужбовців-учасників бойових дій, а також у членів їхніх родин;
- піклуватися про створення сприятливих матеріально-побутових умов для військовослужбовців-учасників бойових дій і членів їхніх сімей;
- сприяти культурному і духовному розвитку військовослужбовців ЗСУ, що були задіяні в проведенні бойових операцій;
- організовувати змістовне дозвілля військовослужбовців-учасників бойових дій та їхніх родин;
- активно взаємодіяти з міськими, обласними та регіональними центрами соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді, реабілітаційними центрами, медичними установами, місцевими органами влади, місцевого самоврядування в інтересах проведення спільних заходів щодо створення умов для здорового способу життя військовослужбовців-учасників бойових дій та їх родин.

2. Особливості суїцидальної поведінки у військовослужбовців.

Суїцидальна поведінка – аутоагресивна поведінка, що проявляється у вигляді фантазій, думок, уявлень або дій, спрямованих на самоушкодження або самознищення, і, принаймні, в мінімальному ступені мотивована явними

або прихованими інтенціями (інтенція – намір, мета, задум, конкретна спрямованість психічної активності (свідомості), волі, почуттів людини на певний об'єкт) до смерті.

Суїцид – складно мотивований поведінковий акт, у якому тісно переплітаються соціальні, психологічні та психофізіологічні чинники. Це протиприродний і кардинальний крок, тому рішення на його вчинення визріває не миттєво. Йому, як правило, передує більш-менш тривалий період переживань, боротьби мотивів і пошуку виходу з ситуації, що склалася.

Динаміка розвитку суїцидальної поведінки складається з таких етапів:

- виникнення конфлікту суб'єктивно великої тривалості та інтенсивності;
- усвідомлення нездоланності перешкоди, протиріччя;
- руйнування системи життєвих перспектив;
- прийняття рішення про суїцидальну дію;
- суїцидальна дія (спроба).

Суїцидальну поведінку (самоушкодження або самогубство) можна розглядати як парадоксальний і дезадаптивний спосіб подолання кризової ситуації в суб'єктивному сприйнятті індивіда.

Надзвичайно велику негативну роль у скоєнні суїцидальних дій відіграє алкоголь (понад 60% таких дій відбувається в стані алкогольного сп'яніння). З одного боку, алкоголь полегшує виникнення суїцидальних думок, з іншого – при їх наявності полегшує реалізацію. Майже всі особи, що вдаються до суїцидальних дій, мають такі особливості характеру й поведінки, як замкнутість, надмірну чутливість, хворобливе самолюбство, відчуття неповноцінності, невдачі, ізолюваності, відсутності поваги й турботи з боку оточуючих. Суїцидальні думки в осіб молодого віку з'являються, як правило, безпосередньо за виникненням складної ситуації (психічної травми). Це подібно до реакції «короткого замикання».

Перед суїцидальний період триває від декількох годин до декількох діб. Привід до здійснення самогубства часто відповідає реальній причині. В умовах бойових дій у певної кількості військовослужбовців, при існуючій

щоденній небезпеці для життя, відбувається зниження цінності життя та притуплення почуття безпеки. Тим самим послаблюється інстинкт самозбереження, полегшується реалізація суїцидальних думок, вчинення ризикованих дій, внаслідок яких можна загинути.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте функції соціального працівника/педагога із військовослужбовцями?
2. Охарактеризуйте динаміку розвитку суїцидальної поведінки?
3. Охарактеризуйте особливості суїцидальної поведінки у військовослужбовців?

Практичне заняття 16

Тема практичного заняття: Аналіз профілактичної роботи у різних соціальних напрямках з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордонном

Мета: сформувані та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо превентивної роботи з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордоном.

План:

1. Аналіз превентивної роботи у різних соціальних напрямках з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордоном.
2. Особливості розробки профілактичного тренінгу щодо гармонізації стосунків у родині військовослужбовців.

Література:

1. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я / В. Горбунова, О. Савиченко, І. Тичина, Н. Портницька, 2022. – 61 с. URL: <http://surl.li/dxcae> (дата звернення: 01.03. 2023).
2. Соціальна робота з сім'ями: теорії, моделі, ефективні практики: колективна монографія / за ред. В. Петровича, С. Чернети. Луцьк: ФОП Гадяк Ж. В.,

друкарня «Волиньполіграф», 2021, 342 с. URL: <http://surl.li/gbpvb> (дата звернення: 13.10. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Зробити порівняльний аналіз профілактичної роботи у різних соціальних напрямках з сім'ями військовослужбовців на основі досвіду роботи в Україні та США, Канаді, Великобританії.

Завдання 2. Розробити профілактичний тренінг щодо гармонізації стосунків у родині військовослужбовців.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Визначте основні напрями соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордоном?
2. Охарактеризуйте основний зміст профілактичних тренінгів щодо гармонізації стосунків у родині військовослужбовців?
3. Проаналізуйте, який закордонний досвід можна впровадити у процесі профілактики з сім'ями військовослужбовців?

Практичне заняття 17

Тема практичного заняття: Основні аспекти профілактичної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями

Мета: сформулювати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо практичної діяльності з військовослужбовцями та їх сім'ями.

План:

1. Основні напрями соціально-профілактичної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями.
2. Розробка профілактичного заходу щодо подолання суїцидальної поведінки у військовослужбовців.

Література:

1. Профілактика відхильної поведінки у військовослужбовців: навч.-метод. посіб./ А. Романишин та ін. Львів: НАСВ, 2017. 322 с. URL:<http://surl.li/suim> (дата звернення: 13.09. 2022).
2. Соціальна робота з сім'ями: теорії, моделі, ефективні практики: колективна монографія / за ред. В. Петровича, С. Чернети. Луцьк: ФОП Гадяк Ж. В., друкарня «Волиньполіграф», 2021, 342 с. URL: <http://surl.li/gbpvb> (дата звернення: 13.10. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Обґрунтувати основні напрями соціально-профілактичної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями.

Завдання 2. Розробити профілактичний захід щодо подолання суїцидальної поведінки у військовослужбовців.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте основні аспекти профілактичної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями?

2. Розкрийте особливості подолання суїцидальної поведінки у військовослужбовців?
3. Окресліть напрями соціально-профілактичної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями?

Розділ II
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Тема 13. Становлення і розвиток корекційної педагогіки

Мета: ознайомити здобувачів освіти з особливостями становленням та розвитку корекційної педагогіки й перспективами розвитку корекційної педагогіки в Україні.

Вид: навчальна.

План:

1. Історичні аспекти становлення та розвитку корекційної педагогіки.
2. Перспективи розвитку корекційної педагогіки в Україні.

Література:

1. Кисла О. Корекційна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 338 с. URL: <http://surl.li/gbvkg> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Кравченко І. Історико-педагогічні аспекти розвитку спеціальної освіти в Україні. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. Вип. № 1. С. 364-371. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_1_49 (дата звернення: 06.10.2022).

Перебіг заняття:

1. Історичні аспекти становлення та розвитку корекційної педагогіки.

Історія становлення і розвитку корекційної педагогіки як самостійній галузі наукового знання є нетривалою. Якщо історія виникнення вітчизняної системи спеціальної освіти складає трохи більш за півстоліття (її початок доводиться на дореволюційний період, становлення співвідноситься з періодом значних соціальних потрясінь, а її остаточне оформлення відбувається в радянський період), то окремі галузі спеціального навчання, такі, наприклад, як навчання дітей із затримкою психічного розвитку, налічує лише 20-25 років.

Отже, поява власне корекційної педагогіки, теорії, що займається вивченням, і практики освіти дітей і підлітків, що випробовують шкільну дезадаптацію, тимчасові утруднення в освоєнні освітніх програм і що проявляють девіації в поведінці в ході освітнього процесу, можна віднести до другої половини ХХ ст.

Корекційна педагогіка (спеціальна педагогіка, або дефектологія) розуміється у науці як складова педагогіки, в колі проблематики якої – педагогічне дослідження і різноманітна педагогічна допомога особам, у тому числі дітям, котрі мають певні фізичні та ментальні вади або специфічні проблеми в сенсорній, інтелектуальній, моторній, емоційній сферах, сфері соціальної та соціально-психологічної взаємодії тощо. Але ця галузь педагогіки до цього часу обмежувалася, по-перше, вихованням і навчанням дітей дошкільного та шкільного віку; по-друге, питаннями навчання інвалідів із вузькими нозологіями: тифлопедагогіка – інвалідів за зором, сурдопедагогіка – інвалідів за слухом, олігофренопедагогіка – розумово відсталих учнів. Вона не охоплювала людей з іншими вадами здоров'я; громадян, які набули інвалідність у дорослому віці; інвалідів із дитинства (після шкільного віку). Це означає, що вища та професійна освіта залишилася поза увагою дефектології. Водночас практиці бракує універсальних, системних, фундаментальних теоретичних розробок і обґрунтувань у галузі професійної освіти та професійної реабілітації людей з особливими потребами.

Діти з аномаліями розвитку з давніх часів привертали увагу представників різних галузей знань – лікарів, педагогів, юристів, філософів. Особливості аномальної дитини, що позначаються на процесі її становлення як особистості, були об'єктом вивчення ще на ранніх етапах суспільного розвитку та знайшли відображення в різних законодавчих актах.

На початку існування рабовласницького ладу діти з вираженими фізичними вадами підлягали знищенню, проте сліпим і глухонімим, які належали до класу рабовласників, почали надавати окремі права (зокрема,

щодо успадкування майна). Але в цілому людям із різними аномаліями не дозволялося брати участь у суспільному житті, оскільки брак знань про можливості розвитку аномальних дітей перешкоджав їх навчанню і вихованню.

У добу Середньовіччя аномальні особи перебували в повній ізоляції, не маючи жодних прав, вони піддавалися тортурам інквізиції та зазнавали приниження. Становище аномальних дітей було тоді вкрай важким. Історики-дефектологи зазначають, що в той час ставлення суспільства до аномальних людей у Київській Русі принципово відрізнялося від ситуації в країнах Західної Європи. Їм надавалася посильна допомога, було організовано громадське піклування про аномальних (або їх ще називали «убогих») дітей на засадах милосердя. При монастирях і церквах існували спеціальні будинки піклування для сліпих, глухих та інших калік. Так, у XI ст. при Києво-Печерській лаврі було створено будинок для аномальних дітей, у якому вони отримували елементарне виховання і підготовку до посильної праці. Ці традиції було продовжено в подальші історичні періоди. Так, у XIX ст. при богадільнях Києва, Умані, Бердичева, Черкас іноді створювалися дитячі відділення для сиріт і калік, які, однак, не поділялися на окремі групи. У 1840 р. у Києві на базі Кирилівської богадільні було відкрито спеціальне відділення для неповнолітніх – сирітський будинок, у якому перебувало 46 сліпих дітей віком від 7 до 12 років. Спеціальні заняття з дітьми не проводили, за винятком епізодичного навчання співам. Загалом, умови життя в сирітському будинку були важкими.

У добу Відродження завдяки утвердженню гуманістичних ідеалів ставлення суспільства до аномальних дітей поступово змінюється: скасовується їх ізоляція від громади, поширюється приватна ініціатива прогресивних лікарів і педагогів, спрямована на виховання, навчання і підготовку таких дітей до праці. Розвиток філософських, медичних і педагогічних знань сприяв усвідомленню особливостей аномальних дітей, утвердженню думки про можливість і необхідність їх навчання.

На початку ХІХ ст. почали з'являтися спеціальні навчально-виховні заклади для сліпих і глухонімих, а пізніше – і для розумово відсталих дітей. Спочатку вони створювалися при лікарнях з ініціативи лікарів і поступово набували педагогічного спрямування. До нашого часу дійшли відомості про організацію Київського училища для сліпих, що було створене в 1884 році. Воно мало три відділення: для хлопчиків, дівчаток і для малолітніх дітей обох статей. Особлива увага приділялася розвитку в дітей тактильних відчуттів, організації рухливих ігор, навчанню співам і музиці, релігійному вихованню. Старших дітей навчали різним ремеслам – плетінню кошиків, килимків, виготовленню шіток, а дівчаток, крім того, рукоділлю.

Загалом, до 1917 р. становище аномальних дітей в Україні було вкрай незадовільним. Організованим навчанням і вихованням абсолютна більшість із них охоплена не була. Для розумово відсталих дітей існувало лише кілька притулків і приватних допоміжних шкіл.

У 1918 р. училища для сліпих було перейменовано на дитячі будинки та школи. У 1923 р. в Харкові розгорнулася велика науково-дослідна робота в галузі навчання сліпоглухонімих у школі-клініці, створеній за ініціативи відомого тифлопедагога І. Соколянського, що здобула світове визнання і була високо оцінена науковою громадськістю. Ефективність роботи цього закладу було підтверджено успіхами, що їх досягла вихованка школи О. Скороходова. У 1928 р. у школах для сліпих було введено нові програми з урахуванням особливостей вихованців. Ними передбачалося відкриття підготовчих груп для дітей, які не готові до навчання в школі. Почалося створення підручників, зміцнилася навчально-матеріальна база.

У цей час було зроблено важливі кроки на шляху до розв'язання кадрової проблеми в галузі спеціальної освіти. Суттєвим внеском у збільшення чисельності майбутніх дефектологів стало відкриття на базі дефектологічного факультету Київського педагогічного інституту заочного відділення (1940) з контингентом 100 осіб (50 сурдопедагогів, 20 тифлопедагогів, 30 олігофренопедагогів).

На сучасному етапі модернізація освіти в Україні спрямована на її демократизацію та якісні зміни, а це, відповідно, зумовлює необхідність інноваційного розвитку всіх її ланок. Найбільш важливим завданням сьогодення є розбудова ефективної державної системи ранньої комплексної допомоги дітям із відхиленнями в розвитку як у дошкільних, так і в спеціальних шкільних закладах, адже, за сучасними уявленнями, рання корекція відхилень у розвитку в усьому світі є одним із пріоритетних напрямів діяльності спеціальних шкіл.

Отже, у процесі становлення та розвитку корекційної педагогіки визначальною була корекційно-профілактична спрямованість педагогічного процесу, що передбачала коригування та подолання наявних в особистості порушень – рухових, мовленнєвих, інтелектуальних, поведінкових та інших.

2. Перспективи розвитку корекційної педагогіки в Україні.

В умовах удосконалення системи освіти, пов'язаного із соціально-економічними процесами, не може бути незмінною і корекційна освіта. Реформація останньої обумовлена як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами, зокрема, такими: стрімке входження України у Європейський освітній простір; запозичення закордонного досвіду з проблем надання допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку; гуманізація української освіти (як загальної, так і корекційної) й орієнтація її на розв'язання особистісних проблем і розвиток кожної людини; активні міждисциплінарні зв'язки з іншими науковими галузями, суб'єктом яких також виступає особа з психофізичними порушеннями; переосмислення дефектологією окремих концептуальних положень. Зміни й оновлення у практичних сферах освіти й виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку потребують передусім теоретико-методологічного підґрунтя.

Відповідно перспективними напрямками розвитку корекційної педагогіки є наступні:

- 1) розробка концепцій та відповідного наукового забезпечення щодо новітніх освітньо-виховних закладів для дітей з психічними та (або) фізичними порушеннями;
- 2) розробка новітніх інноваційних технологій навчання і виховання дітей з психічними та (або) фізичними порушеннями;
- 3) дослідження шляхів ефективної інтеграції дітей з психічними та (або) фізичними порушеннями у середовище здорових однолітків та їх науково-методичне й дидактичне забезпечення;
- 4) розробка змісту, форм і методів ранньої корекційної допомоги дітям з відхиленнями розвитку;
- 5) розробка шляхів допомоги дорослим особам з психічними та (або) фізичними порушеннями;
- 6) розробка шляхів співпраці з сім'ями дітей з психічними та (або) фізичними порушеннями;
- 7) удосконалення фахової підготовки спеціалістів для роботи з різними категоріями осіб, що мають психічні та (або) фізичні порушення (для різних типів закладів; для роботи з особами різного віку; для інтегрованого навчання та ін.);
- 8) змістове та науково-методичне забезпечення системи професійної реабілітації неповносправних осіб;
- 9) вивчення та узагальнення історії української корекційної педагогіки.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте історичні аспекти становлення та розвитку корекційної педагогіки?
2. Розкрийте зміст поняття «корекційна педагогіка»?
3. Розкрийте перспективи розвитку корекційної педагогіки в Україні?

Тема 14. Об'єкт, предмет, завдання корекційної педагогіки

Мета: ознайомити здобувачів освіти з об'єктом, предметом, завданнями корекційної педагогіки.

Вид: навчальна.

План:

1. Об'єкт, предмет корекційної педагогіки
2. Завдання корекційної педагогіки

Література:

1. Кисла О. Корекційна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 338 с. URL: <http://surl.li/gbvkg> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Основи корекційної педагогіки: навчальний посібник / за ред. С. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Опенка, 2010. 264 с. URL: <http://surl.li/gbvur> (дата звернення: 14.12.2022).

Перебіг заняття:

1. Об'єкт, предмет корекційної педагогіки.

Як наукове поняття корекційна педагогіка в сучасній педагогічній науці знайшла офіційний статус зовсім недавно. До складу корекційної педагогіки як науки входять різні галузі спеціальної педагогіки й психології (сурдопедагогіка і сурдопсихологія; тифлопедагогіка і тифлопсихологія; олігофренопедагогіка та олігофренопсихологія; логопедія і психологія мовних порушень; галузі спеціальної педагогіки й психології, що вивчає складні дефекти: сліпоглухонімота, розумова відсталість, порушення моторно-рухової сфери та ін.).

Корекційна педагогіка вивчає і розробляє питання виховання, навчання та освіти дітей з різними вадами: сурдопедагогіка (навчання й виховання глухих і глухонімих), тифлопедагогіка (навчання і виховання сліпих і слабкозорих), олігофренопедагогіка (навчання й виховання розумово відсталих і дітей із затримками розумового розвитку), логопедія (навчання і

виховання дітей з порушеннями мовлення), виправно-трудова педагогіка (перевиховання неповнолітніх і дорослих злочинців).

Разом з тим як в загальній і спеціальній педагогіці, так і в сучасній педагогічній практиці існує немало моментів, коли буває важко дати однозначний діагноз відхиленням в розвитку і поведінці дитини. Це відбувається тоді, коли дефект не яскраво виражений, а аномалії в розвитку мають не грубі форми, коли наявний недолік знаходиться в прикордонній зоні між нормою і патологією. Це може бути тоді, коли дитина має утруднення в освоєнні учбової програми в загальноосвітній масовій школі, але різко випереджає дітей в розвитку і навчанні в допоміжній школі, коли в ліквідації його дефекту потрібні не спеціальне медичне лікування, не активне втручання дефектологів, логопедів і психологів, а звичайна корекція його пізнавальних можливостей, зміна умов загального і сімейного виховання, попередження і часткове виправлення його поведінки та допомога в освоєнні соціальних норм і етичних цінностей.

Основною метою корекційної педагогіки є виявлення і подолання (виправлення) недоліків у розвитку особистості, допомога їй в успішному засвоєнні картини світу та адекватної інтеграції в соціум.

Об'єктом корекційної педагогіки є особа дитини, що має незначні відхилення в психофізіологічному розвитку (сенсорно-рухових, соматичних, інтелектуально-мовних сферах) або відхилення в поведінці, що утрудняють її адекватну соціалізацію і шкільну адаптацію. Виражаючись мовою математичних формул, слід сказати, що об'єктом корекційної педагогіки є діти, що мають чотири «Д», тобто діти, що мають не яскраво виражений дефект, перенесли в ранньому віці депривацію (лат. *deprivatio* – позбавлення), через це що випробовують шкільну дезадаптацію (фр. *des.* – від, порушення, лат. *adapto* - пристосування) і що проявляють девіацію (лат. *deviatio* – відхилення) в поведінці.

Предметом корекційної педагогіки служить процес диференціації навчання, виховання і розвитку дітей з недоліками в розвитку і відхиленнями

в поведінці, визначення найбільш результативних шляхів, способів і засобів, направлених на своєчасне виявлення, попередження і подолання відхилень в розвитку і поведінці у даних дітей і підлітків.

2. Завдання корекційної педагогіки.

Навчання, виховання і розвиток дітей з відхиленнями в психофізіологічному розвитку і поведінці є складною соціально-педагогічною проблемою. Її вирішення лежить в основі підготовки даної категорії дітей до активної суспільно корисній діяльності (відповідно до їх можливостей), до рівноцінної участі зі своїми однолітками в різних видах діяльності, до якнайповнішого освоєння соціальних ролей, до результативної інтеграції в соціальне середовище. Виходячи з соціально-педагогічної ситуації, що склалася, в якій опиняються діти з недоліками в розвитку і девіаціями в поведінці, коректувальна педагогіка покликана допомогти у вирішенні наступних завдань:

1. Визначити природу і суть недоліків в розвитку і відхилень в поведінці дітей і підлітків, виявити причини та умови їх появи.

2. Вивчити історію становлення і розвитку корекційно-педагогічної діяльності з дітьми з недоліками в психофізіологічному розвитку і девіаціями в поведінці.

3. Виявити провідні тенденції в попередженні й подоланні відхилень в розвитку і поведінці дітей і підлітків, етіологію (причинно-наслідкову обумовленість) психофізіологічного розвитку і соціально-педагогічних умов життєдіяльності дитини.

4. Розробити технології, сукупність методів, прийомів і засобів корекційно-педагогічної дії на особу дитини з недоліками в розвитку і відхиленнями в поведінці.

5. Провести аналіз загальної та спеціальної освіти дітей з недоліками в розвитку і поведінці в умовах масової школи.

6. Визначити цілі, завдання та основні напрями діяльності спеціальних, корекційно-розвиваючих установ і центрів соціального захисту і реабілітації дітей і підлітків.

7. Створити необхідну навчально-методичну базу в підготовці фахівців соціальної сфери до корекційно-педагогічної роботи з дітьми та підлітками з недоліками в психофізіологічному розвитку і девіаціями в поведінці.

Неодмінною умовою виділення і функціонування будь-якої науки є створення в ній власного понятійного апарату. Оскільки корекційна педагогіка є однією з галузей педагогічних знань, то в ній разом з власною специфічною термінологією існують і загальнопедагогічні категорії та поняття.

Запитання для самоконтролю:

1. Визначте об'єкт, предмет корекційної педагогіки?
2. Визначте предмет корекційної педагогіки?
3. Назвіть основні завдання корекційної педагогіки?
4. Сформулюйте роль та місце корекційної педагогіки у сучасному соціумі?

Тема 15. Основні положення корекційно-педагогічної діяльності

Мета: ознайомити студентів зі змістом, основними напрямками та положеннями корекційної діяльності в Україні.

Вид: навчальна.

План:

1. Зміст корекційної діяльності.
2. Фундаментальні положення педагогіки на яких базується корекційна діяльність.
3. Основні напрями корекційної діяльності.

Література:

1. Кисла О. Корекційна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 338 с. URL: <http://surl.li/gbvkg> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Основи корекційної педагогіки: навчальний посібник / за ред. С. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Опенка, 2010. 264 с. URL: <http://surl.li/gbvur> (дата звернення: 14.12.2022).

Перебіг заняття:

1. Зміст корекційної діяльності.

Зміст корекційної роботи, процес визначення її основоположних компонентів і провідних напрямків діяльності, особливості проведення діагностики та технології корекційного процесу є предметом вивчення соціальної педагогіки та об'єктом уваги дефектологічної науки. У соціально-педагогічній та психолого-педагогічній літературі на сьогодні відсутні системні дослідження корекційно-педагогічної діяльності, не ведеться цілісне вивчення взаємозв'язку між корекційною діяльністю і єдиним педагогічним процесом. В перекладі з латинської мови слово «корекція» позначає часткове виправлення або зміну.

У Педагогічній енциклопедії поняття корекція визначається як виправлення (часткове або повне) недоліків психічного і фізичного розвитку за допомогою спеціальної системи педагогічних прийомів і заходів.

Корекція розглядається як педагогічна дія, яка не зводиться до тренувальних вправ, спрямованих на виправлення окремо взятого дефекту, а має на увазі дію на особистість дитини в цілому.

Корекція розвитку – сукупність педагогічних і психологічних впливів, спрямованих на виправлення, компенсацію недоліків, відхилень в психічному та фізичному розвитку дитини. Включає як корекцію окремих дефектів, так і цілісний вплив на особистість.

Корекційні технології – це сукупність знань про способи та засоби проведення корекційно-педагогічного процесу.

Метою корекційно-педагогічної діяльності є усунення або зменшення неузгодженості між встановленою (нормальною) і реальною (має відхилення) діяльністю.

Важливим в корекції є правильне врахування величини й характеру неузгодженості та виправлення цієї невідповідності між нормою і відхиленням. Корекція розглядається як шлях або спосіб подолання та ослаблення психофізіологічних недоліків через формування відповідних життєво необхідних якостей в ході навчально-виховного процесу або різних видів діяльності дітей (учбова, трудова, ігрова тощо).

Представники корекційної педагогіки приходять до висновку, що не існує окремої програми корекційної роботи, вона проводиться на тому матеріалі, який є змістом того чи іншого предмету, тобто говорять про корекційну спрямованість освітнього процесу.

Отже, корекційно-педагогічна діяльність – це складне психофізіологічне і соціально-педагогічне явище, що охоплює весь освітній процес (навчання, виховання, розвиток), виступаючи як єдина педагогічна система, куди входять об'єкт і суб'єкт педагогічної діяльності, її цільовий, змістовний, операційно-діяльнісний і оцінно-результативний компоненти. Тому разом із діагностико-корекційною, корекційно-розвивальною, корекційно-профілактичною існує і виховно-корекційна, і корекційно-навчальна, і психокорекційна діяльність.

Корекційний педагогічний процес розглядається як єдиний освітній процес, в який входять навчання, виховання і розвиток. Корекційний розвиток як спеціально організований і спрямований процес не може існувати поза корекційним навчанням і вихованням. Оскільки розвиток дитини здійснюється в ході навчання і виховання, то природно і корекційна дія буде присутня саме в цій діяльності.

2. Фундаментальні положення педагогіки на яких базується корекційна діяльність.

Корекція розвитку і поведінки базується на таких фундаментальних положеннях педагогіки як:

1. Особистість – це цілісна психологічна структура, яка формується в процесі життя людини на основі засвоєння нею суспільних форм свідомості та поведінки.
2. Психічний розвиток і формування особистості дитини можливі тільки в процесі спілкування з дорослим.
3. Важливу роль у психічному розвитку дитини відіграє формування провідного виду діяльності (у дошкільників – гра, у молодших школярів – навчальна діяльність).
4. Розвиток дитини з особливими потребами відбувається за тими ж законами, що й звичайної. При наявності певних, продуманих умов всі діти мають здатність розвиватися.

Система допомоги дітям з особливими потребами включає:

1. Медичну допомогу (лікування основного захворювання, підтримуюча терапія, лікувальна фізкультура, масаж та ін.).
2. Педагогічну допомогу (навчання та виховання за певними програмами в спеціальних дошкільних закладах, школах).
3. Психологічну допомогу (психологічна корекція, оптимізація сімейного клімату).
4. Соціальну допомогу (надання можливості працювати, допомога непрацездатним та ін.).

Види корекції розвитку:

1. За характером спрямованості: симптоматична – як правило, передбачає короточасний вплив з метою зняття гострих симптомів відхилень у розвитку, що заважають перейти до корекції каузального типу. Каузальна (причинна) – спрямована на джерела та причини відхилень. Більш тривала, потребує значних зусиль, але більш ефективна.

2. За змістом: корекція пізнавальної сфери, особистості, афективно-вольової сфери, поведінкових аспектів, міжособистісних відносин (внутрішньогрупових, батьківсько-дитячих).
3. За формою роботи: індивідуальна, групова (в закритій природній групі – група дошкільного закладу, клас, родина, або у відкритій групі осіб з подібними проблемами), змішана (індивідуально-групова).
4. За наявністю програм: програмована, імпровізована.
5. За характером керування коригуючими впливами: директивна, не директивна.
6. За тривалістю: надкоротка (надшвидка) – хвилини-години – розв'язання ізольованих проблем і конфліктів. Ефект може бути нестійким. Коротка – години-дні – розв'язання актуальної проблеми, «запуск» процесу змін, який триватиме й після завершення корекції. Довготривала – місяці – проробляються різні сторони та деталі, особистісний зміст проблем; ефект розвивається повільно, стійкий.
7. За масштабами завдань: загальна – загальні заходи з нормалізації середовища. Часткова – ведучі форми діяльності, спілкування. Спеціальна – конкретні завдання формування особистості, її якостей.

До провідних напрямків корекційно-педагогічного процесу відносяться:

- дія на дитину середовищними чинниками (природними, соціальними), тобто «терапія середовищем»;
- організація навчального процесу (його корекційна спрямованість);
- спеціальний підбір культурно-масових і оздоровчих заходів;
- психогієна виховання.

Ці напрями можуть бути представлені у вигляді тактичних кроків:

- вдосконалення досягнень сенсомоторного розвитку;
- корекція окремих сторін психічної діяльності;
- розвиток основних розумових процесів;
- розвиток різних видів мислення;

- корекція порушень у розвитку емоційно-особистісної сфери;
- розвиток мови, оволодіння технікою мови;
- розширення уявлень про навколишній світ і збагачення словника;
- корекція індивідуальних пропусків у знаннях.

Основні напрями корекційної діяльності наступні:

- нормалізація і збагачення відносин з навколишнім світом, перш за все з педагогами та дитячим колективом;
- компенсація пропусків і недоліків у духовному світі, посилення діяльності в тій сфері, яку дитина любить, в якій може досягнути гарних результатів (компенсація у сфері цікавої справи, захоплення спортом, технікою, музикою та ін.);
- відновлення позитивних якостей, які отримали незначну деформацію (девіацію);
- постійна стимуляція позитивних якостей, що не втратили соціальної значущості;
- інтенсифікація позитивного розвитку особистості, формування провідних позитивних якостей;
- засвоєння і накопичення соціально цінного життєвого досвіду, збагачення практичної діяльності в різних сферах життя; накопичення навичок етичної поведінки, здорових звичок і потреб на основі організації діяльності дітей по задоволенню їх інтересів;
- викорінення негативних якостей і шкідливих звичок тощо.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте зміст корекційної діяльності у соціальній роботі?
2. Розкрийте фундаментальні положення педагогіки на яких базується корекційна діяльність?
3. Визначте основні напрями корекційної діяльності у соціальній сфері?

Тема 16. Принципи, методи та понятійно-категоріальний апарат корекційної педагогіки

Семінарське заняття 4

Тема семінарського заняття. Характеристика сутності корекційної педагогіки

Мета: сформувати теоретичні знання щодо основних принципів, методів та основних термінів корекційної педагогіки.

Вид: семінарське заняття.

План:

1. Основні принципи корекційної педагогіки.
2. Завдання корекційної педагогіки та основні методи.
3. Порівняльна характеристика понять «корекційна педагогіка» та «корекційна діяльність».
4. Порівняльна характеристика понять «превентивна діяльність» та «корекційна діяльність».
5. Порівняльна характеристика понять «корекція» та «реабілітація».
6. Порівняльна характеристика понять «порушення психофізичного розвитку» та «деструктивна поведінка».

Література:

1. Кисла О. Корекційна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 338 с. URL: <http://surl.li/gbvkg> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Сергійчук О., Багно Ю., Плужник О. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. Переяслав : Видавництво, 2020. 224 с. URL: <http://surl.li/disjx> (дата звернення: 02.12.2022).

Перебіг заняття:

- I. Організаційний етап (оголошення теми, мети, плану заняття).
- II. Основна частина.
Виступи студентів з доповідями.

Обговорення запитань.

III. Підсумок семінарського заняття. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Які основні принципи корекційної педагогіки?
2. Охарактеризуйте основні методи корекційної педагогіки?
3. В чому полягає різниця превентивної діяльності та корекційної?

Практичне заняття 18

Тема практичного заняття: Загальна характеристика основних принципів та методів корекційної педагогіки

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо понятійно-категоріального апарату корекційної педагогіки її принципів та методів.

План:

1. Порівняльний зміст корекційної та превентивної педагогіки.
2. Характеристика основних груп методів корекційної педагогіки.
3. Сутність принципів та методів корекційної педагогіки.

Література:

1. Кириченко В., Єжова О. Міжсекторальна взаємодія в умовах превентивного виховного середовища: навч.-метод. посіб. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 172 с. URL: <http://surl.li/gbwen> (дата звернення: 10.12. 2022).
2. Колишкін О. Вступ до спеціальності «Корекційна освіта»: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2017. 392 с. URL: <http://surl.li/gbwfj> (дата звернення: 07.03. 2023).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Дайте письмову відповідь на питання «У чому полягає різниця між корекційною і превентивною педагогікою?»

Завдання 2. Письмово охарактеризувати основні групи методів корекційної педагогіки.

Завдання 3. Розкрийте у вигляді таблиці сутність принципів та методів корекційної педагогіки.

№	Назва принципу	Стисла сутнісна характеристика принципу
1.		
2.		

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Визначте спільне та відмінне між корекційною та превентивною педагогікою?
2. Перелічить методи корекційної педагогіки?
3. Назвіть сутність та принципи корекційної педагогіки?

Тема 17. Особливості соціально-педагогічної корекції в закладах освіти

Практичне заняття 19

Тема практичного заняття: Соціально-педагогічна корекція в закладах освіти

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти зі специфіки соціально-педагогічної корекції в закладах освіти.

План:

1. Зміст соціально-педагогічної корекції у ЗЗСО спрямованої на безпечну поведінку в умовах воєнного часу.
2. Особливості соціально-педагогічної корекції щодо соціальної адаптації дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти.
3. Суб'єкти для здійснення соціально-педагогічної корекції у закладах освіти.

Література:

1. Сергійчук О., Багно Ю., Плужник О. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. Переяслав : Видавництво, 2020. 224 с. URL: <http://surl.li/disjx> (дата звернення: 02.12. 2022).
2. Теорія і практика інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. Бондар К. / Вид. 2-ге, доп., виправ. / Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с. URL: <http://surl.li/fqucg> (дата звернення: 08.09. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Зробити описово модель соціально-педагогічної корекції у ЗЗСО спрямованої на безпечну поведінку в умовах воєнного часу.

Завдання 2. Визначити особливості соціально-педагогічної корекції щодо соціальної адаптації дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти.

Завдання 3. Розробити перелік заходів із залученням суб'єктів для здійснення соціально-педагогічної корекції у закладах освіти.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте зміст моделі соціально-педагогічної корекції у ЗЗСО спрямованої на безпечну поведінку в умовах воєнного часу?
2. Охарактеризуйте особливості соціально-педагогічної корекції щодо соціальної адаптації дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти?
3. Визначте заходи до яких можна суб'єктів соціально-педагогічної корекції до закладів освіти?

Практичне заняття 20

Тема практичного заняття: Корекційні заходи в закладах освіти в умовах дистанційного навчання

Мета: сформулювати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо специфіки здійснення корекційних заходів в закладах освіти в умовах дистанційного навчання.

План:

1. Зміст корекції небезпечної поведінки серед підлітків у віртуальному просторі.
2. Основні форми корекційної діяльності у реальному та віртуальному просторі з формування здорового способу життя.
3. Цифрові застосунки у ході корекційної діяльності для дітей дошкільного віку.

Література:

1. Сергійчук О., Багно Ю., Плужник О. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. Переяслав : Видавництво, 2020. 224 с. URL: <http://surl.li/disjx> (дата звернення: 02.12. 2022).
2. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навч. посіб. / А. Гета та ін.; за ред. Ю. Носенко. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с. URL: <http://surl.li/amncx> (дата звернення: 14.02. 2023).
3. Теорія і практика інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. Бондар К. / Вид. 2-ге, доп., виправ. / Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с. URL: <http://surl.li/fqucg> (дата звернення: 08.09. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Визначити основні форми корекційної діяльності у реальному та віртуальному просторі з формування здорового способу життя.

Завдання 2. Розробити захід з корекції небезпечної поведінки серед підлітків у віртуальному просторі.

Завдання 3. Підібрати матеріали (відео, фото, ролики, онлайн-застосунки тощо) з корекційної діяльності для дітей дошкільного віку.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте особливості корекційних заходів з небезпечної поведінки серед підлітків у віртуальному просторі?
2. Розкрийте особливості форми корекційної діяльності у реальному та віртуальному просторі з формування здорового способу життя?
3. Визначте онлайн-застосунки з корекційної діяльності для дітей дошкільного віку?

Тема 18. Особливості соціально-педагогічної корекції в соціальних інституціях

Семінарське заняття 5

Тема семінарського заняття: Специфіка соціально-педагогічної колекційної діяльності в різних соціальних інституціях

Мета: сформувати теоретичні знання щодо особливостей соціально-педагогічної корекції в соціальних інституціях.

Вид: семінарське заняття.

План:

1. Особливості соціально-педагогічної корекції з дітьми в службах пробації.
2. Особливості соціально-педагогічної корекції з дітьми в ЦССДМ.
3. Особливості соціально-педагогічної корекції з дітьми в службах у справах дітей.

4. Особливості соціально-педагогічної корекції з сільською молоддю в ОТГ.
5. Особливості соціально-педагогічної корекції з родинами у СЖО у ЦССДМ.

Література:

1. Козирев М. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с. URL: <http://surl.li/gaqvz> (дата звернення: 08.11. 2022).
2. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с. URL: <http://surl.li/dewmp> (дата звернення: 08.11. 2022).

Перебіг заняття:

- I. Організаційний етап (оголошення теми, мети, плану заняття).
- II. Основна частина.
Виступи студентів з доповідями.
Обговорення запитань.
- III. Підсумок семінарського заняття. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Які особливості соціально-педагогічної корекції у службах пробації?
2. Які основні функції соціально-педагогічної корекції з родинами в СЖО?
3. Конкретизуйте особливості соціально-педагогічної корекції сільською молоддю в ОТГ?

Практичне заняття 21

Тема практичного заняття: Соціально-педагогічна корекція в різних соціальних інституціях

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти зі специфіки соціально-педагогічної корекції в різних соціальних інституціях.

План:

1. Характеристика видів та функції соціальних інституцій які можуть здійснювати соціально-педагогічну корекційну діяльність з різними категоріями населення в умовах сучасності.
2. Зміст соціально-педагогічної корекційної діяльності для сімей, які відносяться до переміщених осіб.
3. Особливості соціально-педагогічну корекційної діяльності з колишніми засудженими які повернулися з місць позбавлення волі.

Література:

1. Козирев М. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с. URL: <http://surl.li/gaqvz> (дата звернення: 08.11. 2022).
2. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с. URL: <http://surl.li/dewmp> (дата звернення: 08.11. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Схарактеризувати види та функції соціальних інституцій які можуть здійснювати соціально-педагогічну корекційної діяльності з різними категоріями населення в умовах сучасності.

Завдання 2. Розробити програму соціально-педагогічну корекційної діяльності для сімей, які відносяться до переміщених осіб.

Завдання 3. Розкрити особливості соціально-педагогічну корекційної діяльності з колишніми засудженими які повернулися з місць позбавлення волі.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть основні види та функції соціальних інституцій які можуть здійснювати соціально-педагогічну корекційну діяльність з різними категоріями населення в умовах сучасності?
2. Розкрити зміст соціально-педагогічної корекції для сімей, які відносяться до переміщених осіб?
3. Охарактеризувати особливості соціально-педагогічну корекційної діяльності з колишніми засудженими які повернулися з місць позбавлення волі?

Практичне заняття 22

Тема практичного заняття: Специфіка соціально-педагогічної корекції в реабілітаційних центрах

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти зі специфіки соціально-педагогічної корекції в реабілітаційних центрах.

План:

1. Напрями соціально-педагогічної корекції зі співзалежними членами родини у реабілітаційному центрі.
2. Розробка програми соціально-педагогічної корекції у напрямі налагодження взаємодії з наркозалежною особою та співзалежними членами її родини.

Література:

1. Козирев М. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с. URL: <http://surl.li/gaqvz> (дата звернення: 08.11. 2022).
2. Чернецька Ю. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : 13.00.05 ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 46 с.

URL: <http://surl.li/gboua> (дата звернення: 04.02. 2023).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Схарактеризувати напрями соціально-педагогічної корекції зі співзалежними членами родини у реабілітаційному центрі.

Завдання 2. Розробити програму соціально-педагогічної корекції у напрямі налагодження взаємодії з наркозалежною особою та співзалежними членами її родини.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть напрями соціально-педагогічної корекції зі співзалежними членами родини у реабілітаційному центрі?
2. Окресліть основні етапи у розробці програми соціально-педагогічної корекції у напрямі налагодження взаємодії з наркозалежною особою та співзалежними членами її родини?
3. Розкрийте специфіку соціально-педагогічної корекції в реабілітаційних центрах?

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 4
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ
КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ

Тема 19. Аналіз сучасних програм та проєктів з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення

Семінарське заняття 6

Тема семінарського заняття: Досвід реалізації програм та проєктів з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення

Мета: сформувати теоретичні знання щодо основних програм та проєктів з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення.

Вид: семінарське заняття.

План:

1. Охарактеризуйте державні проєкти з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення.
2. Охарактеризуйте міжнародні проєкти з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення.
3. Охарактеризуйте державні програми з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення.
4. Охарактеризуйте міжнародні програми з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення.

Література:

1. Гераськов С. Міжнародні та національні соціальні проєкти та програми: комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни: навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за спеціальністю 231 «Соціальна робота» / КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 93 с. URL: <http://surl.li/dkrav> (дата звернення: 20.12. 2023).
2. Управління проєктами: навч. посіб. / уклад. Л. Довгань та ін. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с. URL: <http://surl.li/gcmsh> (дата звернення: 16.02. 2023).

Перебіг заняття:

I. Організаційний етап (оголошення теми, мети, плану заняття).

II. Основна частина.

Виступи студентів з доповідями.

Обговорення запитань.

III. Підсумок семінарського заняття. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть основні державні проекти з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення?
2. Назвіть основні державні програми з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення?
3. Обґрунтуйте основні концепти з міжнародних програм чи проектів з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення які можна впровадити у практичну діяльність в нашій країні?

Практичне заняття 23

Тема практичного заняття: Характеристика програм соціально-педагогічної корекції їх реалізація та розробка наочних компонентів

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо характеристики програм соціально-педагогічної корекції їх реалізація та розробка наочних компонентів.

План:

1. Аналіз програми соціально-педагогічної корекції.
2. Розробка соціальної гри з соціально-педагогічної корекції.

Література:

1. Гераськов С. Міжнародні та національні соціальні проекти та програми: комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни: навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за спеціальністю 231 «Соціальна робота» / КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 93 с. URL: <http://surl.li/dkrav> (дата звернення: 20.12. 2023).

2. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <http://surl.li/qsye> (дата звернення: 27.12.2022).

3. Управління проектами: навч. посіб. / уклад. Л. Довгань та ін. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с. URL: <http://surl.li/gcmsh> (дата звернення: 16.02.2023).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Проаналізуйте програму «Вживання психоактивних речовин».

<http://surl.li/gqcdp>

Завдання 2. Розробіть соціальну гру з корекції (категорію і напрям профілактики обрати самостійно). З прикладами можна ознайомитися на

сайті: <http://surl.li/gqcdx>

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте зміст програми «Вживання психоактивних речовин»?
2. Розкрийте зміст соціальної гри з корекції?
3. Охарактеризуйте основні напрями у програмах з соціально-педагогічної корекції?

Практичне заняття 24

Тема практичного заняття: Розробка соціально-педагогічної корекційної програми

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо розробки соціально-педагогічної корекційної програми.

План:

1. Розробка соціально-педагогічної корекційної програми.
2. Аналіз розробленої програми.

Література:

1. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с. URL: <http://surl.li/dewmp> (дата звернення: 08.11.2022).
2. Сергійчук О., Багно Ю., Плужник О. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. Переяслав : Видавництво, 2020. 224 с. URL: <http://surl.li/disjx> (дата звернення: 02.12.2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Розробити соціально-педагогічну програму корекції щодо подолання агресивної поведінки підлітків, вона має включати такі елементи (мета, завдання, принципи, цільова аудиторія, гендерні особливості, знання та навички які набувають суб'єкти за результатами проходження програми, теми та зміст занять, оцінка результатів проходження програми).

Завдання 2. Аналіз розробленої програми.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Визначте сутність соціально-педагогічної програми корекції щодо подолання агресивної поведінки підлітків?
2. Охарактеризуйте основні елементи соціально-педагогічної програми корекції щодо подолання агресивної поведінки підлітків?

Тема 20. Корекційна діяльність з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю

Мета: ознайомити студентів з сучасною системою захисту прав людей з інвалідністю, соціальними стереотипами та особливостями корекційної діяльності з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю.

Вид: навчальна.

План:

1. Система захисту прав людини в Україні і які існують засоби захисту прав людей з інвалідністю.
2. Соціальні стереотипи щодо осіб з інвалідністю.
3. Роль різних суб'єктів суспільства у захисті прав людини з інвалідністю та корекційної діяльності з соціумом.

Література:

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / Байда Л. та ін.; за ред. Байди Л., Красюкової – Еннс О. Київ, 2012. 216 с. URL: <http://surl.li/eruxl> (дата звернення: 10.01. 2023).
2. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 6 листопада 2022 р. № 875-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=875-12> (дата звернення: 10.02. 2023).
3. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 05 лютого 2023 р. № 2961-IV. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t052961?an=68&ed=2017_06_06 (дата звернення: 02.03. 2023).

Перебіг заняття:

1. Система захисту прав людини в Україні і які існують засоби захисту прав людей з інвалідністю

Механізми захисту прав людини з інвалідністю формувались поступово. З точки зору захисту прав людини варто зазначити, що в Україні існують спеціалізовані адміністративні суди, а також розроблена процедура розгляду скарг у рамках адміністративного судочинства. Це важливо тому, що ця процедура передбачає розгляд справ, сторонами яких є людина і державні установи, посадові особи. Основним документом, що гарантує права людини в Україні, є Конституція України. У Конституції ж закріплені і основні механізми захисту прав людини на національному рівні. Варто подивитись, які саме права гарантує Конституція України. Права людини в Конституції України 18 II Розділ Конституції України закріплює й гарантує основні права та свободи людини та громадянина.

1. Право людини на вільний і всебічний розвиток її особистості (ст. 23)
2. Невід'ємне право на життя (ст. 27)
3. Право людини на повагу до його гідності (ст.28)
4. Право на свободу та особисту недоторканість (ст. 29)
5. Право на недоторканність житла (ст. 30)
6. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31)
7. Право на невтручання в приватне та сімейне життя (ст. 32)
8. Право на свободу пересування і вільний вибір місця проживання (ст. 33)
9. Право на свободу думки та слова (ст. 34)
10. Право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35)
11. Право на об'єднання у політичні партії та громадські організації (ст. 36)
12. Право брати участь в управлінні державними справами (ст. 38)
13. Право на мирні збори, мітинги та демонстрації (ст. 39)
14. Право на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування (ст. 40)

15. Право кожного володіти, користуватися, розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41)
16. Право на працю (ст. 43)
17. Право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст. 44)
18. Право на відпочинок (ст. 45)
19. Право на соціальний захист (ст. 46)
20. Право на житло (ст. 47)
21. Право на достатній життєвий рівень (ст. 48)
22. Право на охорону здоров'я (ст. 49)
23. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50)
24. Гарантування ґрунтованого на вільній згоді шлюбу, захисту материнства, дитинства й сім'ї (ст. 51, ст. 52)
25. Право на освіту (ст. 53)
26. Гарантування свободи творчої діяльності.

З інших важливих державних інституцій з точки зору прав людини слід назвати Уповноваженого з прав людини. До цього органу, як і до інших державних установ і організацій можна звертатись зі зверненнями (скаргами, пропозиціями, заявами) та інформаційними запитами. Розгляд звернень стосовно прав людини є одним із першочергових завдань Уповноваженого, проте він може лише сприяти або разом з вами домагатись відновлення в правах. Він, звісно, не приймає таких рішень, які приймає Суд. Важливим державним органом є Конституційний Суд України. Він контролює дотримання норм Конституції України. До Конституційного Суду можна звернутись за тлумаченням окремих норм Конституції України, проте не існує процедури подання індивідуальної скарги на порушення прав людини, передбачених Основним Законом, до Конституційного Суду. Залежно від ситуації можна звертатись до органів виконавчої влади, до місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування. При цьому важливо знати, яким чином подаються звернення до органів влади і яки чином регулюється

порядок надання відповідей. Для цього, крім Конституції України, важливо звернути увагу на Закони України «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації». Варто зауважити, що наразі спеціальні можливості для забезпечення і захисту прав людей з інвалідністю на національному рівні тільки починають формуватись. Відсутній спеціальний координуючий орган, у більшості випадків не є доступними для використання навіть існуючі процедури. Говорячи про захист прав людей з інвалідністю, потрібно назвати й недержавні організації міжнародного та національного рівня, які працюють в інтересах людей з інвалідністю. До них простіше звернутись, аніж до органів влади, і вони можуть бути союзниками у розв'язанні проблем, пов'язаних із дотриманням прав людини з інвалідністю.

2. Соціальні стереотипи щодо осіб з інвалідністю.

Термін «стереотип» (греч. stereos – твердий, typos – відбиток) ввів у науковий обіг американський журналіст Уолтер Ліпман. У книзі «Суспільна думка», яка вийшла 1922 р., він зробив спробу визначити місце та роль стереотипів у системі суспільної думки. Під стереотипом Ліпман розумів особливу форму сприйняття оточуючого світу, яка впливає на дані наших почуттів до того, як ці данні дійдуть до нашої свідомості. Цей термін почав означати переконання – позитивні чи негативні, які ми маємо стосовно певних груп та їх характеристики. Наприклад, стосовно людей з інших расових або етнічних груп, стосовно жінок чи стосовно людей з інвалідністю. Людина, яка намагається пізнати оточуючий світ, створює «картинку в своїй голові» відносно тих явищ, які вона безпосередньо не спостерігала. У. Ліпман звертає нашу увагу на той факт, що подібні уяви стереотипи – формуються під впливом культурного оточення даного індивідуума, передаються із покоління в покоління, часто сприймаються як реальність. Що відбувається, якщо особистий досвід суперечить стереотипу? Перший варіант – людина, яка незацікавлена з тих чи інших причин в зміні своїх поглядів, або зовсім не помічає цих суперечностей, або вважає їх виключенням і зазвичай просто

забуває про них. Другий варіант – людина, яка є допитливою і при зіткненні стереотипа з реальністю змінює своє сприйняття оточуючого світу. У науковій літературі немає єдиного визначення поняття «соціальний стереотип». Більшість словників визначають, що поняття «стереотип» має негативне значення. Соціальні стереотипи про ставлення до людей з інвалідністю мають дуже складний характер у нашому суспільстві. До людей з інвалідністю часто ставляться з почуттям ворожості й страху, як до людей, від яких хотіли б дистанціюватися. Стереотипи, упередження стосовно людей з інвалідністю відіграли значну роль в обмеженні можливостей включення їх в суспільство й спричинили значну соціальну та особисту шкоду. Наприклад, люди з інвалідністю, на яких вже навішані ярлики «інвалід», можуть стикатись із дискримінацією під час пошуку роботи, помешкання, друзів та інколи – навіть коли намагаються скористатись своїми громадянськими правами. Існує багато міфів стосовно людей з інвалідністю, саме вони та створюють негативні стереотипи та відкрите упередження. Серед найбільш розповсюджених стереотипів такі: люди з інвалідністю пасивні, слабкі, неприємні, залежні, недружні, жалюгідні, це зло, тягар для суспільства; люди з інвалідністю не в змозі працювати та конкурувати на відкритому ринку праці, не освічені, потребують благодійної допомоги, від них нема ні економічної, ні духовної користі суспільству. Стереотипи часто мають негативну природу і засновані на упередженні та дискримінації. Зазначимо, що це ускладнює «включення» людей з інвалідністю в життя суспільства. Хоча не зрозуміло, що саме лежить в основі упереджень, – чи підсвідомий страх, чи нестача розуміння, чи щось глибше, – люди часто змінюють своє ставлення, й важливу роль у зміні таких упереджень мають відігравати як професіонали, так і люди з інвалідністю. Ось, наприклад, стереотипи, що існують стосовно людей із ментальними вадами – вони не можуть жити в суспільстві, не можуть працювати, не можуть мати сім'ю тощо. Протягом останніх 50-ти років громадська думка в цих питаннях практично не змінилась. У 1950-х рр. дослідження у Великій Британії показали, що

середній громадянин віддавав перевагу дотримуванню значної «соціальної відстані» від людей із психічними вадами, і протягом наступних 20 років ці негативні відповіді продовжувались. До середини 1990-х діагноз розумової відсталості був встановлений вдвічі більшій кількості осіб порівняно з 1950-ми, і разом з тим 65 % респондентів відзначили, що існує багато упереджень пов'язаних із встановленням діагнозу «психічнохворий», і ще лишалось сильне заперечення проти розміщення по сусідству закладів для людей із розумовими вадами.

Змінювалось суспільство, змінювались стереотипи, але одна загальна думка, яка проходила через роки та через всі типи стереотипів – «інвалід» означає «ні». Така думка ґрунтувалася скоріше всього на незнанні ситуації та незнанні самих питань «інвалідності». Тому формування суспільної думки, в тому числі та через ЗМІ, щодо існуючих упереджень і стереотипів є першочерговим завданням всього суспільства. Засоби масової інформації можуть бути потужним інструментом у справі створення та зміцнення стереотипів.

3. Роль різних суб'єктів суспільства у захисті прав людини з інвалідністю та корекційної діяльності з соціумом.

Ситуація взаємопідтримки, взаємодопомоги та солідарності є нормальною ситуацією в будь-якій людській спільноті. Для держави – створення таких умов, наскільки це можливо є позитивним обов'язком. Зазвичай такі обов'язкові дії держави називають «розумним пристосуванням». Не можна сказати, що все навколо треба пристосувати. Це нереально. Так само як зсунути високу гору чи вирівняти її. Проте, таке розумне пристосування повинно відбуватись наскільки це можливо. Особливо це стосується життєво важливих місць і ситуацій. Для держави – це обов'язок, для бізнесу такий обов'язок має створювати законодавство, а отже держава. У багатьох випадках держава заохочує бізнес до позитивних дій стосовно людей з інвалідністю. Наприклад, про це можна сказати, коли створюються податкові пільги у разі влаштування на роботу людини з інвалідністю. Важливо

підкреслити роль представників соціальних служб. Саме від них дуже багато залежить. Саме вони зазвичай мають постійний контакт з людиною, яка має інвалідність. Найбільшою проблемою буває, коли працівники соціальних служб вирішують за людину, як для неї буде краще. Це хибна практика і її треба змінювати. Варто пам'ятати, що соціальні працівники так само виступають від імені держави та повинні діяти виключно у межах своїх повноважень. А роль соціальних служб надзвичайно велика і поважна.

Саме від них, від розуміння представниками соціальних служб підходу до інвалідності з позицій прав людини у багатьох випадках залежить, наскільки зміни будуть швидкими та ефективними. Щодо недержавних організацій, то вони можуть надавати в інтересах людей з інвалідністю різні послуги, допомогу або діяти, захищаючи права та інтереси людей з інвалідністю. Практикою багатьох країн є активне включення недержавного сектору в систему соціальної підтримки людей з інвалідністю, якщо в такій підтримці є потреба. Окремі люди, волонтери громадських організацій, особливо на рівні місцевої громади організують допомогу і підтримку. Завдяки тому, що держава надає перевагу підтримці на рівні місцевої громади, навіть фінансує таку діяльність, підтримує сім'ю з дитиною, яка має інвалідність, у таких державах, наприклад, фактично відсутні державні напівзакриті інтернатні заклади, де проживають діти з важкими фізичними та психічними вадами. Є недержавні організації, що відносять до типу «Watch-dog» (буквально – «сторожовий пес»). Ці організації здійснюють постійний контроль за діями влади в тій сфері, в якій працюють. Серед таких організацій є й ті, що об'єднують самих людей з інвалідністю. Громадські організації використовують різні види дій на захист суспільних інтересів. Умовно ці види дій можна класифікувати як правові, політичні, освітні, колективні громадські дії. Важливим видом дій, що можна виокремити серед інших, є моніторинг. Серед прикладів правових дій в інтересах людей з інвалідністю можна назвати роботу громадської приймальні, що надає правову допомогу в ситуаціях, коли проблема стосується людини, яка має інвалідність. Це

дозволяє допомогти людині в конкретній ситуації, отримати кваліфіковану юридичну консультацію. Зазвичай для тих, хто звертається, такі консультації є безоплатними. Стратегічна судова тяжба дозволяє не просто вирішити проблему однієї людини, але привести до змін законодавства або практики шляхом спланованих дій, пов'язаних з судовим провадженням. Завдяки політичним діям громадські організації намагаються вплинути на формування законодавства або добитись змін в ньому, проводячи переговори з політиками, організовуючи публічні зустрічі з представниками влади, щоб донести до них рекомендації щодо необхідних змін в певній сфері, необхідності прийняття певного рішення. Громадські колективні дії є дієвим інструментом тоді, коли необхідно широкого розголосу проблеми, залучення великої кількості небайдужих, донесення інформації до можновладців, коли не допомагають переговори чи правові дії, або ж щоб підсилити той самий процес переговорів, вказуючи на те, що проблема має великий резонанс в суспільстві. Часто такі акції називають акціями прямої дії, це демонстрації та мітинги, театралізовані вистави, що підіймає певну соціальну проблему і т. д. Наприклад, марш людей з інвалідністю, що користуються візками для пересування, пропозиція чиновникам пересісти в інвалідний візок і спробувати відвідати життєво необхідні об'єкти в місті. Освітні дії далеко не завжди приводять до швидких змін. Але правильно побудована стратегія використання освітніх дій зазвичай дає сталі й ефективні результати. Можна проводити тренінги та семінари, дистанційні навчальні курси для вчителів, лікарів, соціальних працівників, працівників установ і організацій, що працюють в інтересах людей з інвалідністю. Можна здійснювати навчання самих людей з інвалідністю, навчаючи навичкам правильної поведінки в проблемних ситуаціях. Сюди можна віднести й широкі інформаційні кампанії з роз'яснення певного важливого питання, привернення уваги до проблеми тощо. Моніторинг як планомірне, систематичне, що проводиться по визначеній схемі дослідження певного фрагмента соціальної дійсності дозволяє отримати факти, що характеризують проблему, вказують на її

причини. Це дозволяє виробити рекомендації для влади, ефективно спланувати власні дії, звернути увагу міжнародних організацій, громадськості на проблему, маючи при цьому гарні аргументи своєї громадянської позиції. Зазвичай громадські організації використовують різні способи впливу на вирішення суспільно значимої проблеми, створюючи таким чином цілу систему кроків і дій, що впевнено ведуть до результату. Варто зазначити, що саме завдяки цілому комплексу дій громадських організацій, залучення ЗМІ, привернення уваги міжнародних інституцій в Україні вдалось добитись прийняття Конвенції ООН про права інвалідів. Тепер держава має рахуватись із нормами цього міжнародного договору, дотримуватись його положень, як положень будь-якого іншого закону, реформувати законодавство у відповідність до норм Конвенції.

Запитання для самоконтролю:

1. Які існують засоби захисту прав людей з інвалідністю?
2. Розкрийте основні соціальні стереотипи щодо осіб з інвалідністю?
3. Яка роль суб'єктів суспільства у захисті прав людини з інвалідністю та корекційної діяльності з соціумом?

Практичне заняття 25

Тема практичного заняття: Корекційні заходи для осіб з інвалідністю

Мета: сформулювати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо корекційної діяльності з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю.

План:

1. Особливості корекції стереотипного ставлення до людей з інвалідністю.
2. Розробка соціальної реклами щодо корекції відхильної поведінки у людей з інвалідністю.
3. Характеристика соціально-педагогічних корекційних заходів для дітей з інвалідністю.

Література:

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / Байда Л. та ін.; за ред. Байди Л., Красюкової – Еннс О. Київ, 2012. 216 с. URL: <http://surl.li/eruxl> (дата звернення: 10.01. 2023).
2. Теорія і практика інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. Бондар К. / Вид. 2-ге, доп., виправ. / Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с. URL: <http://surl.li/fqucg> (дата звернення: 08.09. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Підібрати матеріали (відео, тексти, аудіо тощо) для корекції стереотипного ставлення соціуму до людей з інвалідністю.

Завдання 2. Розробити соціальну рекламу щодо корекції відхильної поведінки у людей з інвалідністю.

Завдання 3. Охарактеризувати соціально-педагогічні корекційні заходи для дітей з інвалідністю (з порушенням зору, слуху, ЗПР, ЗППР).

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте особливості корекції стереотипного ставлення до людей з інвалідністю?
2. Розкрийте зміст соціально-педагогічних корекційних заходів для дітей з інвалідністю?
3. Охарактеризуйте роль соціальної реклами щодо корекції відхильної поведінки у людей з інвалідністю?

Практичне заняття 26

Тема практичного заняття: Розробка корекційних заходів для осіб з інвалідністю в онлайн-форматі

Мета: сформулювати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо корекційної діяльності з людьми з інвалідністю в онлайн-форматі.

План:

1. Розробка корекційного онлайн заходу для осіб з інвалідністю.
2. Аналіз особливостей корекційної діяльності з особами з інвалідністю в реальному та віртуальному середовищі.
3. Аналіз інноваційних форм та методів корекційної діяльності з особами з інвалідністю.

Література:

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / Байда Л. та ін.; за ред. Байди Л., Красюкової – Еннс О. Київ, 2012. 216 с. URL: <http://surl.li/eruxl> (дата звернення: 10.01. 2023).
2. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навч. посіб. / А. Гета та ін. ; за ред. Ю. Носенко. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с. URL: <http://surl.li/amnscx> (дата звернення: 14.02. 2023).
3. Теорія і практика інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. Бондар К. / Вид. 2-ге, доп., виправ. / Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с. URL: <http://surl.li/fqucsg> (дата звернення: 08.09. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Розробити корекційний онлайн захід для осіб з інвалідністю (категорію та напрям обрати самостійно).

Завдання 2. Проаналізувати особливості корекційної діяльності з особами з інвалідністю в реальному та віртуальному середовищі.

Завдання 3. Знайти та проаналізувати інноваційні форми та методи корекційної діяльності з особами з інвалідністю.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте зміст корекційного онлайн-заходу для осіб з інвалідністю?
2. Схарактеризуйте особливості корекційної діяльності з особами з інвалідністю в реальному та віртуальному середовищі?
3. Перелічіть інноваційні форми та методи корекційної діяльності з особами з інвалідністю?

Тема 21. Особливості корекційної роботи з особами з делінквентною поведінкою

Мета: ознайомити студентів з формами та основними дефініціями делінквентної поведінки, видами корекції у відхиленні поведінки та стратегічні цілі корекції відхиленої поведінки особистості, методи, форми, принципи корекції відхилень поведінки.

Вид: навчальна.

План:

1. Делінквентна поведінка: основні дефініції та форми.
2. Види корекції у відхиленні поведінки та стратегічні цілі корекції відхиленої поведінки особистості.
3. Методи, форми, принципи корекції відхилень поведінки.

Література:

1. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.- метод. посібник / укл. Л. Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 368 с. URL: <http://surl.li/dnhyq> (дата звернення: 13.12. 2022).

2. Корнещук В., Волошенко М., Олло В. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків : навчальний посібник. Херсон: Олді плюс, 2021. 136 с. URL: <http://surl.li/dnhuq> (дата звернення: 25.02. 2023).

Перебіг заняття:

1. Делінквентна поведінка: основні дефініції, форми.

Дитяча злочинність – негативне соціально-правове явище, яке включає всю сукупність фактично здійснюючих неповнолітніми протиправних дій, за які передбачена законом кримінальна відповідальність. До причин росту злочинності серед неповнолітніх можна віднести: безконтрольність продажу алкогольних напоїв дітям, неблагополуччя в сім'ї, насильство, аморальний спосіб життя батьків, комерціалізація центрів дозвілля, відеотек, ігрових залів спонукають підлітків на здійснення злочинів з метою отримати гроші. Підлітки, які залишили школу і ні де не працюють, швидко підпадають під увагу кримінальних груп.

Отже, дитяча злочинність як негативне суспільне явище існує та усіх країнах. Порушення норм поведінки у дітей та підлітків, які призводять до кримінальної відповідальності, виникають з різних причин. Але як наслідок суспільство втрачає в них повноцінну зміну поколінь. Делінквентна поведінка – різновид девіантної поведінки, сукупність протиправних вчинків та злочинів, які не відповідають формально зафіксованим соціальним та юридичним нормам. Делінквент (правопорушник) – неповнолітній з соціальними відхиленнями у поведінці, який здійснює вчинки, заборонені діючим; законодавством та іншими нормативними актами. Це в основному психічно і фізично здоровий учень з певним негативним життєвим досвідом, деформованими соціально-етичними знаннями, нездоровими звичками та потребами, зіпсований неправильним вихованням чи асоціальним впливом певного середовища.

Всі правопорушення поділяються на проступки (провини) та злочини. Проступок – це протиправні дії, що регулюються нормами адміністративного, цивільного, трудового та іншими галузями права.

Види проступків неповнолітніх: агресивно-насильницька поведінка (кривдження інших, бійки, лихослів'я тощо); корислива поведінка (здирництво, мілкі крадіжки, викрадання автотранспорту тощо); бродяжництво тощо.

До протиправних дій відносять поступки, правопорушення та злочини. Серед типових проступків неповнолітніх виокремлюють лихослів'я, систематичне порушення дисципліни в школі, бійки з однолітками, бешкетування.

Правопорушення – це порушення адміністративних та правових норм, які проявляються через дрібні крадіжки, здирництво, викрадення транспортних засобів, хуліганство. Злочин – протиправне, суспільне небезпечне діяння, що класифікується за певними нормами кримінально-процесуального права (згвалтування, вбивство, нанесення значних тілесних пошкоджень тощо).

Передумовою делінквентної поведінки є важковиховуваність. Термін «важкий учень», «важковиховуваний» характеризує дітей з негативним ставленням до навчання та норм моральної поведінки. Важковиховуваними в непатологічному плані є в цілому повноцінні діти з деякими відхиленнями у фізичному здоров'ї, дещо розладаною чи ослабленою нервовою системою внаслідок дій психотравмуючих факторів. В їхній поведінці можуть спостерігатися неадекватні реакції, надмірна агресивність, лицемірство, розбещеність, озлобленість, заздрість.

Найбільш характерними проявами важковиховуваності дітей є ледарство, схильність до безцільного проведення часу, безвідповідальність, неорганізованість, неуважність, емоційна нестійкість, слабка спроможність до опору негативному впливу інших. З точки зору медичної допомоги психологи відхилення у поведінці неповнолітніх поділяють на патологічні (хворобливі) і непатологічні. Важковиховуваними в непатологічному плані є в цілому повноцінні діти з деякими відхиленнями у фізичному здоров'ї, дещо розладаною чи ослабленою нервовою системою внаслідок дій психотравмуючих факторів. В їхній поведінці можуть спостерігатися

неадекватні реакції, надмірна агресивність, лицемірство, розбещеність, озлобленість, заздрість. Найбільш характерними проявами важковиховуваності дітей є ледарство, схильність до безцільного проведення часу, безвідповідальність, неорганізованість, неуважність, емоційна нестійкість, слабка спроможність до опору негативного впливу інших.

Науковці виокремлюють такі групи делінквентних осіб:

- 1) індивіди, які здійснюють правопорушення під впливом певних обставин чи оточуючих людей;
- 2) особи достатнім рівнем правосвідомості, але пасивним ставленням до інших порушників;
- 3) люди, що випадково чинять правопорушення;
- 4) особи, що свідомо порушують правові норми.

2. Види корекції у відхиленні поведінки та стратегічні цілі корекції відхиленої поведінки особистості.

Стратегічними цілями корекції відхиленої поведінки особистості є такі: формування конструктивної мотивації (позитивних цінностей; орієнтація на виконання соціальних вимог та самозбереження); інтеграція індивідуального досвіду; удосконалення саморегуляції; підвищення стійкості до стресів; розширення ресурсів особистості; вироблення життєво важливих навичок та вмій; усунення або зменшення проявів дезадаптивної поведінки; розширення соціальних зв'язків та позитивного соціального досвіду особистості; підвищення рівня соціальної адаптації. Більш конкретними завданнями є усунення дефіциту нормо-відповідних поведінкових репертуарів; посилення адаптивної поведінки; послаблення або усунення неадекватної поведінки; розвиток здібності розслаблюватися; розвиток здібності самоствердження; розвиток ефективних соціальних навичок; розвиток здібностей до саморегулювання. Зважаючи на зазначене вище, можна констатувати, що корекція відхиленої поведінки – це процес морально-психологічної перебудови особистості, які сприяють внутрішній

переорієнтації системи духовних цінностей, формування почуттів відповідності та причетності до минулого, сучасного і майбутнього.

Отже, провідною метою корекції відхиленої поведінки є досягнення позитивних поведінкових змін.

Корекція відхиленої поведінки дітей та підлітків є складним соціально-психологічним комплексом послідовних, взаємопов'язаних кроків, спрямованих на регулювання ціннісних орієнтацій, мотивацій, установок та поведінки особистості.

З огляду на виникнення психологічних проблем особистості вирізняють такі види психологічної корекції:

1) корекція пізнавальної сфери особистості, що полягає в розвитку пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення, сприймання, уяви), допомозі в організації пізнавальної діяльності, оволодінні різними видами пізнавальної діяльності (наприклад, читання, письмо та ін.);

2) корекція емоційно-вольової та мотиваційної сфер особистості, що відображає багатогранність психологічної реальності людини: емоції, почуття, переживання, бажання, мотиви, цілі, настанови, оцінне ставлення до себе та інших, самоконтроль, саморегуляцію, прояви волі тощо;

3) корекція аспектів поведінки (рухової розгальмованості, проблеми довільності та самоконтролю, агресивної, ворожої поведінки, чванливості, пихатості, демонстративності, брехливості або несміливості, замкнутості, ескапізму, різних видів залежної поведінки); проблем спілкування (самотності, сором'язливості; невміння налагоджувати контакти; підтримувати довірливі стосунки; труднощів спілкування з особами протилежної статі: нав'язливості, конфліктності, зневаги до оточення тощо); взаємостосунків, серед яких взаємини батьків і дітей, подружжя, у групах і колективах: корекція невротичних станів (страхів, невротичних заїкань, енурезу, тиків; депресивного стану, безсоння тощо), психопрофілактика виникнення неврозів (фіксація на негативному емоційному стані або,

навпаки, емоційна нестабільність, загострено-неадекватне реагування на оточення).

Загалом профілактично-корекційна робота спрямована на реалізацію таких функцій: виховну (поновлення позитивних якостей, що переважали до появи відхиленої поведінки); компенсаторну (формування прагнення компенсувати певні соціальні недоліки, активізація діяльності у тій сфері, де особистість може досягти успіху, реалізувати потребу в самоствердженні); стимулюючу (активізація позитивної суспільно корисної діяльності через зацікавлене емоційне ставлення до особистості); коригувальну (виправлення негативних якостей особистості, коригування мотивації, ціннісних орієнтацій, поведінки); регулятивну (забезпечення впливу учасників міжособистісної взаємодії для зміни ступеня участі особистості у груповій діяльності з поступовим переходом до саморегуляції та самоконтролю).

Науковці виокремлюють такі етапи профілактично-корекційної роботи: формулювання проблеми, висунання гіпотези про причини відхилень; діагностичний етап для перевірки та уточнення висунутого припущення; вибір адекватних методів і технологій надання психологічної допомоги особистості, складання програми та її реалізація; контроль за ходом реалізації програми й, за необхідності, внесення до неї коректив.

Корекція відхилень у поведінці нерозривно пов'язана з процесом соціалізації особистості та залежить від таких умов, як:

- 1) комплексність (проведення спільних заходів не тільки на соціально-психологічному, але й економічному, правовому, медико-санітарному, педагогічному рівнях);
- 2) послідовність, диференційованість (залежно від індивідуально-психологічних особливостей людини та особливостей її оточення);
- 3) своєчасність (надання допомоги на ранніх етапах виникнення схильності до відхиленої поведінки); пріоритет превентивності соціальних проблем;

4) прогностичність (спрямованість у майбутнє, насичене позитивними цінностями та цілями, планування життєвих орієнтирів без відхиленої поведінки).

3. Методи, форми, принципи корекції відхилень поведінки.

Методи, які необхідно використовувати для корекції відхилень в особистісному розвитку та поведінці особистості, умовно можна розділити на дві групи: методи безпосереднього впливу на особистість; методи опосередкованого впливу, орієнтовані на роботу з сім'єю і педагогами.

Відповідно до обставин, особливостей психологічних проблем, віку особистості науковці пропонують використовувати такі форми корекції:

- 1) за змістом: пізнавальної сфери; емоційно-вольової та мотиваційної сфери особистості; поведінки; невротичних станів; міжособистісних взаємин;
- 2) за характером спрямованості: симптоматичну корекцію, яка передбачає короткотривалий вплив з метою зняття гострих симптомів відхилень у розвитку; казуальну корекцію, спрямовану на подолання причин відхилення;
- 3) за наявністю програм: програмовану корекцію, яку здійснюють за визначеною програмою; імпровізовану психокорекцію, яку реалізують, орієнтуючись на ситуацію;
- 4) за тривалістю: надкоротку (кілька хвилин, годин); коротку (швидко) – кілька годин, днів; тривалу (кілька місяців); надтривала (триває роками та зачіпає сфери свідомого і несвідомого);
- 5) за масштабом: загальну, часткову, спеціальну;
- 6) за формою роботи: індивідуальну, групову (ігротерапія, робота з малюнками, корекція через творчість дитини, індивідуальні бесіди з дитиною; тренінги в межах програм «рівний рівному», «Діалог»; рольові ігри та вправи на зменшення агресивності, тривожності, гіперактивності); організація спільних позаурочних заходів з батьками (турпоходи, відвідування музеїв, вечори поезії, спортивні змагання тощо).

Отже, корекційна робота повинна будуватися на: використанні когнітивних (формування здатності до аналізу ситуації, своїх переживань, до логічного пошуку шляхів розв'язання конфліктів неагресивними методами), емоційно-вольових (рольове розігрування критичних життєвих ситуацій; навчанні конструктивним формам поведінки) та поведінкових (оволодіння техніками саморегуляції для стримування небажаних поведінкових імпульсів) способів корекції. Така побудова обумовлює і вибір методів роботи: групова дискусія, рольове програвання моделей бажаної поведінки, психогімнастика, ауторелаксація тощо. Успішній реалізації профілактично-корекційної діяльності сприяє комбінування різних форм і методів профілактичної роботи: лекції, бесіди, аудіо, відеопродукція, семінари, тренінги, навчання за методом «рівний рівному», консультування, масові заходи й т.п.

Ефективність профілактики й корекції відхиленої поведінки неповнолітніх залежить і від дотримання таких принципів: автономності особистості; забезпечення суб'єктної включеності учнів у профілактичний та корекційний процес; опосередкованості профілактичних і корекційних заходів; диференціювання форм і змісту профілактичної й корекційної роботи відповідно до вікових та особистісних особливостей школярів; персоніфікації профілактичної та корекційної роботи; сприяння позитивній самореалізації учнів у групі однолітків; інтеграції й гармонізації впливів різних соціальних інститутів на поведінку школяра; поєднання загальної профілактики й корекції з профілактикою конкретних видів відхилень у поведінці; єдності діагностики, профілактики та корекції; коректності та інших.

Запитання до самоконтролю:

1. Розкрийте основні дефініції та форми делінквентної поведінки?
2. Назвіть основні види корекції у відхиленні поведінки?
3. Охарактеризуйте методи, форми, принципи корекції відхилень поведінки?

Практичне заняття 27

Тема практичного заняття: Зміст методів соціально-педагогічної корекції осіб з девіантною поведінкою

Мета: сформулювати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо корекційної роботи з особами з девіантною поведінкою.

План:

1. Основний зміст методів соціально-педагогічної корекції осіб з девіантною поведінкою.
2. Причини та закономірності соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки в груповій роботі.

Література:

1. Корнєшук В., Волошенко М., Олло В. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків : навчальний посібник. Херсон: Олді плюс, 2021. 136 с. URL: <http://surl.li/dnhuq> (дата звернення: 25.02. 2023).
2. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.- метод. посібник / укл. Л. Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 368 с. URL: <http://surl.li/dnhuq> (дата звернення: 13.12. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Розкрийте зміст методів соціально-педагогічної корекції осіб з девіантною поведінкою.

Завдання 2. Проаналізуйте причини та закономірності соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки в груповій роботі.

Перевірка СРС.

III. Заклучна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте основні особливості соціально-педагогічної колекційної діяльності з особами з девіантною поведінкою?
2. Назвіть основні причини здійснення соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки в груповій роботі?
3. Окресліть зміст методів соціально-педагогічної корекції осіб з девіантною поведінкою?

Практичне заняття 28

Тема практичного заняття: Основні напрями, форми та методи соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо превентивної роботи з особами з девіантною поведінкою.

План:

1. Основні напрями соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки.
2. Форми та методи роботи зі ЗМІ, які можна використати для соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки.
3. Особливості соціально-педагогічної роботи з корекційної діяльності з особами з девіантною поведінкою.

Література:

1. Корнещук В., Волошенко М., Олло В. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків : навчальний посібник. Херсон: Олді плюс, 2021. 136 с. URL: <http://surl.li/dnhuq> (дата звернення: 25.02. 2023).
2. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.- метод. посібник / укл. Л. Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 368 с. URL: <http://surl.li/dnhuq> (дата звернення: 13.12. 2022).

Перебіг заняття:

- I. Вступна частина.
 - Оголошення теми та мети заняття.
- II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Охарактеризуйте основні напрями соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки.

Завдання 2. Проаналізуйте, які форми та методи роботи зі ЗМІ можна використати для соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки.

Завдання 3. Розробіть буклет або листівку стосовно корекційної роботи з особами з девіантною поведінкою.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть основні напрями соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки?
2. Охарактеризуйте форми роботи, які використовуються в ЗМІ для соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки?
3. Охарактеризуйте основні методи роботи, які використовуються в ЗМІ в ході соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки?

Тема 22. Особливості корекційної роботи з особами з різними видами залежностей

Мета: ознайомити студентів з особливостями корекційної роботи з особами з різними видами залежностей.

Вид: навчальна.

План:

1. Адиктивна поведінка: основні дефініції, форми.
2. Корекційно-реабілітаційна діяльність із залежними особами.

Література:

1. Лютий В. Нехімічні адикції як предмет соціальної роботи. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні

науки. 2013. Вип. № 11(2). С. 158-166. URL: <http://surl.li/gdphn> (дата звернення: 10.04. 2023)

2. Корець А. Профілактика і корекція адиктивної поведінки підлітків та молоді з обмеженими можливостями здоров'я. Особлива дитина: навчання і виховання. 2016. Вип. № 1. С. 74-79. URL: <http://surl.li/gdpjc> (дата звернення: 05.03. 2023).

3. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.- метод. посібник / укл. Л. Мафтин. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 368 с. URL: <http://surl.li/dnhuq> (дата звернення: 13.12. 2022).

5. Психолого-педагогічні та правові засади діяльності поліції із захисту прав дитини : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Д. Швеця. Харків : ХНУВС, 2020. С.65-79. URL: <http://surl.li/gdpev> (дата звернення: 05.02. 2023).

Перебіг заняття:

1. Адиктивна поведінка: основні дефініції, форми.

В сучасному світі ми часто можемо стати свідками проявів адиктивної поведінки в соціумі. Адиктивна поведінка – це одна із форм девіантної поведінки, особливостями якої є прагнення індивіда до відходу від реальності через зміну свого психічного стану. Сюди можна віднести алкоголь, куріння, наркотики тощо. Це банальні залежності, які відомі всім. Але існують й інші залежності, які також є досить поширеними і які також вважаються проявами адиктивної поведінки.

Адиктивна поведінка – один із різновидів девіантної поведінки, що характеризується непереборним бажанням переживати інтенсивні емоції за допомогою штучної зміни свого психічного стану внаслідок вживання деяких речовин або постійної фіксації уваги на певних видах діяльності. Адиктивну особу відрізняють: прагнення до відходу від реальності та ознаки особистісної незрілості (не вираженість інтелектуальних та духовних інтересів, моральних норм, нестійкість, безвідповідальність, почуття стадності та ін.).

Виділяють наступні психологічні особливості осіб з адиктивними формами поведінки: знижена стійкість щодо труднощів повсякденного життя поряд із достатньою стійкістю у кризових ситуаціях; прихований комплекс неповноцінності у поєднанні з зовнішніми проявами неперевершеності; зовнішня соціальність у поєднанні зі страхом перед стійкими емоційними контактами; неправдивість; прагнення звинувачувати інших, знаючи, що вони невинні; уникнення відповідальності за прийняття рішень; стереотипність поведінки; залежність; високий рівень тривожності.

Отже, виокремлюють наступні форми адиктивної поведінки: хімічна залежність (алкоголь, тютюн, наркоманія); порушення харчової поведінки (переїдання, голодування); гемблінг (ігрова залежність, азартна, вебсерфінг); сексуальні адикції (зоофілія, фетишизм, некрофілія тощо); релігійна деструктивна поведінка (фанатизм, залученість в секти). Тобто, сюди відносять все, що в суспільстві вважається не нормою. Через те, що кожна адикція – це своєрідна втеча від реальності, індивіди, які схильні до цих проявів мають підвищений рівень тривожності, високу агресію, замкнутість, дратівливість, недовіру та небажання спілкуватися.

Основною причиною формування адикції вважається прагнення особи з низькими адаптивними можливостями втекти від травмуючої її реальності за допомогою зміни свого психічного стану або переживання інтенсивних емоцій. Схильність до адикції дослідники пов'язують з генетично обумовленою незбалансованістю психофізіологічних процесів, акцентуаціями та розладами особистості, порушенням прив'язаності до батьків у ранньому дитинстві та дитячими психотравмами, недостатнім, надмірним або деформованим «суперего», особливим типом особистості, що характеризується зовнішнім локусом контролю, нестійкістю до стресу і фрустрації та схильністю уникати труднощів, надмірними домаганнями, неадекватною самооцінкою, труднощами у встановленні та підтримці близьких взаємовідносин. Проте формування конкретної адикції безпосередньо пов'язане із перебуванням людини у стресовій ситуації та

свідомим чи випадковим застосуванням певної емоційно забарвленої та привабливої для неї діяльності як засобу ухилення від проблем та контролю емоційного стану.

2. Корекційно-реабілітаційна діяльність із залежними особами.

Подолання адиктивних розладів особистості – складне завдання, виконання якого потребує професійної корекційно-терапевтичної допомоги, яка, залежно від ступеня залежності, може надаватись в медичних установах або центрах психологічної допомоги.

До функцій установ соціальної роботи належить корекційно-реабілітаційна діяльність з залежною особою. Залежно від особливостей адикції та рівня соціальної адаптованості метою соціальної роботи з особами, яким властиві нехімічні залежності, може бути:

- 1) досягнення стійкої ремісії клієнта та попередження у нього рецидиву адиктивної поведінки;
- 2) набуття клієнтом здатності контролювати адиктивний потяг та зниження шкідливості його адиктивної поведінки;
- 3) соціальна адаптація залежної особи, тобто досягнення нею стану повноцінної життєдіяльності та соціального функціонування.

Досягнення першого варіанту мети доцільно у випадку, коли адиктивна поведінка має соціально-неприйнятний характер і заподіює шкоду клієнту або оточуючим.

Проте повне утримання від адиктивної поведінки неможливе, якщо об'єкт залежності є необхідним компонентом життєдіяльності або сучасного способу життя (робота, спілкування, пошук інформації в Інтернеті, перегляд телепрограм, прослуховування музики, фізичні вправи тощо). До того ж повне утримання від одного виду адиктивної поведінки особою, яка має стійку схильність до адикцій, може спричинити її звернення до ще більш небезпечних видів адиктивної реалізації, зокрема – вживання психоактивних речовин.

Постановка другого варіанту мети можлива у випадку соціально-прийнятних видів адиктивної поведінки за умови, що адикція не носить системного характеру і не призвела до соціальної дезадаптації клієнта. Проте доцільнішим вважається третій варіант визначення мети, коли спільна діяльність фахівців і клієнта спрямовується на попередження або подолання його соціальної дезадаптації й може базуватись як на повній відмові клієнта від адиктивної активності, так і на досягненні ним певного контролю над нею або на заміщенні її безпечнішою. В будь-якому випадку, в ході соціальної реабілітації залежної особи мають бути подолані чинники, що заважають її соціальній адаптації: неконтрольований потяг до об'єкта адикції; невизнання залежності; фрустрація потреб; невирішені особистісні проблеми та міжособистісні конфлікти; відсутність необхідних соціальних зв'язків; втрата або недостатня сформованість життєвих навичок; відсутність мотивації подолання проблем та покращення життєвої ситуації; неадекватні дії соціального оточення щодо адикта.

Таким чином, в ході корекційно-реабілітаційної діяльності залежної особи мають вирішуватись такі завдання:

- 1) усвідомлення клієнтом залежності та мотивування його роботи над подоланням її наслідків;
- 2) формування адекватного уявлення та ставлення клієнта щодо різних видів адиктивної поведінки, їх причин та наслідків;
- 3) набуття клієнтом здатності контролювати адиктивний потяг;
- 4) формування або відновлення системи особистісних смислів, цінностей, інтересів, настанов та переконань клієнта, які б забезпечували життєдіяльність без залежності;
- 5) формування у клієнта навичок, необхідних для подолання проблем, виходу із стресових ситуацій та задоволення потреб без допомоги втечі від реальності;
- б) створення навколо залежної особи підтримуючого середовища, нейтралізація або усунення негативного впливу на неї соціального оточення,

надання допомоги близьким залежної особи у побудові з нею належних взаємовідносин;

7) сприяння реінтеграції залежної особи, відновленню її соціального статусу, позитивних взаємовідносин, подоланню нею проблем та задоволенню потреб нешкідливим чином.

Соціальна робота з особами, яким властиві нехімічні адикції, може проводитись в умовах медичних закладів, спеціалізованих реабілітаційних центрів, а також здійснюватись в індивідуальній і груповій формах на базі неспеціалізованих соціальних служб, поєднуватись із соціальним супроводом залежної людини та її сім'ї. Для вирішення завдань соціальної реабілітації залежних осіб соціальними працівниками можуть використовуватись методи психодіагностики, індивідуального і сімейного консультування, групової соціальної роботи. Консультування осіб, яким властиві нехімічні адикції, спрямовується на формування у них мотивації контролю залежної поведінки або звернення за фаховою допомогою щодо її подолання, визначення особистісних цінностей і пріоритетів, пошук шляхів вирішення їхніх особистісних та сімейних проблем, забезпечення зайнятості тощо.

Доцільним є застосування методики мотиваційного інтерв'ю, що передбачає поступове проходження разом із клієнтом етапів усвідомлення ним ризикованості або шкідливих наслідків власної поведінки, формування загальних намірів щодо зміни ризикованої поведінки, прийняття конкретного рішення щодо зміни власної поведінки або способу життя та планування роботи над собою, виконання запланованих дій, адаптації до нового способу життя та попередження рецидиву. В ході консультування близьких залежної людини вивчаються ті аспекти їх взаємодії з клієнтом, що закріплюють його адиктивну поведінку, та визначаються шляхи корекції таких взаємовідносин.

Однією із найпоширеніших форм корекційно-реабілітаційної діяльності осіб, яким властиві як хімічні, так і нехімічні залежності, є реабілітація в терапевтичних спільнотах (групах самопомоги) за моделлю «12 кроків».

Реабілітація за цією моделлю передбачає своєрідне когнітивне перепрограмування залежної особи – створення нової системи настанов щодо себе, залежності, поведінки та взаємовідносин, і здійснюється в ході систематичних зустрічей відкритої групи осіб, які мають подібні адикції. Участь у таких зустрічах допомагає людині усвідомити власну залежність, утримуватись від адиктивної поведінки та спрямувати свої зусилля на конструктивні цілі. Модель «12 кроків» передбачає обов'язкове повне утримання від адиктивних дій, що неможливо у випадку соціально-прийнятних видів адиктивної поведінки. Застосування каяття за зло, причинене іншим внаслідок адиктивної поведінки, та спокутування провини у якості засобу стримування може загострити особистісні проблеми, а відсутність в групах самодопомоги професійного фасилітатора не дозволить залучити до них осіб, які мають труднощі міжособистісного спілкування.

При роботі зі залежними особами, які не перебувають у стані глибокої соціальної дезадаптації, або яким властиві соціально-прийнятні види адиктивної поведінки, доречнішим є застосування методу групової соціальної роботи, що передбачає наявність в групі професійного фасилітатора та поєднання взаємодопомоги учасників з елементами соціально-психологічного і просвітницького тренінгу.

Групова робота може ставити за мету не стільки подолання залежності, скільки набуття здатності контролювати адиктивний потяг і поведінку та досягнути певного рівня соціальної адаптованості. При цьому група з одного боку, насажує людину на зміну власної поведінки, заохочує утримання від небезпечних її форм, сприяє переоцінці цінностей, надає психологічну підтримку в процесі подолання проблем, а з іншого боку – виконує функції своєрідного соціального контролера. Участь у групі дозволяє залежній особі структурувати власне життя, звикнути до необхідності дотримуватись певних правил і самообмежень, обмінятися досвідом подолання проблем, розвинути необхідні для цього соціальні навички та таким чином подолати певне коло чинників своєї адиктивної поведінки.

Отже, поєднання професійної корекційно-терапевтичної допомоги із соціальною роботою, спрямованою на корекційно-реабілітаційний вплив на осіб, які мають нехімічну залежність, допомагає залежним особам набути здатності контролювати свою адикцію та створює умови для їх активної соціальної адаптації.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте основні форми девіантної поведінки?
2. Охарактеризуйте особливості корекційної діяльності з залежними особами?
3. Розкрийте основний зміст корекційно-реабілітаційна діяльність із залежними особами?

Практичне заняття 29

Тема практичного заняття: Основний зміст соціально-педагогічної корекційної діяльності з особами з різними видами залежностей

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо соціально-педагогічної корекційної роботи з особами з різними видами залежностей.

План:

1. Види та зміст соціально-педагогічної корекційної роботи з різними видами адикцій.
2. Розробка комплексної програми щодо соціально-педагогічної корекції різних видів залежностей.

Література:

1. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.- метод. посібник / укл. Л. Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 368 с. URL: <http://surl.li/dnhuq> (дата звернення: 13.12. 2022).
2. Психолого-педагогічні та правові засади діяльності поліції із захисту прав дитини : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Д. Швеця. Харків : ХНУВС, 2020. С.65-79. URL: <http://surl.li/gdpev> (дата звернення: 05.02. 2023).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Схарактеризуйте види та зміст роботи з адикціями за схемою.

№	Вид адикції	Сутність та зміст соціально-педагогічної корекційної діяльності
1.		
2.		
3.		

Завдання 2. Розробіть комплексну програму щодо соціально-педагогічної корекції різних видів залежностей (вид залежності та вікову групу обрати самостійно).

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання до самоконтролю:

1. Назвіть зміст соціально-педагогічної корекційної роботи з різними видами адикцій?
2. Розкрийте основні особливості складання програм соціально-педагогічної корекції різних видів залежностей?
3. Визначте основні види залежностей та перспективні напрями їх подолання на основі закордонного досвіду корекційної діяльності?

Практичне заняття 30

Тема практичного заняття: Практичне використання методів соціально-педагогічної корекційної діяльності з особами з різними видами залежностей

Мета: сформулювати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо корекційної діяльності з особами з різними видами залежностей.

План:

1. Використання цифрових застосунків щодо корекції адитивної поведінки серед підлітків.
2. Розробка заходу на групову взаємодію з корекції адитивної поведінки.

Література:

1. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.- метод. посібник / укл. Л. Мафтин. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2021. 368 с. URL: <http://surl.li/dnhyq> (дата звернення: 13.12. 2022).
2. Психолого-педагогічні та правові засади діяльності поліції із захисту прав дитини : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Д. Швеця. Харків : ХНУВС, 2020. С.65-79. URL: <http://surl.li/gdpev> (дата звернення: 05.02. 2023).
3. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с. URL: <http://surl.li/dewmp> (дата звернення: 08.11. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Підберіть матеріали чи онлайн застосунки щодо особливостей соціально-педагогічної корекції адитивної поведінки серед молоді.

Завдання 2. Розробіть захід на групову взаємодію з соціально-педагогічної корекції адитивної поведінки серед підростаючого покоління.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Перелічіть які цифрові застосунки щодо корекції адитивної поведінки серед підлітків можна використати?

2. Назвіть основні складові заходу на групову взаємодію з соціально-педагогічної корекції адитивної поведінки?
3. Схарактеризуйте основні методи соціально-педагогічної корекційної діяльності з особами з різними видами залежностей?

Тема 23. Особливості корекційної роботи з особами які постраждали від різних видів насилля

Мета: ознайомити студентів з особливостями корекційної роботи з особами з різними видами залежностей.

Вид: навчальна.

План:

1. Планування корекційної діяльності у сфері соціальної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї.
2. Зміст корекційної соціально-педагогічної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї.

Література:

1. Мустафаєв Г., Довгаль І. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Київ, 2011. 192 с. URL: <http://surl.li/gdptf> (дата звернення: 08.01.2023).
2. Алієва Т., Галич А. Програма корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї та основні засади її реалізації. Київ : Час Друку, 2010. 125 с. URL: <http://surl.li/gdpuu> (дата звернення: 12.12. 2022).
3. Соціальна і корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї. навч.-метод. посіб.: у 2 т. / за ред. О. Бандурки. Харків: Права людини, 2013. Т. 2. 204 с. URL: <http://surl.li/gdpuu> (дата звернення: 10.09. 2022).

Перебіг заняття:

- 1. Планування корекційної діяльності у сфері соціальної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї.**

Планування корекційної роботи з особою, яка вчинила насильство в сім'ї, має здійснюватися на кількох рівнях: як тематичне планування (модулі),

календарне планування – скільки та коли працювати з конкретною групою, чому навчати й в якій послідовності, планування конкретного заняття, планування індивідуальної роботи.

Планування – процес розробки плану, що передбачає визначення завдань на основі прийнятого рішення, необхідних для їх реалізації сил і засобів, послідовності заходів, виконавців, способів і термінів реалізації завдань. Прийняття рішення – вибір суб'єктами соціально-педагогічної роботи на основі певних критеріїв, які враховують особливості сім'ї та ситуації, найкращого варіанта дій щодо досягнення поставленої мети, його закріплення в усній чи письмовій формі. Варіантом прийняття рішення є план або контракт роботи з сім'єю, який підписують обидві сторони. Прийняте рішення знаходить своє продовження і конкретну реалізацію у робочому плані реалізації програми та в планах – конспектах занять. План – документ, що визначає конкретні заходи щодо особи, яка вчинила насильство в сім'ї, на певний (плановий) період. Він визначає показники, які повинні бути одержані внаслідок його реалізації, необхідні для цього ресурси. Це – результати засвоєння програми, конкретного модуля, окремого заняття. Ці результати формулюються як цілі, мета, програми, модуля, заняття. І перевіряється виконання планів за рівнем досягнення цілей, поставлених як вимоги до засвоєння гуманістичних цінностей і ненасильницької поведінки. Цілі процесу реалізації в корекційних програмах поділяються на навчальні, виховні та розвивальні. До навчальних цілей належать – сформувані позитивну мотивацію до засвоєння нового, добитися засвоєння уявлень, понять, вмінь; до виховних – формування переконань, ідеалів, поглядів, досвіду ненасильницької поведінки, ставлення до насильства як до негативного явища, стимулювання і корекція бажаної поведінки; до розвивальних – формування нової моделі поведінки, критичного мислення, рефлексії, стимулювання самовиховання. Оскільки планування співпраці із сім'єю є складовою діяльності представника поліції/соціального педагога/психолога/ соціального працівника, цей процес повинен

підпорядковуватися особливим принципам службової діяльності фахівця: правоздатність, цілеспрямованість, ефективність, реальність, обґрунтованість, оптимальність, конкретність, гнучкість, динамічність, наслідувальність, комплексність, системність, відповідність соціальній політиці держави. Саме ці принципи відповідають ідеї розвитку сім'ї та конкретизуються щодо проблем конкретної сім'ї. При плануванні роботи доцільно роз'яснювати дію означених принципів стосовно сім'ї, перспектив її життєдіяльності, використовувати їх як обґрунтування необхідності розвитку сім'ї. Соціальна і корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї. Планування співпраці повинно бути здійснено на основі мінімізації ризику для сім'ї чи окремих її членів. Мінімізація ризику – це дії, які спрямовані на зниження можливого негативного впливу ризику на результати діяльності. Одночасно із спільним із сім'єю плануванням роботи створюється основа для залучення сім'ї до спільної діяльності щодо розв'язання її власних проблем.

Основними методами планування у взаємодії із сім'єю є: метод консервативного планування (від досягнутого); метод адаптивного планування (від необхідного); програмно-цільовий метод. Консервативне планування передбачає відтворення простих, уже перевірених дій, тактик, що дозволяє уникнути помилок, недопустити виникнення кризової ситуації чи погіршення становища, але не сприяє його кардинальному покращенню. При складанні плану роботи із сім'єю на основі цього методу, дії, заходи, засоби, які стримують, гальмують кризу сім'ї. Адаптивне планування передбачає адаптацію минулого досвіду до усвідомлених, змінених обставин і передбачає не тільки налагодження нормальних стосунків, зменшення факторів ризику, але й недопущення погіршення ситуації через ті фактори, які ще не діяли; використовується для роботи з конкретною сім'єю, що перебуває в кризі. Програмно-цільовий метод – це спосіб узгодження визначених цілей з наявними ресурсами в обмежений час за допомогою комплексу заходів. Передбачає розробку «дерева цілей» і «дерева засобів»,

які відображають поетапні елементи та засоби досягнення мети. Враховує обмеження можливостей і ресурсів для роботи.

Програмно-цільовий метод концентрує увагу на стратегічних цілях, узгоджує потреби та ресурси, мету та умови взаємодії з сім'єю, реалізує системний підхід до роботи з нею, визначає пріоритетні напрями роботи, забезпечує доцільний розподіл підтримки, допомоги та самопомоги, визначає зміст і форми взаємодії сім'ї та соціального працівника. Саме цей метод дозволяє працювати над проблемами сім'ї мультидисциплінарній команді, реалізувати ідею розвитку сім'ї, вимагає розробки комплексних цільових програм роботи з сім'єю. Власне педагогічним методом у плануванні корекційної роботи є демонстрація перспективи (довготермінової, середньо- та короткотермінової). Щодо роботи із сім'єю, таке планування передбачає залучення членів сім'ї до визначення мети, заходів, виявлення ресурсів, прогнозування результатів. При цьому соціальний педагог спонукає їх до висловлювань своєї думки, критики запропонованих рішень, їх корекції, окреслюючи напрями планування роботи: зовнішні стосунки «сім'я – мікро- та макросередовище»; внутрішні стосунки «чоловік – дружина», «батьки – діти», «діти – діти». Така робота дозволяє системно розв'язувати проблему, враховувати різні погляди, точки зору, рішення, що водночас спонукає членів сім'ї до розподілу відповідальності за проблему між усіма, а не перекладання її на плечі одного з них (батька чи матері, соціального працівника).

Оптимальний вибір плану здійснюється, коли проаналізовано всі позитивні та негативні сторони варіантів, і наслідки для всіх членів сім'ї, умови, які необхідні для їх реалізації, і можливості членів сім'ї та соціального педагога/працівника. При плануванні враховуються етапи трансформації сім'ї та, відповідно, послідовність формування нової моделі сім'ї в календарному плані. Оскільки соціальна робота з особою, яка вчинила насильство сім'ї, своїм наслідком повинна передбачати успішне функціонування і розвиток сім'ї, то роботу з ними можна розглядати як трансформаційні процеси (лат. *transformatio* – перетворення, змінювання), які

можуть бути реалізовані в таких варіантах: – реорієнтація (reframing) – виявлення нового погляду на родину як систему та її мету (з огляду на потреби права й обов'язків членів сім'ї, ресурси, досвід розв'язання проблем); – реструктуризація (restruction) – зміна засобів діяльності, організація побуту, створення нової моделі системи, її нової структури (вироблення нової моделі сімейного життя, перегляду і перерозподіл обов'язків, традицій сім'ї, бюджету, ролей на основі реорієнтації); – ревіталізація (revitalization) – розробка нової стратегії, що реалізує нові цілі та модель сімейного життя (зміна стратегічної орієнтації на членів сім'ї, їхні права, інтереси, потреби, обов'язки, що дозволить краще виконувати функції сім'ї, вести пошук інформації та ресурсів для поліпшення виконання цих функцій в нових умовах); – регенерація (renewal) – створення системи стимулів для подальшого розвитку. До цієї системи можуть входити: матеріальна, речова та інша підтримка як стимул надання допомоги, здійснення супроводу на умовах виконання обов'язків і завдань сім'єю, представництво інтересів сім'ї (соціальна опіка) на умовах активізації самопомоги тощо.

Таким чином, трансформація сім'ї та планування роботи на цій основі відображають ідею розвитку членів сім'ї, оскільки комплексна програма, що конкретизована у плані роботи з сім'єю і складається на основі аналізу комплексу проблем сім'ї, враховує особливості її розвитку, виключає втрати часу, ресурсів.

2. Зміст корекційної соціально-педагогічної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї.

Змістом соціально-педагогічної роботи з особою, яка вчинила насильство в сім'ї, може бути надання соціально-педагогічних послуг у таких видах соціально-педагогічної роботи:

1. Соціально-педагогічне обслуговування – вид соціально-педагогічної роботи, спрямований на задоволення потреб і розв'язання поточних проблем розвитку сім'ї, протиріч, які виникають у процесі її життєдіяльності, через

надання різноманітних послуг з організації допомоги й самодопомоги сім'ям та окремим їх членам. Це послуги консультування, інформування, опіки у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, спеціального медичного обслуговування, оздоровлення, відпочинку, пошуку роботи та працевлаштуванні, професійної підготовки, перепідготовки, освіти й професійної орієнтації; фізкультурно-оздоровчих послуг. Обслуговування поєднує послуги допомоги та самодопомоги, реалізується через організацію змістовного дозвілля, відпочинку, інформування про можливості оздоровлення сім'ї, соціальне навчання: сімейну просвіту, навчання сімейному бізнесу, позитивним моделям сімейного життя; консультації щодо розвитку сім'ї, життєдіяльності сім'ї та кожного її члена, допомогу в корекції сімейних стосунків (соціальне навчання, інформування, консультування, прогнозування позитивної моделі сімейного життя), профорієнтації, працевлаштуванні. Обслуговування здійснюється на основі державних, громадських та приватних програм, при цьому важливою є координація дій соціальних педагогів.

2. Соціально-педагогічна реабілітація – вид соціально-педагогічної роботи (соціальної реабілітації), який передбачає комплекс послуг підтримки, спрямованих на відновлення порушених чи втрачених членами сім'ї, родиною прав, суспільних зв'язків та відносин унаслідок погіршення стану здоров'я, стійких розладів функцій організму (інвалідність); зміни статусу (особи похилого віку, безробітні, біженці); умов життя (смерть члена сім'ї, втрата житла тощо). Метою цих послуг є відновлення прав сім'ї, її членів, повернення сім'ї до виконання її функцій, виведення сім'ї з кризи, соціальна адаптація сім'ї, формування в членів сім'ї позитивного ставлення до життя, праці, навчання. Об'єктами соціальної реабілітації є сім'ї, які опинились у кризовій ситуації. Соціально-педагогічна реабілітація характеризується послугами виховного і навчального характеру, спрямована на конкретну особистість або сім'ю, але в певному соціумі, що зумовлює вибір послуг для відновлення їхніх можливостей і потенціалу на основі врахування зв'язків з

мікросередовищем, його особливостей. Послугами підтримки в реабілітації можуть бути інформування про права, підтримуюче консультування, представництво, пошук ресурсів, організацію дозвілля, спілкування, діяльності сім'ї. Реабілітація передбачає надання підтримки особистості або сім'ї, поки вони не відновили свої функції, життєдіяльність. Ця підтримка залежить від характеру потреб сім'ї. Соціально-педагогічна реабілітація здійснюється в зоні актуального розвитку, оскільки спрямована на відновлення стану, особистості функцій сім'ї, прав сім'ї та її членів.

3. Соціально-педагогічний супровід – вид соціально-педагогічної роботи (соціального супроводу), що передбачає довготривалу, різноманітну підтримку і допомогу, самодопомогу, різним типам сімей в кризі, втручання щодо подолання причин неблагополуччя (чи їх можливої компенсації), формування здатності сім'ї самій розв'язувати її проблеми (тобто долати труднощі, виконувати функції, реалізовувати свій соціальний і виховний потенціал, права в суспільстві).

Критеріями ефективності соціально-педагогічного супроводу сім'ї є:

- 1) відновлення і виконання нею своїх функцій (репродуктивної, соціалізації дітей, економічної й господарсько-побутової, рекреативної та психотерапевтичної, комунікативної, гедоністичної);
- 2) відновлення внутрішньосімейних зв'язків і їх стабілізація (емоційна близькість, фізична близькість, спільне проживання зі спільним веденням господарства і вихованням дітей; юридична фіксація шлюбу);
- 3) відновлення зв'язків сім'ї з мікросередовищем (ділові стосунки на роботі, в школі, доброзичливі із сусідами);
- 4) відновлення зв'язків із макросередовищем.

Супровід вимагає тривалого часу здійснення такої роботи, оскільки повинен враховувати: індивідуально-психологічні особливості окремих членів сім'ї та родини в цілому як системи; причини неблагополуччя. Соціально-педагогічний супровід своїми окремими послугами щодо сім'ї повинен мати: інформування членів сім'ї (про сутність прав сім'ї й прав її

членів, відповідальність за порушення прав, позитивну модель сімейного життя і виховання, соціальне навчання життєвим умінням та навичкам, які дозволяють їм без сторонньої допомоги захищати та реалізовувати свої права і на цій основі, залучення сім'ї до формування нової моделі сімейного життя, навчальне консультування, включення в кращі стосунки, діяльність, спілкування; створення умов для розвитку кожного члена сім'ї (профорієнтація, сприяння в працевлаштуванні); відновлення сімейних стосунків і збереження цілісності сім'ї. Супровід також передбачає послуги втручання: виявлення порушень прав членів сім'ї, сприяння оперативному усуненню цих порушень.

4. Соціально-педагогічна профілактика насильства в сім'ї – це комплекс послуг допомоги та самопомоги, спрямованих на створення умов для запобігання порушенням прав сім'ї та її членів, наслідків і причин цих порушень.

Соціально-педагогічна робота з сім'ями, в яких допускається насильство, є провідним засобом зміни поведінки та свідомості, набуття нового, позитивного, ненасильницького досвіду поведінки. Права сім'ї, її членів – це можливості, які надає для самовираження і самореалізації сім'ї та людини в сім'ї суспільство, гарантує їх захист з моменту утворення сім'ї.

Таким чином, можна зробити висновок, що життєві вміння сприяють реалізації членами сім'ї своїх прав, інтересів, відбивають у сімейному спілкуванні та життєдіяльності її членів всі елементи зобов'язань щодо прав членів сім'ї у родині: поважати, захищати, втілювати. Це означає, що життєві вміння повинні відбивати: зміст прав членів сім'ї (подружжя, дітей); члена сім'ї у родині; власне позитивне ставлення до цих прав (аспект поваги); ідею самозахисту цих прав і непорушення прав інших осіб. І на цій основі реалізуватися в поведінці членів сім'ї.

Запитання для самоконтролю:

1. Виокремить основні напрями корекційної з особами, які вчинили насильство в сім'ї?

2. У чому полягає сутність планування корекційної роботи у сфері соціальної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї ?

3. Розкрийте зміст корекційної соціально-педагогічної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї?

Практичне заняття 31

Тема практичного заняття: Аналіз нормативно-правової бази, що регламентує діяльність із протидії насильству в сім'ї

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо соціально-педагогічної корекційної роботи з особами які постраждали від різних видів насилля.

План:

1. Аналіз Міжнародних та національних документів, які регламентують діяльність із протидії насильству в сім'ї.
2. Характеристика діяльності органів та закладів освіти й охорони здоров'я в системі протидії насильству в сім'ї.

Література:

1. Алієва Т., Галич А. Програма корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї та основні засади її реалізації. Київ : Час Друку, 2010. 125 с. URL: <http://surl.li/gdpuu> (дата звернення: 12.12. 2022).
2. Соціальна і корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї. навч.-метод. посіб.: у 2 т. / за ред. О. Бандурки. Харків: Права людини, 2013. Т. 2. 204 с. URL: <http://surl.li/gdpuu> (дата звернення: 10.09. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Проаналізувати Міжнародні та національні документи, які регламентують діяльність із протидії насильству в сім'ї.

Завдання 2. Охарактеризувати діяльність органів та закладів освіти й охорони здоров'я в системі протидії насильству в сім'ї заповнивши таблицю:

№	Орган чи заклад освіти, охорони здоров'я в системі протидії насильству в сім'ї	Характеристика змісту діяльності
1.		
2.		
3.		

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Визначте особливості Міжнародних та національних документів, які регламентують діяльність із протидії насильству в сім'ї?
2. Назвіть функції органів та закладів освіти й охорони здоров'я в системі протидії насильству в сім'ї?
3. Розкрийте основні шляхи протидії насильству в сім'ї?

Практичне заняття 32

Тема практичного заняття: Розробка програми соціально-педагогічної корекції поведінки для дорослих та дітей, які вчинили насильство в сім'ї

Мета: сформулювати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо розробки соціально-педагогічної корекційної програми з особами які вчинили насильство.

План:

1. Програма соціально-педагогічної корекції поведінки дорослих осіб, які вчинили насильство в сім'ї.
2. Програма соціально-педагогічної корекції поведінки дітей, які вчинили насильство в сім'ї.

Література:

1. Алієва Т., Галич А. Програма корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї та основні засади її реалізації. Київ : Час Друку, 2010. 125 с. URL: <http://surl.li/gdrua> (дата звернення: 12.12. 2022).
2. Соціальна і корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї. навч.-метод. посіб.: у 2 т. / за ред. О. Бандурки. Харків: Права людини, 2013. Т. 2. 204 с. URL: <http://surl.li/gdrua> (дата звернення: 10.09. 2022).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Розробити коротку програму соціально-педагогічної корекції поведінки дорослих осіб, які вчинили насильство в сім'ї.

Завдання 2. Розробити коротку програму соціально-педагогічної корекції поведінки дітей, які вчинили насильство в сім'ї.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте основний зміст програми соціально-педагогічної корекції поведінки дорослих осіб, які вчинили насильство в сім'ї?
2. Охарактеризуйте основний зміст програми соціально-педагогічної корекції поведінки дітей, які вчинили насильство в сім'ї?
3. Розкрийте роль фахівця соціальної сфери у корекційній роботі з особами, які вчинили насильство?

Тема 24. Особливості корекційної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями

Мета: ознайомити студентів з особливостями корекційної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями.

Вид: навчальна.

План:

1. Специфіка соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їхніх сімей.
2. Корекційна діяльність з військовослужбовцями та їх сім'ями.

Література:

1. Савицький В. Особливості військової соціальної роботи з різними категоріями клієнтів. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. 2011. Вип. № 1 (9). С. 131–137. URL: <http://surl.li/gdqcs> (дата звернення: 17.01. 2023).
2. Трубавіна І. До питання про теоретичні основи соціальної роботи з військовослужбовцями (на основі світових і вітчизняних теорій). Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2020. Вип. № 7(338). С. 211–224. URL: <http://surl.li/gdqep> (дата звернення: 25.02. 2023).
3. Федоренко В. Військово-правове виховання військовослужбовців Збройних Сил України: соціально-філософський аналіз: веб-сайт. URL: <http://surl.li/gdqfl> (дата звернення: 17.01. 2023).

Перебіг заняття:

1. Специфіка соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їхніх сімей.

Мета соціальної роботи в умовах воєнних подій полягає в тому, щоб відновити фізичні й психічні сили тих, кому надається допомога, скорегувати особистісні установки клієнтів, навчивши їх правильно сприймати примусові сторони свого життя; внести елементи соціальної справедливості в рамки субординаційних ставлень, характерних для військової служби. Соціальним

захистом військовослужбовців займаються військові психологи, юристи, спеціалісти військово-медичних установ. Проте військовослужбовці будь-якого рангу також мають забезпечувати соціальну захищеність власних родин. Важливу роль відіграє соціально-педагогічна допомога дітям військовослужбовців, проведення педагогічної корекції з метою ліквідації труднощів у навчанні, усунення виховних дефектів, соціальної реадaptaції дітей і підлітків, які мають проблеми. Чималий виховний потенціал має система дитячих військово-спортивних таборів, клубів і гуртків, що допомагає відродити у підлітків уявлення про високий соціальний статус військової служби, повагу до праці батьків.

Технології соціально-психологічного тренінгу, психоемоційної терапії та соціально-педагогічної корекції найбільш поширені в роботі з великими групами людей, до яких, безумовно, відносяться і військовослужбовці. Стимуляція позитивних психологічних реакцій і придушення або згладжування негативних реакцій необхідні в умовах постійного і вимушеного спілкування з іншими людьми.

Для пом'якшення напруженості в сім'ях військовослужбовців, запобігання конфліктів або кризових ситуацій велике значення має розвиток спеціальної системи сімейного консультування та сімейної терапії. У випадках проживання далеко від великих міст наявність такої служби буде єдиною можливістю для сімей військовослужбовців отримати професійну допомогу в стабілізації сім'ї.

До напрямів роботи соціального педагога з сім'ями військовослужбовців відносяться: соціальна допомога, соціальний захист, соціальна підтримка, соціальне забезпечення, соціальне обслуговування, соціальне посередництво, соціальна адаптація, соціальна діагностика, соціальна профілактика, соціальна корекція, соціальна реабілітація, підготовка до цивільного життя та організація освітньо-дозвілєвої діяльності. Таким чином, соціально-педагогічна робота з сім'ями військовослужбовців покликана задовольняти різні соціальні потреби військовослужбовців і членів їх сімей.

Основою ефективності соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців є організація в них соціально-педагогічного процесу – спеціально організованої послідовної зміни функціонування сім'ї, яка розвивається в часі та в межах визначеної виховної системи та спрямована на перетворення особистісних властивостей і якостей її членів. Зміст даного процесу відбувається у чотири етапи:

1) інформаційно-аналітичний, характерною особливістю якого є створення банку даних про: актуальні проблеми різних типів сімей, їх структуру, можливі наслідки життєдіяльності, ресурси та можливості та їх використання в обставинах, що склалися. Найважливішими завданнями соціально-педагогічної роботи на цьому етапі є збір інформації та розробка загального стратегічного плану дій соціального педагога; оцінка рівня складності та характеру проблем сім'ї; аналіз можливостей щодо надання сім'ї необхідної допомоги;

2) прогностичний, для якого характерним є інтенсивне формування обґрунтованих думок про можливі зміни у сім'ї в найближчому майбутньому і далекій перспективі, або про альтернативні шляхи її розвитку. До завдань цього етапу слід віднести: прогнозування змісту і тенденцій розвитку можливих психолого-педагогічних проблем сім'ї на різних стадіях, або в змінних умовах її життєдіяльності; моделювання та прогнозування ефективності діяльності фахівця щодо надання допомоги даній сім'ї;

3) спонукально-супровідний, який відрізняється особливою динамічністю та евристичним характером діяльності як соціального педагога, так і членів сім'ї, з якою він працює. Найважливіші завдання цього етапу: розробка і впровадження методик оцінки різних явищ, діяльності, спілкування, технологій соціального виховання; психолого-педагогічна допомога сім'ї (батьківський всеобуч, консультування, профілактика, корекція, сімейна терапія та ін.); соціалізація (соціальне виховання) членів сім'ї;

4) відновно-реабілітаційний, який є етапом активного включення сім'ї у розв'язання власних проблем і освоєння членами сім'ї технологій

відновлення і підтримки життєвого потенціалу сім'ї. До найважливіших на цьому етапі відносяться завдання: діагностика сімей, на які подіяли стресогенні чинники (втрата близьких, стихійні лиха, непередбачені зміни в житті та ін.); відновлення втрачених функцій психічного здоров'я клієнтів і психологічного здоров'я сім'ї; проведення психолого-педагогічної реабілітації; узагальнення і впровадження вітчизняного і зарубіжного досвіду соціально-педагогічної роботи з сім'єю, інновацій в соціальній сфері.

2. Корекційна діяльність з військовослужбовцями та їх сім'ями із посттравматичними стресовим розладом.

До однієї із важливих сфер діяльності з військовослужбовцями та їх сім'ями впливає превентивна, профілактична і корекційна функції, які формують сферу соціальної профілактики та корекції поведінки членів сімей військовослужбовців і умов та факторів військового середовища.

Для подолання посттравматичного порушення емоційно-вольової сфери та поведінкових порушень у військовослужбовців є соціально-психологічні тренінги. В ході проходження тренінгів слухачі повинні знати: особливості та закономірності подолання посттравматичного стресового розладу; методи подолання посттравматичного порушення емоційно-вольового розвитку. Також військовослужбовці повинні вміти проводити моніторинг власного психоемоційного стану та вживати заходи для зниження прояву важких емоційних станів. Після проходження психологічно-корекційних тренінгів військовослужбовці повинні: розвивати вміння аналізувати життєві ситуації; досягати компромісу в конфліктних ситуаціях; усвідомлювати власні переваги та недоліки у спілкуванні; навчитися ідентифікувати емоції інших людей, проявляти емпатію у стосунках. Однією із загальних умов побудови психологічних рекомендацій з подолання посттравматичного стресового розладу є всебічне вивчення особистості із врахуванням індивідуально-типологічних особливостей військовослужбовців.

До конкретних психолого-педагогічних умов подолання посттравматичного стресового розладу належать:

- 1) посилення інтеграції оцінки власних здібностей;
- 2) розвиток емоційної стійкості, стресостійкості;
- 3) посилення позитивних очікувань від наслідків своєї діяльності;
- 4) актуалізація здібностей до самостійності й саморегуляції власних дій;
- 5) посилення мотивації пошуку нових знань, умінь та навичок.

Програма тренінгів повинна реалізовуватися упродовж трьох етапів: орієнтовно: підготовчого (не менше 3 занять), основного (15-20 занять) та підсумкового (2-3 заняття).

Кожний з етапів призначає реалізацію конкретних завдань:

1) підготовчий етап: важливо ознайомити військовослужбовців з основними принципами та прийомами тренінгу; сформувати позитивне ставлення до занять; визначити сутність посттравматичного стресового розладу;

2) основний етап: формувати у військовослужбовців впевненість в успішному виконанні професійної діяльності, яка узгоджує смислову перспективу, допомагає позитивно мислити, знаходити шляхи вирішення; очікування та конструювання бажаного результату (інтелектуальний компонент); сприяти зростанню власної ефективності шляхом розвитку впевненості у власних здібностях з очікуванням успіху, усвідомлення та інтеграції позитивних і негативних оцінок відносно успішності своїх дій, навчання прийомам регуляції власної поведінки (емоційно-вольовий);

3) підсумковий етап: узагальнити досвід, отриманий військовослужбовцями у процесі роботи тренінгу. У програмі повинні використовуватися мінілекції, бесіди, дискусії, моделювання, психогімнастичні вправи, психотерапевтичні прийоми: елементи арттерапії, психомалювання тощо.

Тож, подолання посттравматичного стресового розладу є складним цілеспрямованим процесом психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольовий компонент посттравматичного стресового розладу. Запропоновані рекомендації ґрунтуються на активізації умов посилення інтеграції оцінки

власних здібностей, що сприяє очікуванню успіху в різних сферах життєдіяльності; розвитку емоційної стійкості, самоконтролю, стресостійкості, посиленні позитивних очікувань від результатів власної діяльності; актуалізації здатності до незалежності й саморегуляції власних дій, що визначає впевненість та наполегливість у досягненні мети.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте особливості соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їхніх сімей?
2. Визначте зміст корекційної діяльності з військовослужбовцями та їх сім'ями?
3. Розкрийте психолого-педагогічні умови подолання посттравматичного стресового розладу?

Практичне заняття 33

Тема практичного заняття: Аналіз напрямів корекційної роботи у різних соціальних напрямках з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордонном

Мета: сформувані та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо основних напрямів корекційної роботи з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордоном.

План:

1. Аналіз напрямів корекційної роботи з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордоном.
2. Особливості розробки корекційного заходу з військовослужбовцями щодо реінтеграції у родину.

Література:

1. Савицький В. Особливості військової соціальної роботи з різними категоріями клієнтів. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право :

збірник наукових праць. 2011. Вип. № 1 (9). С. 131–137. URL: <http://surl.li/gdqcs> (дата звернення: 17.01. 2023).

2. Федоренко В. Військово-правове виховання військовослужбовців Збройних Сил України: соціально-філософський аналіз: вебсайт. URL: <http://surl.li/gdqfl> (дата звернення: 17.01. 2023).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Зробити порівняльний аналіз напрямів корекційної роботи з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордоном (США, Канада, Великобританія, Німеччина).

Завдання 2. Розробити корекційний захід з військовослужбовцями щодо реінтеграції у родину.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте основні напрями корекційної роботи з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордоном?
2. Розкрийте основні етапи у розробці корекційної програми з сім'ями військовослужбовців?
3. Розкрийте зміст соціально-педагогічного корекційного заходу з військовослужбовцями щодо реінтеграції у родину?

Практичне заняття 34

Тема практичного заняття: Основні аспекти корекційної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями

Мета: сформувати та закріпити знання здобувачів вищої освіти щодо практичної корекційної діяльності з військовослужбовцями та їх сім'ями.

План:

1. Основні напрями корекційної діяльності з військовослужбовцями та їх сім'ями.
2. Розробка корекційного заходу щодо проявів суїцидальної поведінки у військовослужбовців.

Література:

1. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України: метод. посіб. / Кокун О. та ін. Київ: ФОП Маслаков, 2019. 288 с. URL: <http://surl.li/gbpsf> (дата звернення: 03.03. 2023).
2. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я / В.Горбунова, О. Савиченко, І. Тичина, Н. Портницька., 2022. – 61 с. URL: <http://surl.li/dxcae> (дата звернення: 01.03. 2023).
3. Федоренко В. Військово-правове виховання військовослужбовців Збройних Сил України: соціально-філософський аналіз: вебсайт. URL: <http://surl.li/gdqfl> (дата звернення: 17.01. 2023).

Перебіг заняття:

I. Вступна частина.

Оголошення теми та мети заняття.

II. Основна частина.

Практична робота студентів:

Завдання 1. Обґрунтувати основні напрями корекційної діяльності з військовослужбовцями та їх сім'ями.

Завдання 2. Розробити корекційний захід щодо проявів суїцидальної поведінки у військовослужбовців.

Перевірка СРС.

III. Заключна частина.

Підбиття підсумків. Оцінювання.

Запитання для самоконтролю:

1. Визначіть основні напрями корекційної діяльності з військовослужбовцями та їх сім'ями?
2. Розрийте зміст корекційних заходів щодо проявів суїцидальної поведінки у військовослужбовців?
3. Охарактеризуйте основні напрями корекційної діяльності з дітьми військовослужбовців?

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алієва Т., Галич А. Програма корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї та основні засади її реалізації. Київ : Час Друку, 2010. 125 с. URL: <http://surl.li/gdpuu> (дата звернення: 12.12. 2022).
2. Бондаренко Н. Соціальна діагностика: підручник для студентів напряму «Соціальна робота». Київ: 2021. 240 с. URL: <http://surl.li/gaqgf> (дата звернення: 09.10. 2022).
3. Гераськов С. Міжнародні та національні соціальні проекти та програми: комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни: навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за спеціальністю 231 «Соціальна робота» / КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 93 с. URL: <http://surl.li/dkraw> (дата звернення: 20.12. 2023).
4. Гурковська К. Протидія домашньому насильству: міжнародний досвід. *Альманах міжнародного права*. 2020. Вип. 24. С. 97-104. URL: <http://surl.li/gbpkc> (дата звернення: 10.09. 2022).
5. Доброскок І., Лиховид О., Усик О. Превентивна педагогіка: практикум. Київ: Педагогічна думка, 2013. 307 с. URL: <http://surl.li/fdlrj> (дата звернення: 13.11. 2022).
6. Довженко О. Паління, алкоголь, наркотики та нові залежності XXI століття бібліографічний покажчик. ЗДМУ: наукова бібліотека, Запоріжжя, 2020. 29 с. URL: <http://surl.li/gbozs> (дата звернення: 11.11. 2023).
7. Журавель Т. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей. *Соціальна педагогіка: навч. посібник* / за ред. О. Безпалько. Київ: Академвидав, 2013. С. 197–209. URL: <http://surl.li/gbrav> (дата звернення: 17.12. 2022).
8. Журавель Т. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності. *Соціальна педагогіка : навч. посібник* / за ред. О. Безпалько. Київ: Академвидав, 2013. 312 с. URL: <http://surl.li/gapvr> (дата звернення: 01.09. 2022).

9. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби : метод. рек. / авт.-упор. : Горленко В. , Острова В. , Сосновенко Н. , Ткачук І. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с. URL: <http://surl.li/ffrlg> (дата звернення: 03.12. 2022).
10. Інвалідність та суспільство:навчально-методичний посібник / Байда Л. та ін.; за ред. Байди Л., Красюкової – Еннс О. Київ, 2012. 216 с. URL: <http://surl.li/eruxl> (дата звернення: 10.01. 2023).
11. Кириченко В., Єжова О. Міжсекторальна взаємодія в умовах превентивного виховного середовища: навч.-метод. посіб. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 172 с. URL: <http://surl.li/gbwen> (дата звернення: 10.12. 2022).
12. Кисла О. Корекційна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 338 с. URL: <http://surl.li/gbvkg> (дата звернення: 10.11. 2022).
13. Козирєв М. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с. URL: <http://surl.li/gaqvz> (дата звернення: 08.11. 2022).
14. Колишкін О. Вступ до спеціальності «Корекційна освіта»: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2017. 392 с. URL: <http://surl.li/gbwfj> (дата звернення: 07.03. 2023).
15. Корець А. Профілактика і корекція адиктивної поведінки підлітків та молоді з обмеженими можливостями здоров'я. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. Вип. № 1. С. 74-79. URL: <http://surl.li/gdpjc> (дата звернення: 05.03. 2023).
16. Корнешук В., Волошенко М., Олло В. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків : навчальний посібник. Херсон: Олді плюс, 2021. 136 с. URL: <http://surl.li/dnhyq> (дата звернення: 25.02. 2023).
17. Кравченко І. Історико-педагогічні аспекти розвитку спеціальної освіти в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016.

Вип. № 1. С. 364-371. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_1_49 (дата звернення: 06.10. 2022).

18. Лютий В. Нехімічні адикції як предмет соціальної роботи. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2013. Вип. № 11(2). С. 158-166. URL: <http://surl.li/gdphn> (дата звернення: 10.04. 2023).

19. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я / В.Горбунова, О. Савиченко, І. Тичина, Н. Портницька., 2022. – 61 с. URL: <http://surl.li/dxcae> (дата звернення: 01.03. 2023).

20. Мустафаєв Г., Довгаль І. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Київ, 2011. 192 с. URL: <http://surl.li/gdptf> (дата звернення: 08.01.2023).

21. Нічого для нас без нас: Посібник з інклюзивного прийняття рішень для державних органів / В. Азін та ін. Київ: Ленвіт, 2015. 102 с. URL: <http://surl.li/bidvx> (дата звернення: 24.11. 2022).

22. Основи корекційної педагогіки: навчальний посібник / за ред. С. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Опенка, 2010. 264 с. URL:<http://surl.li/gbvur> (дата звернення: 14.12. 2022).

23. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості / стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах : навч.-метод. посіб. / Вид. 2-ге, доп., виправ. / заг. ред.: Чернобровкін В., Панок В. Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2021. 282 с. URL: <http://surl.li/fmqub> (дата звернення: 22.02. 2022).

24. Попередження насильства в закладах освіти: методичний посібник для педагогічних працівників / Вид. 2-ге, доп., виправ. онов. / Київ: Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2020. URL: <http://surl.li/atkzg> (дата звернення: 07.01. 2023).

25. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 6 листопада 2022 р. № 875-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=875-12> (дата звернення: 10.02. 2023).
26. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 05 лютого 2023 р. № 2961-IV. URL:https://ips.ligazakon.net/document/view/t052961?an=68&ed=2017_06_06 (дата звернення: 02.03. 2023).
27. Профілактика відхильної поведінки у військовослужбовців: навч.-метод. посіб./ А. Романишин та ін. Львів: НАСВ, 2017. 322 с. URL:<http://surl.li/suim> (дата звернення: 13.09. 2022).
28. Профілактика деструктивної поведінки підлітків / Т. Журавель та ін. ; за ред. Т. Журавель, Ю. Удовенко. Видавництво ФО-П Буря О.Д. Київ, 2022. 144 с. URL: <http://surl.li/garun> (дата звернення: 15.11. 2022).
29. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.- метод. посібник / укл. Л. Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2021. 368 с. URL: <http://surl.li/dnhуq> (дата звернення: 13.12. 2022).
30. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України: метод. посіб. / Кокун О. та ін. Київ: ФОП Маслаков, 2019. 288 с. URL: <http://surl.li/gbpsf> (дата звернення: 03.03. 2023).
31. Психолого-педагогічні та правові засади діяльності поліції із захисту прав дитини : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Д. Швеця. Харків : ХНУВС, 2020. С.65-79. URL: <http://surl.li/gdpev> (дата звернення: 05.02. 2023).
32. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с. URL: <http://surl.li/dewmp> (дата звернення: 08.11. 2022).
33. Савицький В. Особливості військової соціальної роботи з різними категоріями клієнтів. *Вісник НГУУ «КІП». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць.* 2011. Вип. № 1 (9). С. 131–137. URL: <http://surl.li/gdqcs> (дата звернення: 17.01. 2023).

34. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <http://surl.li/qsye> (дата звернення: 27.12. 2022).
35. Сергійчук О., Багно Ю., Плужник О. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. Переяслав : Видавництво, 2020. 224 с. URL: <http://surl.li/disjx> (дата звернення: 02.12. 2022).
36. Соціальна і корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї. навч.-метод. посіб.: у 2 т. / за ред. О. Бандурки. Харків: Права людини, 2013. Т. 2. 204 с. URL: <http://surl.li/gdpuu> (дата звернення: 10.09. 2022).
37. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі / укладач Н. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2020. 184 с: URL:<http://surl.li/gaqek> (дата звернення: 12.01. 2023).
38. Соціальна профілактика правопорушень: навч. посіб. / за ред. Н. Головка. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. 174 с. URL: доступу: <http://surl.li/garjb> (дата звернення: 10.12. 2022).
39. Соціальна робота з сім'ями: теорії, моделі, ефективні практики: колективна монографія / за ред. В. Петровича, С. Чернети. Луцьк: ФОП Гадяк Ж. В., друкарня «Волиньполіграф», 2021, 342 с. URL: <http://surl.li/gbpvb> (дата звернення: 13.10. 2022).
40. Сургова С. Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с. URL: <http://surl.li/fdlvr> (дата звернення: 23.02. 2023).
41. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навч. посіб. / А. Гета та ін. ; за ред. Ю. Носенко. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с. URL: <http://surl.li/amncx> (дата звернення: 14.02. 2023).
42. Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 25 листопада 2021 р. Харків: ХНПУ імені Г. Сковороди, 2021. 132 с. URL: <http://surl.li/gaqxq> (дата звернення: 07.11. 2022).

43. Теорія і практика інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. Бондар К. / Вид. 2-ге, доп., виправ. / Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с. URL: <http://surl.li/fqucg> (дата звернення: 08.09. 2022).
44. Топчій О. Превентивна педагогіка: новий погляд на предмет : веб-сайт. URL: <http://surl.li/fdmpz> (дата звернення: 16.12. 2022).
45. Трубавіна І. До питання про теоретичні основи соціальної роботи з військовослужбовцями (на основі світових і вітчизняних теорій). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2020. Вип. № 7(338). С. 211–224. URL: <http://surl.li/gdqep> (дата звернення: 25.02. 2023).
46. Управління проектами: навч. посіб. / уклад. Л. Довгань та ін. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с. URL: <http://surl.li/gcmsh> (дата звернення: 16.02. 2023).
47. Федоренко В. Військово-правове виховання військовослужбовців Збройних Сил України: соціально-філософський аналіз: веб-сайт. URL: <http://surl.li/gdqfl> (дата звернення: 17.01. 2023).
48. Фенчак Л. Особливості організації превентивного освітнього середовища як основи соціального захисту учнівської молоді. Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів : матеріали доп. та повід. Міжнар. наук.-практ. конф. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2019. С. 108-109. URL: <http://surl.li/gaqtv> (дата звернення: 29.11. 2022).
49. Чайковський М. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору : дис. ... док. пед. наук : 13.00.05 / ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 570 с. URL: <http://surl.li/garbu> (дата звернення: 31.01. 2023).
50. Чернецька Ю. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : 13.00.05 ДЗ «Луганський

національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 46 с.

URL: <http://surl.li/gboqa> (дата звернення: 04.02. 2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

**Силабус освітнього компонента
«Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері»**

Назва освітнього компонента	Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері
Інформація про освітній компонент	Галузь знань 23 Соціальна робота Спеціальність 231 Соціальна робота Освітній ступінь бакалавр Рік підготовки: другий
Тривалість курсу	Загальна кількість – 180 год., 6 кредити ECTS (4 години на тиждень)
Цілі та очікувані результати навчання	<p>Мета освітнього компонента «Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері» полягає у формуванні та виявленні в соціальному просторі сталої, безпечної, відповідальної поведінки особистості, на основі сформованості превентивного світогляду, здатності опору до негативних впливів соціального середовища групи та окремих осіб, а також до визначення і створення соціально-педагогічних умов, необхідних для досягнення максимально можливого рівня соціалізації.</p> <p>Завдання освітнього компонента – сформулювати знання щодо місця превентивної та корекційної педагогіки в системі педагогічної науки; визначити суть негативних явищ, які впливають на соціалізацію особистості; визначити особливості та закономірності розвитку різних категорій, їхні потенційні можливості у досягненні певного рівня життєвої компетентності тощо.</p> <p>Вивчення освітнього компонента спрямоване на формування таких компетентностей:</p> <p>ЗК 1. Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні.</p> <p>ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу й суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 7. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК 15. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.</p> <p>ФК 2. Здатність прогнозувати перебіг різних соціальних процесів.</p> <p>ФК. 4. Здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи й громади.</p> <p>ФК 12. Здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення</p>

	<p>соціального добробуту.</p> <p>ФК 16. Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи.</p> <p>ФК 18. Здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері.</p> <p>Вивчення освітнього компонента спрямоване на досягнення таких програмових результатів навчання:</p> <p>ПРН 1. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування професійних і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між соціальними подіями та явищами.</p> <p>ПРН 2. Вільно спілкуватися усно і письмово державною та іноземною мовами з професійних питань.</p> <p>ПРН 3. Ідентифікувати, формулювати та розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід.</p> <p>ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми.</p> <p>ПРН 5. Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.</p> <p>ПРН 8. Критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни, соціально-політичні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.</p> <p>ПРН 10. Аналізувати соціально-психологічні процеси в малих та великих групах.</p> <p>ПРН 21. Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.</p> <p>ПРН 22. Демонструвати вміння креативно розв'язувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.</p>
Зміст	<p>Змістовний модуль 1. Теоретичні основи превентивної педагогіки</p> <p>Тема 1. Генезис превентивної педагогіки</p> <p>Тема 2. Завдання, зміст та функції превентивної педагогіки різних вікових груп</p> <p>Тема 3. Детермінанти несприятливих умов розвитку особистості</p> <p>Тема 4. Діагностика особистості у ході превентивної діяльності</p> <p>Тема 5. Особливості соціально-педагогічної профілактики в закладах освіти</p> <p>Тема 6. Особливості соціально-педагогічної профілактики в соціальних інституціях</p> <p>Змістовний модуль 2. Практичні аспекти превентивної роботи з різними категоріями населення</p> <p>Тема 7. Аналіз сучасних програм та проєктів з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення</p> <p>Тема 8. Превентивна діяльність з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю</p> <p>Тема 9. Особливості превентивної роботи з особами з девіантною поведінкою</p> <p>Тема 10. Особливості превентивної роботи з особами з різними видами залежностей</p> <p>Тема 11. Особливості превентивної роботи щодо проявів різних видів насилля</p>

	<p>Тема 12. Особливості превентивної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями</p> <p>Змістовний модуль 3. Теоретичні основи корекційної педагогіки</p> <p>Тема 13. Становлення і розвиток корекційної педагогіки</p> <p>Тема 14. Об'єкт, предмет, завдання корекційної педагогіки</p> <p>Тема 15. Основні положення корекційно-педагогічної діяльності</p> <p>Тема 16. Принципи, методи та понятійно-категоріальний апарат корекційної педагогіки</p> <p>Тема 17. Особливості соціально-педагогічної корекції в закладах освіти</p> <p>Тема 18. Особливості соціально-педагогічної корекції в соціальних інституціях</p> <p>Змістовний модуль 4. Практичні аспекти корекційної роботи з різними категоріями населення</p> <p>Тема 19. Аналіз сучасних програм та проєктів з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення</p> <p>Тема 20. Корекційна діяльність з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю</p> <p>Тема 21. Особливості корекційної роботи з особами з делінквентною поведінкою</p> <p>Тема 22. Особливості корекційної роботи з особами з різними видами залежностей</p> <p>Тема 23. Особливості корекційної роботи з особами які постраждали від різних видів насилля</p> <p>Тема 24. Особливості корекційної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями</p>
Форма підсумкового контролю	Іспит - 4 семестр
Відомості про викладача (викладачів)	<p>Волкова Катерина Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи</p> <p>Анголенко Валентина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри соціальної роботи</p> <p>Печериця Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри соціальної роботи</p>
Інформація для підтримання зв'язку з викладачем	<p>volkova.katya@meta.ua</p> <p>v_angolenko@ukr.net</p> <p>natalapecerica8@gmail.com</p>
Методи навчання	<p>Словесні методи: лекція, розповідь-пояснення; в дистанційних умовах лекція з використання можливостей платформи ZOOM.</p> <p>наочні методи: ілюстрування; презентації;</p> <p>практичні методи: практичні роботи; робота з навчально-методичною літературою (конспектування, аналіз т.д.) в дистанційних умовах робота в Google класі.</p>
Методи контролю та оцінювання	<p>Оцінювання здобутих компетентностей здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до вимог кредитної трансферно-накопичувальної системи організації освітнього процесу. Форми контролю: поточний, підсумковий модульний, семестровий підсумковий. Оцінюються усні й письмові відповіді, доповіді, тести, контрольні роботи, практичні завдання, презентації, реферати, самостійна робота відповідно до внутрішнього Порядку оцінювання здобутих компетентностей здобувачів освіти.</p>
Навчальні матеріали	Розробки лекцій, практичних та семінарських занять, Інтернет-ресурси.

Технічне й програмне забезпечення	Виконання програми освітнього компоненту забезпечується матеріально-технічним оснащенням аудиторій, доступом до інформаційних Інтернет-ресурсів; за дистанційних умов доступом до платформи ZOOM, Google-клас.
Політика дисципліни	<p>Академічна доброчесність передбачає сумлінне і вчасне виконання обов'язків здобувача освіти, зокрема відвідування аудиторних занять, дотримання графіків і дедлайнів навчального плану та програми, толерантне й шанобливе ставлення до всіх учасників освітнього процесу. Проявами порушення морально-етичних принципів поведінки учасників освітнього процесу є списування, у тому числі через посередництво мобільного Інтернету, використання у власній праці чужих матеріалів без посилань, представлення як своїх здобутків матеріалів, узятих з Інтернету.</p> <p>Відпрацювання пропущених із поважної причини занять здійснюється студентом або самостійно, або в ході індивідуальних занять згідно з графіком консультацій викладача, або дистанційно.</p> <p>Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності). Перескладання модулів відбувається з дозволу деканату.</p>

Самостійна робота здобувачів освіти

Підготовка самостійної письмової роботи студента. Студенти готують роботу відповідно до теми заняття. Робота здається в письмової вигляді та потребує публічного представлення. Тривалість захисту роботи – до 10 хв, де 5 хв відводиться на презентацію та 5 хв – на можливі запитання після неї. Аналітичну роботу виконують у текстовому редакторі «WORD» (шрифт – 14, «Times New Roman», інтервал – 1,5). Береги: верхній – 20 мм, нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм. Її видрукують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210X297 мм).

Тема	Зміст роботи	Представлення результатів	Кількість годин
Змістовний модуль 1. Теоретичні основи превентивної педагогіки			
Тема 1. Генезис превентивної педагогіки	1. Скласти перелік нормативно-правових документів превентивної діяльності в Україні. 2. Розробіть хмарку тегів про історію походження терміну «превентивне виховання».	Перелік документів/доповідь, розробіть хмарку тегів за темою	4
Тема 2. Завдання, зміст та функції превентивної педагогіки різних вікових груп	1. Схарактеризуйте підходи та принципи превентивного виховання	Доповідь	2
Тема 3. Детермінанти несприятливих умов розвитку особистості	1. Проаналізуйте моделі профілактики негативних явищ	Письмовий аналіз	2
Тема 4. Діагностика особистості у ході превентивної діяльності	1. Визначте сутність і особливості застосування методу «рівний – рівному» в первинній, вторинній, третинній превенції	Доповідь	2
Тема 5. Особливості соціально-педагогічної профілактики в закладах освіти	1. Складіть перелік превентивних заходів для різного віку	Письмовий перелік	2
Тема 6. Особливості соціально-педагогічної профілактики в соціальних інституціях	1. Напишіть есе-роздум щодо перспективних напрямів профілактичної роботи	Есе-роздум	4

	у діяльності громадської організації Вашого населеного пункту		
Змістовний модуль 2. Практичні аспекти превентивної роботи з різними категоріями населення			
Тема 7. Аналіз сучасних програм та проєктів з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення	1. Порівняйте програми або проєкти з профілактики, які були реалізовані у Вашому місті	Порівняльний аналіз	2
Тема 8. Превентивна діяльність з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю	1. Підберіть матеріали для проведення превентивного заходу для людей з інвалідністю (тема обирається самостійно, наприклад, профілактика ПТСР або протиправної поведінки тощо).	Підбір матеріалів	2
Тема 9. Особливості превентивної роботи з особами з девіантною поведінкою	1. Охарактеризуйте особливості превентивної роботи з особами з девіантною поведінкою, які належать до ВПО	Доповідь	2
Тема 10. Особливості превентивної роботи з особами з різними видами залежностей	1. Розробити соціальну рекламу щодо профілактики залежностей (вид залежності та категорію клієнта оберіть самостійно)	Соціальна реклама	4
Тема 11. Особливості превентивної роботи щодо проявів різних	1. Розробити превентивний захід для дітей щодо протидії торгівлі людьми в умовах воєнного стану.	Розробка сценарію заходу	4
Тема 12. Особливості превентивної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями	1. Підберіть матеріали для проведення превентивного заходу щодо профорієнтації для військовослужбовців, які отримали інвалідність в ході військових дій.	Підбір матеріалів	2

Змістовний модуль 3. Теоретичні основи корекційної педагогіки			
Тема 13. Становлення і розвиток корекційної педагогіки	1. Дати відповідь на питання у вигляді есе-роздуму: Які напрями та провідні тенденції можна виділити в історії розвитку корекційної педагогіки?	Есе-роздум	2
Тема 14. Об'єкт, предмет, завдання корекційної педагогіки	1. Розписати взаємозв'язок корекційної педагогіки з іншими науками.	Доповідь або таблиця	2
Тема 15. Основні положення корекційно-педагогічної діяльності	1. Розкрити нормативно-правове забезпечення корекційно-педагогічної діяльності в Україні	Перелік нормативних документів з короткою характеристикою	2
Тема 16. Принципи, методи та понятійно-категоріальний апарат корекційної педагогіки	1. Зробити опис основних методів у корекційній діяльності працівника соціальної сфери	Доповідь-опис	2
Тема 17. Особливості соціально-педагогічної корекції в закладах освіти	1. Охарактеризуйте суть та напрями соціально-педагогічної корекції в закладах освіти	Письмова характеристика	2
Тема 18. Особливості соціально-педагогічної корекції в соціальних інституціях	1. Проаналізуйте, які корекційні заходи проводились соціальними установами у Вашому місті	Письмовий аналіз або таблиця	2
Змістовний модуль 4. Практичні аспекти корекційної роботи з різними категоріями населення			
Тема 19. Аналіз сучасних програм та проєктів з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення	1. Охарактеризуйте два міжнародні проєкти з соціально-педагогічної корекції, які були реалізовані в Україні в умовах воєнного стану	Доповідь	4
Тема 20. Корекційна діяльність з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю	1. Як відбувається процес соціальної інтеграції осіб з інвалідністю в Україні? 2. Назвіть сучасні тенденції та інноваційні підходи у сфері захисту прав осіб з інвалідністю в Україні та корекційної діяльності з соціумом	Есе-роздум	4

	для гармонійного входження людей з інвалідністю в суспільство		
Тема 21. Особливості корекційної роботи з особами з делінквентною поведінкою	1. Розкрити основні напрями корекційної роботи з особами з делінквентною поведінкою	Таблиця	2
Тема 22. Особливості корекційної роботи з особами з різними видами залежностей	1. Обґрунтувати стратегії протидії розповсюдженню зловживання речовинами, що спричиняють адикцію серед учнівської молоді	Письмове обґрунтування	2
Тема 23. Особливості корекційної роботи з особами які постраждали від різних видів насилля	1. Підберіть матеріали (відео, аудіо, соціальна реклама тощо) для соціально-педагогічної корекції насильницької поведінки	Підбір матеріалів	2
Тема 24. Особливості корекційної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями	1. Розкрийте зміст соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців. 2. Назвіть основні форми, методи, прийоми та засоби діяльності соціального педагога з сім'ями військовослужбовців.	Доповідь	4
Всього			64

Приклад оформлення доповіді на семінарське заняття

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Факультет соціально-педагогічних наук та іноземної філології
Кафедра соціальної роботи

Доповідь на семінарське заняття

з освітнього компонента «НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ»:

на тему: «НАЗВА»

Студента (ки) _____ курсу групи
Спеціальності 231 Соціальна робота
_____ (ПІБ повністю)

Викладач кафедри соціальної роботи
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)
_____ (ПІБ повністю)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Харків-202_

ЗМІСТ

- 1.1. ВСТУП
- 1.2. НАЗВА
- 1.3. НАЗВА
- 1.4. ВИСНОВКИ
- 1.5. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Соціальна робота з сім'ями: теорії, моделі, ефективні практики: колективна монографія / за ред. В. Петровича, С. Чернети. Луцьк: ФОП Гадяк Ж. В., друкарня «Волиньполіграф», 2021, 342 с. (Оформлення літератури згідно вимог ДСТУ:2015).

**Питання для підготовки до іспиту з освітнього компонента
«Превентивна та корекційна робота у соціальній сфері»**

1. Розкрийте сутність превентивного виховання в Україні.
2. Охарактеризуйте завдання, суб'єкти та об'єкти, функції превентивної педагогіки.
3. Розкрийте типологію превентивної діяльності.
4. Охарактеризуйте основні види профілактики.
5. Розкрийте зміст профілактики як системи превентивного виховання.
6. Визначте особливості діагностики особистості у ході превентивної діяльності.
7. Розкрийте зміст профілактики безпечної поведінки серед підлітків у віртуальному просторі.
8. Охарактеризуйте особливості деструктивної поведінки особистості.
9. Охарактеризуйте основні форми превентивної діяльності у реальному та віртуальному просторі з формування здорового способу життя.
10. Охарактеризуйте види та функції соціальних інституцій які можуть здійснювати превентивну діяльність з різними категоріями населення в умовах сучасності.
11. Розкрийте зміст превентивної діяльності для сімей, які належать до переміщених осіб.
12. Охарактеризуйте програму вивчення особистості.
13. Розкрийте форми та методи роботи зі ЗМІ, що можна використовувати для профілактики девіантної поведінки молоді.
14. Визначте методи діагностики особливостей відхиленої поведінки.
15. Окресліть особливості превентивної діяльності з колишніми засудженими які повернулися з місць позбавлення волі.
16. Проаналізуйте сучасні Українська та закордонні програми та проекти з соціально-педагогічної профілактики щодо різних категорій населення.

17. Розкрийте особливості превентивної діяльності з соціумом в якому перебувають особи з інвалідністю.
18. Охарактеризуйте основні особливості превентивної роботи з особами з девіантною поведінкою.
19. Розкрийте особливості превентивної роботи з особами з різними видами залежностей.
20. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства.
21. Окресліть основні види та принципи профілактики насильства та жорстокого поводження з дітьми.
22. Охарактеризуйте основні напрями соціально-профілактичної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями.
23. Розкрийте історичні аспекти становлення та розвитку корекційної педагогіки.
24. Розкрийте основний зміст та надайте характеристику понять «корекційна педагогіка» та «корекційна діяльність»
25. Розкрийте основний зміст та надайте характеристику понять «превентивна діяльність» та «корекційна діяльність»
26. Розкрийте основний зміст та надайте характеристику понять «корекція» та «реабілітація»
27. Розкрийте основний зміст та надайте характеристику понять «порушення психофізичного розвитку» та «деструктивна поведінка».
28. Охарактеризуйте перспективи розвитку корекційної педагогіки в Україні.
29. Визначте об'єкт, предмет та завдання корекційної педагогіки.
30. Розкрийте зміст корекційної діяльності та фундаментальні положення педагогіки на яких базується корекційна діяльність.
31. Окресліть основні напрями корекційної діяльності.
32. Розкрийте принципи, методи та понятійно-категоріальний апарат корекційної педагогіки.

33. Охарактеризуйте основні функції діагностики у превентивній діяльності.
34. Обґрунтуйте основні стадії діагностики у процесі превентивної діяльності.
35. Розкрийте особливості підбору діагностичного інструментарію в ході превентивного виховання.
36. Охарактеризуйте особливості соціально-педагогічної корекції в закладах освіти.
37. Розкрийте зміст основних форм корекційної діяльності у реальному та віртуальному просторі з формування здорового способу життя.
38. Особливості соціально-педагогічної корекції з дітьми в службах пробації.
39. Особливості соціально-педагогічної корекції з дітьми в ЦССДМ.
40. Особливості соціально-педагогічної корекції з дітьми в службах у справах дітей.
41. Особливості соціально-педагогічної корекції з сільською молоддю в ОТГ.
42. Особливості соціально-педагогічної корекції з родинами у СЖО у ЦССДМ.
43. Характеристика видів та функції соціальних інституцій які можуть здійснювати соціально-педагогічну корекційну діяльність з різними категоріями населення в умовах сучасності.
44. Напрями соціально-педагогічної корекції зі співзалежними членами родини у реабілітаційному центрі.
45. Проаналізуйте сучасні Українські та закордонні програми та проекти з соціально-педагогічної корекції щодо різних категорій населення.
46. Характеристика соціально-педагогічних корекційних заходів для дітей з інвалідністю.
47. Проаналізуйте особливості корекційної діяльності з особами з інвалідністю в реальному та віртуальному середовищі.

48. Розкрийте особливості корекційної роботи з особами з делінквентною поведінкою.
49. Охарактеризуйте основний зміст методів соціально-педагогічної корекції осіб з девіантною поведінкою.
50. Розкрийте причини та закономірності соціально-педагогічної корекції девіантної поведінки в груповій роботі.
51. Особливості корекційно-реабілітаційної діяльності із залежними особами.
52. Розкрийте основні види та зміст соціально-педагогічної корекційної роботи з різними видами адикцій.
53. Розкрийте зміст корекційної соціально-педагогічної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї.
54. Характеристика діяльності органів та закладів освіти й охорони здоров'я в системі протидії насильству в сім'ї.
55. Розкрийте зміст моделі соціально-педагогічної корекції у ЗЗСО спрямованої на безпечну поведінку в умовах воєнного часу.
56. Охарактеризуйте особливості соціально-педагогічної корекції щодо соціальної адаптації дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти.
57. Специфіка соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їхніх сімей.
58. Аналіз напрямів корекційної роботи з сім'ями військовослужбовців в Україні та закордоном.
59. Основні напрями корекційної діяльності з військовослужбовцями та їх сім'ями.
60. Розкрийте зміст соціально-педагогічного корекційного заходу з військовослужбовцями щодо реінтеграції у родину.

Програма вивчення особистості учня:

I. Особливості соціально-психологічного клімату сім'ї: склад сім'ї (повна, неповна); соціально-професійний статус сім'ї (професії батьків); матеріально-економічні умови сім'ї: матеріальний добробут, побутові умови; санітарно-гігієнічні умови; тип сімейного виховання: освіта батьків; взаємовідносини у сім'ї (між батьками, між батьками та дітьми, між дітьми й членами сім'ї похилого віку); сімейне дозвілля; ставлення сім'ї до соціально – культурних цінностей (книг, творів мистецтва, музики, спорту, сімейних традицій); відношення сім'ї до алкогольних, наркотичних та психотропних речовин.

II. Індивідуально-типологічні особливості учня: стан здоров'я учня (здоровий, хворіє іноді, хворіє часто, оперативні втручання, травми, інфекційні хвороби, стан психіки, фізичні вади); спадковість (можливі ускладнення, пов'язані зі зловживанням батьками алкогольних, наркотичних та психотропних речовин).

III. Соціально-психологічний статус у колективі: положення у формальній групі; характер спрямованості неформальної групи; положення у неформальній групі.

Зразок заповнення:

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Загальні відомості про учня: рік народження, клас, місце проживання.

2. Фізичний розвиток і стан здоров'я: психічний розвиток, риси характеру, особливості розвитку моральних і вольових якостей.

3. Умови сімейного виховання: склад сім'ї, освіта батьків, місце роботи та займана посада, громадські доручення батьків за місцем роботи, матеріальні, житлово-побутові умови, характер взаємовідносин між батьками й дітьми, ставлення до успішності та поведінки учня, особливості сімейного мікроклімату, сімейні традиції; поведінка дитини вдома, порушення, які

допускаються і заходи вилучення, які застосовують батьки; зв'язок батьків зі школою та класним керівником.

4. Успішність, причини неуспішності, ставлення до навчання, до окремих навчальних предметів, поведінка в школі.

5. Ставлення до праці, як проявляє себе у різних видах праці у школі та вдома, який вид праці найбільше любить? Повага до праці інших людей.

6. Чи має суспільні доручення, як ставиться до їх виконання? (чергування, робота редколегії, самоврядування і т. ін.).

7. Захоплення та інтереси. Як і з ким проводить вільний час, чим займається, коло захоплень, участь в гуртках та спортивних секціях.

8. Статус у класному колективі, характер взаємовідносин з учителями, товаришами, особливості ставлення до оточення.

9. Чи має друзів, хто вони, на чому будується дружба? Спілкування в неформальних групах (із соціальною або асоціальною спрямованістю).

10. Дисципліна у школі та вдома, які порушення дисципліни допускає, засоби протидії?

11. Чи має учень необхідний рівень культури поведінки?

12. Особливості пам'яті, уваги, мислення, мовлення.

13. Найбільш типовий психічний стан - збуджений, загальмований, врівноважений.

14. Характер інтересів, ідеалів, потреб, нахилів.

15. Які моральні якості, риси характеру намагається виховувати в собі?

16. Ставлення до свого майбутнього. Девіантні діти майже не мріють про майбутнє, не завжди знають, ким хочуть бути, на якого героя бути схожими.

17. Особливості розвитку моральних, волевих якостей.

18. Обсяг читацьких інтересів.

19. Особливості оточення поза школою.

20. Ставлення до природи, звірів, птахів.

21. Найбільш виражені риси характеру. Ставлення до себе (самооцінка) рідко буває відповідним: при завищеній самооцінці учень нав'язує свою думку іншим, намагається бути лідером, нерідко з допомогою фізичної сили; при заниженій – учень стає несміливим, боязким, безініціативним.

22. З якого віку та класу даний учень характеризується як важкий?

23. Які позитивні риси та якості були притаманні учневі раніше?

24. Які позитивні риси та якості є у нього зараз?

25. Які негативні риси та якості були притаманні учневі раніше?

26. Які негативні риси та якості є у нього зараз?

27. Чи усвідомлює учень існування у нього негативних якостей?

28. Чи бажає він їх позбавитися?

29. Чи усвідомлюють батьки недоліки у вихованні своєї дитини?

30. Вкажіть загальну оцінку виховного впливу на учня його сім'ї: нейтральний, позитивний, негативний.

Навчальне видання

**ПРЕВЕНТИВНА ТА КОРЕКЦІЙНА РОБОТА
У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ**

Навчально-методичний посібник
для підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавр за
освітньо-професійною програмою галузі знань 23 Соціальна робота,
спеціальності 231 Соціальна робота

Укладачі: Валентина Володимирівна Анголенко,
Катерина Сергіївна Волкова, Наталія Михайлівна Печериця